

2017/3 • XXIV. évf. 3. szám

Ára: 600 Ft

FOLK MAGAZIN

„Aprók tánca iskola után” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

4. Halmos Béla emlékére
Simoncsics János
7. Cserepes: Blacklake
Rácz Mihály
8. Martin-emléktábla avatása
Lőrincz Beáta
Andrásfalvy Bertalan
Pávai István
10. A Felvidéktől a Balaton-felvidékig – I.
Vágó Józsefné Grozdits Olga
14. Kibővült a válaszüti Kallós-múzeum
Novák Ferenc
Pozsony Ferenc
16. SZÉKI TÖRTÉNETEK
Kíméletes leányság – II.
Kocsis Rózszi
JUHOS KISS SÁNDOR ROVATA
20. TALLÓZÓ
Emlékezés Maác Lászlóra
Kővágó Zsuzsa
Fuchs Livia
22. „Szék nélkül nincs az életem”
Széki Soós János
23. KÉPGALÉRIA
Korniss Péter széki képei 1967-ből
29. „Allegro barbaro”
Szávai József
30. A Legényesverseny kapcsán
Karácsony Zoltán
32. Szent László a Képes Krónikában
Kóka Rozália összeállítása
36. MAGTÁR – A „Fekete város”
Szász Rozália
40. BUKOVINA, BUKOVINA – III.
Utam végén visszanezék
Kóka Rozália
43. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Szalonna – II. rész
Juhász Katalin
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Esőt lélegző erdőket
megsebez egy barna bánya.
Távol hegyek hullámain
fölbukkan a Hold, a bárka.

Ezüstdoboz fönn a templom,
kékmellényű hívek benne,
piros virággal mutatja
mindegyik, hogy merre menne.

A holtak is lenn a hídnál
arcukat a fűbe törlik,
kezük már a felhőkhöz ér,
tenyerük esővel töltik.

Megolvad az aranykehely,
mire kialszik a máglya.
Foglyaikkal a tatárok
elindulnak Moldovába.

Esőt lélegző erdőket
megsebez egy barna bánya.
Fekete lesz minden este,
mint az asszonyok ruhája.

1717 augusztusában a török szultán parancsára Moldvából nagy létszámú tatár sereg tört be az országba a Radnai-hágón keresztül. A támadás elrendelésének elsődleges célja oszmán részről az volt, hogy elterelje a Habsburg Birodalom figyelmét a déli hadszíntéren, a Temesköz és Szerémség vidékén folyó harcokról, megossza az ellenség erőit és zavart keltsen annak hátszágában.

A Rakovica Mihály (Mihai Racoviță) moldvai vajda névleges parancsnoksága alatt álló sereggel tartott pár száz kuruc is, Esterházy Antal, egykori kuruc tábornok vezetésével, aki megpróbált újabb Habsburg-ellenes felkelést kirobbantani. Észak-Erdélybe pusztán lovasokból álló, szedett-vedett, ám hatalmas létszámú tatár sereg tört be, amelynek a csekély határőrség nem tudta útját állni. A tatár had Radna, Beszterce vidékét és a Mezőség északi részét pusztította. A megerősített helyek, várak, városok ostromával nem foglalkoztak – erre nem is lettek volna alkalmasak –, és nyílt csatát sem akartak vállalni reguláris sereggel szemben. A hadjárat célja a rablás volt, fosztogatás és foglyok elhurcolása, valamint zűrzavar és pánik keltése. Számos községet felgyújtottak, lakosok százait mészárolták le, és még többeket ejtettek fogságba. Augusztus 24-én a sóbányászatáról híres mezőségi Széket például teljesen elpusztították, lakosságának több mint háromnegyedét lemészárolták. Erre a tragédiára emlékeztetve fogadták meg a széki túlélők, hogy a helyiek öltözetének színe ezentúl a fekete és a vörös lesz. [...] (Nagy Ádám: Az 1717-es tatár betörés – magyar-historia.blogspot.hu)

*

Augusztus 24-e, Bertalan, vagy Birtalan napja a székiek egyik legnagyobb ünnepe, az a nap, amikor háromszori istentisztelettel adnak hálát azért, hogy voltak eleik, akik túléltek az 1717. évi, augusztus 24-i tatárpusztítást, és életben tartották, apránként újjáépítették a közösséget. Minden évben ezen a napon zsúfolásig megtelik az 1241-ben emelt templom, és megtelik az ősi templom kertje is a helyiekkel, az elszármazottakkal – akik Bertalanra, ha tehetik, hazalátogatnak –, és a nem csekély számban érkező vendégekkel. A pusztítás fő színhelye ugyanis a templom és környéke volt, a tatárok itt ütöttek rajta az imádkozó tömegen. Az áldozatok és az elhurcoltak nagy száma ellenére a túlélők fenntartották a települést. Ezt ünneplik a székiek. Ilyenkor helyet kap a jókedű, a mulatás is, de nem azé a főszerep. Az elmélyülés, visszatekintés ünnepe ez, amelyen a település majd minden lakója hagyományos viseletet ölt, az öregektől a felnőtteken át a fiatalokig, sőt karonülökig. (www.szek-sic.ro)

„Ühüdv-rád-és-házahad-né-pé-re”

Halmos Béla emlékére

Csak nemrégiben került a kezembe Jávorszky Béla könyve Halmos Béláról. Megihletett. Hiszen nekem is van egy külön, saját emlékezetem róla. Amikor a Táncház Archívum vezetőjeként, a táncházmozgalom egyik alapítójaként arra kért, hogy írjam meg a szegedi táncházak történetét, dokumentumok híján csak az emlékeimre hagyatkozhattam, s – szubjektív módon – saját történeteimet vettem papírra. Muszáj volt megemlékezni az „udvarházi” epizódokról, mert azok bizony, mint alább olvasni lehet, szerves részei voltak a táncház történetének, legalábbis Szegeden.

Halmos Bélát – szüleink révén – gyermekkorunk óta ismertük. Péter bátyám is, Béla is kisgyerekként hegedülni tanultak, az egyikük Gyulán, a másikuk Szegeden. Az „Ühüdv-rád-és-házahad-né-pé-re-te-jó-szánhán-tó-vehe-tő” [részlet J. S. Bach: *Paraszikantáta című művéből*] közös elhegedülése már jól összehozta őket kisiskolás korukban. Mint nyitott, vidám természetű, jó humorú társasági lények, jó barátságba kerültek egymással.

Akkortájt, amikor Béla egy szál gitárral ismert arc lett a *Röpülj, páva!* vetélkedőben, ellátogatott Szegedre rokonnézőbe. Judit nővére már akkor is itt lakott. Hozzánk is eljött, s Péter elhívta szegedi egyetemista barátainkhoz, az Eötvös Kollégiumba. Ott óriási vicc-mesélés kezdődött (Béla ebben is nagy volt), majd elővette a gitárját és zenélni, énekelni kezdett. Hangulati fölütésként belekapott az akkori Animals-slágerbe, a *Felkelő nap házába*, de – hogy mi is énekelni tudjuk – magyarul, a *Füstbe ment terv* szövegével. A Petőfi-verset mindenki tudta, így hát teli torokból énekelhettünk vele. Kint ültünk a kolesz konyhájában, egyre jobb lett a hangulat. Béla sziporkázott, a Petőfi-szöveget kicsit „átfogalmazta”: „*A kis szobába toppanék / Röpült félelem a-anyám / Én félreléptem szótlanu-hul / S ő átröpült a szobá-há-há-há-hán...*” – s kacagott hozzá. Mi, a hallgatóság pedig belelendültünk... Táncolni egyikünk sem tudott, de ritmust verni igen. Kinek egy fakánál, kinek egy lábos vagy fődő jutott. Óriási buli kerekedett, zengett a ház az akkor ismert népdaloktól: „*A csitári hegyek alatt...*”, „*Kispircsi falu végén...*” stb.

Nem tudok ellenállni a dokumentumhamisítás kísértésének! Találtam két fényképet itthoni archívumomban, amelyek ezt a bulit kiválóan illusztrálják. Összevágtam őket. Mind a két fotó a szegedi Bartók Béla Művelődési Központ nagytermében készült, de nem egy időben. A bal oldali rész, amelyen én verem a citera oldalát, 1974-ben, amelyen meg Béla ütögeti gitárja hátlapját, 1972-ben készült.

Még arra is emlékszem, hogy a magam műsorában – egyetemista barátaimmal csináltunk egy erdélyi népdalestet – melyik dallamra verem a taktust. Az akkor nemré-

„Mind a két fotó a szegedi Bartók Béla Művelődési Központ nagytermében készült...”

giben Berszán Fülöp gyimesközéploki énekestől hallott-tanult „*Kifeküdtem én a magos tetőre / Ellopták a kis pejlovam mellőlem...*” kezdetű nótát fújom. Az összeszorított ajkaim alapján azt gyanítom, hogy épp ott tartok, hogy „kis pejlovam...”, szóval a „p hangot” látjuk éppen. Azért verem a citera oldalát, mert nincs gardonom. Micsoda stílustalanság! Manapság ez elképzelhetetlen lenne.

Béla Sebő Ferencsel, Berek Kati József Attila-műsorával járt '72-ben Szegeden édesanyám meghívására, aki akkor a Bartók Béla Művelődési Központ igazgatója volt. A fotó „Béla-oldalán” szintén az látszik, hogy „ritmusverés esete forog fenn”. Mindketten szerepünknek megfelelően vagyunk öltözve: én kalotaszegi cifra bujkában, Béla kékfestő ingben, ahogyan az akkori „népfiakhoz” illett.

A kép „hamisítottságán” kívül egyébként minden stimmel. Így szórakoztunk az Eötvös Kollégium konyhájában is, ahol tetőfokára hágott a hangulat. Legjobb fokmérője az volt, hogy a moziból éppen hazatért, s így a performanszból kimaradt többi koleszos társ, berontva a konyhába, azonnal a piát kereste rajtunk. El sem tudták képzelni, hogyan lehet ilyen hangulat sör vagy fröccs nélkül. Így utólag elmondhatom – kis

túlzással persze –, hogy ez volt talán az első magyarországi táncház-énekház, ahol városi, egyetemista fiatalok saját szórakozásukra népdalokkal mulattak. Egyébként ez a buli volt az, ahol Halmos Béla és Sipos Mihály először találkoztak egymással.

Sipos Mihály, aki ma a Muzsikás együttes primása, Szegeden végzett matematikus, Eötvös-koleszos volt ő is. (Amikor idejött egyetemistának, gimnáziumi magyar tanára, Kontráné Kozma Ilonka nénénk úgy engedte útjára, hogy Szegeden el ne kerülje Simoncsicsékát.) De akkor népzenelelésről nála még szó sem volt, bár ő is hegedülni tanult iskolásként, gimnazistaként.

Ifj. Csoóri Sándort, „Sanyikát”, a Muzsikás, majd az Ifjú Muzsikás együttes alapítóját is ismertük szegről-végről, szintén szüleink révén.

Nálunk, az „udvarházban” – így hívtuk azt a Dáni utcai, árvíz előtti, rozoga házat, ahol laktunk – mindig nagy volt a forgalom, kivált nyáron (...meg ősszel, ... meg télen). A két egyetemistakorú fiú – akik akkor voltunk – baráti köre összeolvadt, s ilyenkor húsz-harminc lány és fiú hömpölygött – ez a legjobb szó rá – a lakásban. Óriási, végelátlan bulik voltak ott. Szüleinket valamely ismerőshöz „deportáltuk” vagy teleni-nyaralni küldtük, mi pedig szabadon

„Csoóri Sándor a Szegedi Szabadtéri Játékok színpadán, 1973-ban”

bömböltöttük a magnót, amelyből természetesen a Beatles vagy az Illés szólt, később meg népzene.

Nos, ide csöppent be Halmos Béla és a fent említett társaság 1973 nyarán, ahol már régi barátként üdvözöltük egymást. A Szegedi Nemzetközi Néptáncfesztiválon szereplő Bartók Táncgyűtest kísérték, s szabadidejükben hozzánk is betértek.

„Halmos Béla, Sebő Ferenc és Berek Kati a szegedi Bartók Béla Művelődési Központ színpadán, 1972-ben”

„A Sipos Banda a JATE Klubban, 1974-ben: Vass Sándor, Zoltán Csaba és Sipos János”

Emlékszem: Csoóri Sanyika még táncos volt, de váltani akart, s akkor kezdte nézgetni Sebő Ferenc vonókezelését a kontrán. Éri Péter akkor még inkább a kalotaszegi legényesben legénykedett mindnyájunk bámulatára, a kontrát csak pedzette.

Péter bátyám, aki nemrég még tanítványa volt Bálint Sándornak, az egyetem néprajz professzorának, elhívta őt hozzánk erre a mulatságra, nézné meg, mennyire élő a folklór a fiatalok körében. Meg is írta ezt a bulit Bálint Sándorról írott hosszabb esszéjében („*Ne vödd le rullam a kezéd!*”). Íme, az idevonatkozó részek.

„Az egyik legemlékezetesebb találkozásom Bálint Sándorral valamikor a '70-es évek közepén történt. János öcsém még egyetemista volt és néptáncos. Valamilyen alkalomból, meg hogy szüleink akkor éppen távol voltak, öcsém mulatságot szerve-

zett nálunk, a Dáni utcában, amelyen ott volt a Sipos Banda is (két matematikus, egy fizikus). Az az ötletem támadt, hogy el kellene hívni Sándor bácsit, hiszen tudtam róla, hogy mennyire szereti az autentikus népzene-t, s a mi bandánk azt játszott, főleg szék-muzsikát.

A multság két napra volt tervezve és Bálint Sándor bácsit a második nap kora délutánjára hívtuk meg. Igaz, János meg én előzetesen elmondtuk a résztvevőknek, hogy ki is fog megtisztelni bennünket, de részint a muzsika – és az alkohol – mámor, részint a Bálint Sándor nevét sikeresen elhallgató kultúrpolitika tette, hogy neve semmi különös lelkesedést nem váltott ki bennük.

Az asztalok tele üres és félig üres sörös- és borospalackokkal, poharakkal, csikkokkal teli hamutálcákkal. Izzadság-, dohány- és alkoholbűz terjengett a levegőben, ahogyan már egy másfél napos dárídó után dukál. Hát, ide léptünk be Sándor bácsival, akiért egyezségünk szerint én mentem el a lakására kora délután. A beígért zenekar a másik szobában aludta ki az éjszakai muzsikálás fáradalmait. Beültettem tehát Sándor bácsit egy fotelba, megkínáltam valami, még fogyasztható étellel, itallal. Közben átmentem a másik szobába, hogy lelket verjek a zenészekbe, hiszen őket jött meghallgatni. Nem sikerült mindjárt...

Ezalatt azonban Sándor bácsi szép csendesen mesélni kezdett erről-arról, csak úgy magától, s az éledező társaság egyre nagyobb figyelemmel hallgatta, noha nem tudta, kit. Ő pedig beszélt néhai professzoráról, Sík Sándorról, Radnóti Miklósról, aki évfolyamtársa volt. »A legtisztább embör, akit ismertem«, meg hogy: »Keresztény módon halt mög, bár most errül nem esik szó«. Olyan természetesen és élvezetesen beszélt, hogy ez a szeszbe mártott, cigarettafüstben cserzett, vad, ifjú nép is áhítatba merülve

hallgatta, mint ahogy az időközben betámolygó primás is. (Sipos Jánosról van szó, aki később a Kalamajka primása lett, jelenleg pedig az MTA Zenetudományi Intézetének főmunkatársa, jeles etnomuzikológus, az anatóliai török népzene világhírű tudósa).

Kisvártatva Sándor bácsi szelíden megkérdezte a társaságot, hogy: »mikó' muzikáltok mán egy kicsit, gyerőkeim?«. Janó azonnal ugrott, hogy költögesse zenésztársait: »Keljeteek föl, itt egy kedves bácsi, aki minket akar hallani!«.

Másik alkalomkor atyai barátunk, Tóth Béla író, könyvtárigazgató merült el nálunk a népzene élvezetében.

Nem sokkal később egy hasonló összevetelre Kallós Zoltán erdélyi folkloristát hívtuk meg. Vele Tátray Barna barátom ismertetett meg korábbi, erdélyi népdalgyűjtő körutaink során. Kallós volt a mentorunk az utak alatt, ő adta meg azoknak az adatközlőknek a nevét és címét, akiket mi sorra fölkerestünk főleg Gyimesben, Moldvában, Széken és Mezőségen. Így, amikor nemsokára Kallós Szegeden járt az akkor megjelent *Balladák könyve* bemutatója kapcsán, régi jó ismerősként hozzánk is eljött Ilia Mihály, a Tiszatáj főszerkesztője társaságában.

A nagyszoba ekkor is dugig volt, áhítattal hallgattuk legfrissebb gyűjtéseinek fölvételeit. Ezzel a számunkra újonnan fölfedezett zenés-táncos hagyománnyal szemben egyedül Suki Béla, a filozófus-történelemtanár volt tartózkodó, aki szintén bebetért egy-egy ilyen „szeánszra”. Ő maga – cigány ember lévén – kiválóan hegedült, de egy másik zenei világban élt, a kávéházi cigányzenét művelte, ezzel az erdélyi muzsikával szemben bizalmatlan volt. Nem szólt, csak a fejét ingatta, hogy meg ne bántson bennünket rajongásunkban.

Fantasztikusan éreztük magunkat, élveztük azt a feszes, dinamikus, ritmusos zenét, amely a paraszti muzsika sajátja – de sajnos nem tudtunk táncolni rá.

Én már tudtam ugyan egy-két lépést a széki táncokból, de az egyetemi együttesben ezzel a táncudással is csak „mozgó díszlet” voltam valahol hátul. Ismertem korlátaimat, ezért csak szelíden füttyögettem. Péter, aki még annyira sem volt néptáncos, mint én, ellenben a ritmusérzékénél csak duhaj jókedve volt nagyobb, szilánkokra törte a konyhaszéket a taktus verése közben.

Egy újabb, hasonlóan nagy buli alkalmával a konyhából visszajöve észrevettem a nagyszoba sarkában meghúzódva egy látásból már ismerős, szőke fiút, aki a szőnyegről fölpattanva odaugrott hozzám:

– De jó, hogy látok itt egy ismerőst! Mondd, ki itt a házigazda? Olyan jó zene

„Halmos Béla, Ótott Kovács Zoltán és Éri Péter a Bartók Béla Múvelődési Központban, a Martin-émléknúson, 2002-ben”

szólt ki az utcára, hogy nem tudtam ellenállni, beosontam.

– Nem fogod kitalálni! Én vagyok az. Érezd jól magad nálunk!

Ez a szőke fiú Csenedes Tibor volt, az egyetemi néptáncgyűttes és a JATE Klub-beli táncszak, a „Gyöprugik” későbbi vezetője.

Halmos Béla és Virágögyi Márta vezette a Nagy Albert által szervezett dél-alföldi népzenei tanfolyamot 1982-83-ban. Azon a korányári meleg hétvégén egész nap vizsgáztatták a hallgatókat, jól el is fáradtak, s azért, hogy egy kicsit lazuljanak, bejelentkeztek hozzánk némi zsíros kenyérre, sörre, kávéra és nem utolsósorban sok-sok viccre. (Nehéz volt, de én is tudtam Bélának mondani újat).

– Hegedűt nem viszünk – mondta a telefonba. – Már meguntam a sok „nyikorgást”.

– Dehogynem – válaszoltam méltatlanokodva. – Hozd a tanítványokat is!

Nemsokára be is állított tíz-tizenkét fiatal, mindnyájuk hóna alatt ott volt a hegedűtök – Salamon Beátára és Molnár Miklósról emlékszem közülük.

No, lett nagy zenebona a sarokszobában! (Ez már az Arany János utcai nagy, magasföldszinti lakásban volt.) A nyári melegben az ablakok nyitva voltak, de a függönyök behúzva. Itt már mi, táncos barátaim és én is tudtunk táncolni a kellő muzsikára, ki is melegedtünk hamarosan. Szellőztetni kellett, hát odamentem a sarokablakhoz és elrántottam a függönyt. Nálam csak az a három idegen lány ijedt meg jobban, akik ott ültek az ablakpárkányon, s lógatták befelé a lábukat. Onnan, a függöny mögül hallgatták titokban a tízegynéhány népzenei muzsikáját.

A lányok, épp úgy, mint néhány évvel korábban Csenedes Tibor, a *népzene delejében*

betévedtek egy spontán szegedi táncházba. Béla persze azonnal sörrel invitálta s elborította őket jó szövegével.

Halmos Béla nagyon szellemes és szarkasztikus ember volt. Saját magán is jókat tudott nevetni. Sokszor ültem mellette ilyen-olyan programokon, s ha kommentálta a látottakat-hallottakat, mindig pontos megjegyzései voltak. Így volt ez a következő epizódban is.

Egyszer, valamikor a '80-as évek elején, a Szegedi Szabadtéri Játékok nyári műsoráról tartottak sajtótájékoztatót Pesten, az Újságíró Klubban. A Dóm téri repertoár dzsesszelőadását illusztráló, Szakcsi Lakatos Béla telepedett a zongorához. Én a néptáncfesztiválban voltam érdekelt, ezért ültem ott, amikor is lezökkent mellém Béla, majd muzsikusi szakszerűséggel végig kommentálta nekem a zongorabemutatót. Amikor Szakcsi már háromszor véglegesen lezárta egy témát, de aztán megint újra kapott, Béla elvesztette türelmét, s – tanúbizonyosságát adva forma- és arányérzékének – odasúgta:

– Már megint elszalasztott egy nagy lehetőséget a befejezésre – azzal fölállt, és elment. Ezután még legalább két hosszú tétel következett. No, akkor nagyon megirigyeltem Bélát.

*

Farkasréten kétszer voltam temetésen. Először 1983 decemberében Martin György „Tinkáén”. A szertartásra magára csak homályosan emlékszem, arra viszont élesen, hogy mennyire sajnáltam a zenészeket, élükön Halmos Bélát, akik a farkasordító hidegben is hajadonfőtt és kesztyű nélkül muzsikáltak, így kísérték végig a halottat a hatalmas temető túlsó, felső végébe. Később kérdeztem is: hogyan bírtátok? Mire Béla:

– Ne viccelj! Tinkáért? Ez a legkevesebb!

Másodszor Béla temetésén voltam ott. Nagyon, nagyon sokan voltunk. Ellentétben az említett korábbi alkalommal, ekkor kánikula tombolt. A szertartás hosszú volt, aki tudott, árnyéket keresett, s aki talált, az is olvadozott. Mivel kis híján rosszul lettem, úgy döntöttem, nem kísérem a gyászmenetet a sírig. Ott maradtam lent, a ravatalozónál. Azt hiszem jól tettem. Olyan torokszorító élményben volt részem, amelyet addig még soha nem éreztem.

Az ezer embernél is nagyobb gyászoló tömeg lassan vonult el előttem a legalább ötven muzsikusi keservesének-sírójának zenekíséretével. Legtöbbjük Béla tanítványa volt. S ahogy távolodtak, a fájdalmas, gyönyörű zene egyre halkult, míg végül teljesen elült a sírok és a temetői fák sűrűjébe veszte. Nagy csend lett.

Ekkor kezdtem nyelni a könnyeimet.

Simoncsics János

Díjak a 2017-es Táncház Napja alkalmából

A legendás népzeneész és kutató, Halmos Béla emlékére két díjat is alapítottak. Egy arra méltó fiatal primás Halmos Béla egykori hegedűjét veheti át vándordíjként a szakmai kuratórium döntése alapján, míg a Hagyományok Háza Baráti Köre Egyesület Halmos Béla-emlékérmet készíttetett és ítél oda a táncházak szervezésében kiemelkedő munkát végzett személynek. Május 13-án, a Táncház Napja zárókoncertjén, a Zeneakadémián átadták a Halmos Béla-díjakat.

A **Halmos Béla-vándordíjat** az öt tagú kuratórium (Árendás Péter - LFZE Népzene tanszék, Liber Endre - Hangvető Kiadó, Pál István Szalonka - Hagyományok Háza, Szűcs Sándor - Hagyományok Háza Baráti Köre Egyesület, Virágölgyi Márta - Táncház Egyesület) a jelöltek közül 2017-ben **Nyitrai Tamásnak**, a Magyar Állami Népi Együttes primásának ítélte oda.

Az elismerést olyan aktív, táncházakat muzsikáló, 40 év alatti, hagyományos népi hangszeres zenét játszó muzsikuskaphatja, aki határon is átvélő, elkötelezett munkásságot folytat (élénk kapcsolata van a határon túli magyar közösségekkel). A vándordíj Barbarossa János Halmos Bélának készített mesterhegedűjének használata egy éven keresztül. Az előző évi díjazott a gálán való fellépéssel búcsúzik a hangszertől. A vándordíj mellett a Hagyományok Háza a következő évadban koncertlehetőséget biztosít az új díjazottnak a hangszer bemutatására.

A **Halmos Béla-emlékérmet** a kuratórium (a Hagyományok Háza Baráti Köre Egyesület elnökségi tagjai - Lőrincz Beáta, Nagy János Nándor, Szitnyai Jenő, Varga Zoltán, Victor Máté, valamint Kelemen László, a Hagyományok Háza főigazgatója) 2017-ben **dr. Simoncsics Jánosnak**, a Szegedi Nemzetközi Néptáncfesztivál igazgatójának ítélte.

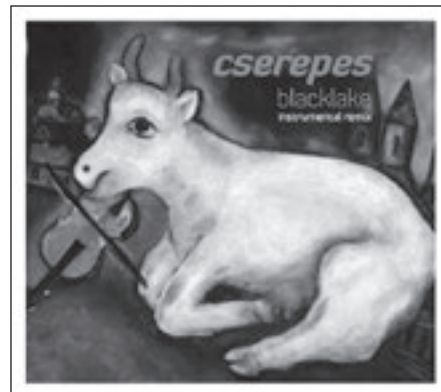
Az emlékérmet a Hagyományok Háza Baráti Köre Egyesület elnöksége az a céllal alapította, hogy az egyesület alapító elnökének közösségteremtő, hátterszervező oldaláról is megemlékezzen. Az emlékérmet olyan személy kaphatja, aki a táncházmozgalom keretén belül kimagasló szakmai és/vagy közösségi tevékenységet folytat.

CSEREPES: BLACKLAKE

A világ legrangosabb világzenei toplistájára, a World Music Charts Europe-ra került Cserepes Károly Blacklake című albuma, amely a Fonó kiadásában jelent meg. A rangos listát 24 ország 50 világzenei rádiós szakemberének szavazatai alapján állítják össze és teszik közzé minden hónapban a www.wmce.de honlapon. Júliusban, ahogyan az előző hónapokban sem, más magyar album nem került fel a listára. Cserepes Károly albumán képzeletbeli sétára invitálja hallgatóit a Feketői vásárba. A lemezen tradicionális hangfelvételeket ágyazott szokatlan zenei környezetbe; a népzenei gyűjtések felvételei változtatás nélkül, eredetiben kerültek fel a lemezre új zenei szövetet alkotva.

„[...] A modernitás és a népi kultúra összekapcsolásának másik fajta megközelítése Cserepes Károlyé, és nem csak új albumán, mert az elektronikus zenei környezetet a népzenevel és népdalokkal már korábban is sikeresen ötvözte. Az új lemez, a Cserepes: Blacklake (Fonó 2016) formailag nem előzmény nélküli. A 2003-as *Danubian Trances* olyan ambient tablót festett adatközlőktől gyűjtött népdalok felhasználásával, ami a hazai világzeneben példátlan. A *Blacklake* egyébként nem is folytatás, inkább párdarab, és bizonyos vonatkozásokban mélyebbre is nyúl, átfogóbban szemléli és valósítja meg világok és korok egymásra tükrözését. Mivel Cserepes aktívan benne volt a népzene újralfedezésében, tudja, mihez nyúljon szokatlan hangképei kialakításában, így a felhasznált gyűjtések a legízesebbek közül valók. Sok a romános dallam, ami persze a tematikának is köszönhető, amelynek alapja a Feketetón (Negreni) a XIX. század óta évente megrendezett híres román falusi vásár, ahol minden másnál tapinthatóbban csúsznak össze a különböző kultúrák (román, magyar, cigány, zsidó és szász). Természetesen a muzsikások magukkal vitték a vásárba hangszereiket is, a nyilvánvalóan kialakuló kavalkád és a különböző zenei áthallások természetes részei lettek a hangulatnak és a megéléseknek. (Az új évezredben az élő zenélés már elmaradozott.) Így vall erről Cserepes: »Feketető azért lehet egy különleges, szimbolikus tér, mert itt a korábbi évtizedekben a valóságban is találkoztak a különböző etnikumok zenészei, és a kulturális egyenlőség (azonosságok és különbözőségek) tényleges tapasztalat volt. Feketető mint szimbolikus tér, azt fejezi ki számomra, hogy a kultúrák egyenértékűek: inkább összekötnék, mintsem elválasztanak minket (népcsoportokat) egymástól. S talán könnyebb az idegen kultúrák tisztelete és elfogadása, ha meglátjuk bennük a saját arcunkat. A kulturális diverzitást vagy csodáljuk, vagy félünk tőle. A két végtel közötti távolságot szeretném ezekkel a kis lépésekkel csökkenteni.«

A távolságok az albumon már nem is érzékelhetők, és nem csak a különböző etnikumok zenéi és dalai találhatnak egymásra, de a modern elektronikus zenei hangképek is úgy szólnak meg, mintha egy DJ élőben tolná a zenészekkel együtt, érzékenyen reagálva minden rezdülésre.

Persze annak a DJ-nek vérprofilnak kellene lennie, mert ezt a minőséget másként talán nem is lehetne előállítani, legalábbis sok-sok gyakorlás és együttzenélés nélkül biztosan nem. Cserepes ambient, trance és dub vénájú DJ lenne, de például még véletlenül se gondoljunk – teszem azt – lakossági trance-re, a popzenétől távol járunk, pszichedelikus és álomszerű struktúrák a jellemzők, miközben semmi sincs túlnyújtva. A vágások és átmenetek nagyon kreatívan és fantáziadúsan követik a folklórmintákat, sőt hangulatilag és jelentéstöltetben további minőségekkel egészítik ki azokat (például a *Blacklake II* című roma-dubnál tán semmi jobbat és érzékletesebbet nem hallottam eddig a témában). Cserepes a mintákat egyébként végig megtartotta eredeti formájukban, vagyis nem módosította alapvetően. A végeredményt hallva ez kész csoda, az információ ismerete nélkül simán azt gondolnám, hogy minden irányból egymáshoz lettek igazítva hangszerelésileg a különböző elemek. A hangzás persze más kérdés. Az album egésze egy olyan sajátos térben és időben él, mozog és lüktet, amire eddig nem volt túl sok, valóban sikeres és komolyan vehető példa a modern zene történetében, mert, bár sokan és sokféleképpen próbálkoztak már az archaikust a maival összeházasítani, legtöbbször nem jutottak túl a különböző síkok egymásra úsztatásánál. Cserepes az elektronikus hangzást sosem terheli túl, itt nincsenek kérlelhetlenül döngő lábdobok, minden egyebet elfedő basszusok és hömpölygő szintiszönyegek, ellenben megnyerően ízlésesek és mértéktartók az arányok, a kevesebb több arany metszése is rendben tehető. Nincs is olyan pontja, vagy pillanata, ami ne lenne rendben. Korszakos remekmű.”

Rácz Mihály (langologitarok.blog.hu)

Martin György emléktáblájának avatása

Budapest, Károly krt. 20. – 2017. május 20.

Fotó: Hont Angéla

Tisztelettel, szeretettel köszöntöm az egybegyűlteket! Azért jöttünk ide a Károly körút 20. elé, hogy emléket állítsunk. Azért gyűltünk össze, mert ebben a házban élt és alkotott dr. Martin György néptánc- és népzene kutató, a táncházmozgalom szellemi atyja, egészen addig, amíg 1983-ban, 51 éves korában tragikus hirtelenséggel és tragikusan fiatalon távozott közülünk. Élete túl rövid volt ahhoz, hogy meg tudjuk becsülni azt a felbecsülhetetlen értékű munkásságot, amit – pótolhatatlan őrnt hagyva maga után – örökül hagyott nekünk. Életében nem kapott igazán elismerést, kitüntetést, mint ahogyan az utána következők viszont igen. Ezért ma súlyos mulasztást pótolunk. A Tanács – ma Károly – körút, a legendás „Tanács körút 20.” azonban nem csak a tudományos munkásság miatt volt nagyon fontos számunkra. Ez a ház, ez a lakás menedékhely, befogadó otthon volt azoknak a magyaroknak, akik a világ különböző pontjain éltek, függetlenül attól, hogy az elszakított területek vagy az emigrációba kényszerült magyarság csoportjaihoz tartoztak. Ebben a lakásban dr. Martin György „Tinka” és felesége Borbély Jolán néprajzkutató azon munkálkodtak, hogy a világ magyarsága egymásra találhasson, hogy ne felejtjük el a múltunkat és nemzeti örökségünket. [...]

„Csak az hal meg igazán, akit elfelejtenek.” Martin György Tinka emléke és tanítása élénken él bennünk, de ez az emléktábla mégsem jöhetett volna létre, ha nincs egy tanítványa, dr. Sebők Géza, aki tettekre váltotta az emlékezést.

Sebők Géza és felesége, Mária, Pozsonyból érkeztek Magyarországra a hetvenes években. Néprajz szakra jöttek tanulni. Az akkori időkben ez nem volt könnyű feladat. Később az akkori idők Csehszlovákiájából emigrációba kényszerültek Svájcba, de mindvégig megőrizték a magyarságukat és hűségüket mesterükhöz.

Néhány évvel ezelőtt, dr. Halmos Béla halála után, aki barátunk és munkatársunk is volt, emléktáblát állítottunk neki. Ennek az emléktábla-állításnak a végén Sebők Géza odajött hozzám és azt mondta: „Így szeretnék emléket állítani Tinkának, kérlek, segíts bennel!” Az elhatározást tettek követték. Jó néhány munkás hónapon vagyunk túl,

és most itt állunk az emléktábla mellett, pillanatokon belül lehull róla a lepel.

Köszönetet szeretnénk mondani mindazoknak, akik munkájukkal és segítségükkel hozzájárultak, hogy ez itt ma megtörténhet. Mindenekelőtt köszönjük Nagy Benedek szobrászművésznek, akinek nagyon értékes, szép alkotását pillanthatják meg mindjárt, hiszen bihetetlen érzékenységgel fogta meg Martin György jellemvonásait, és köszönjük dr. Sebők Gézának és feleségének, Máriának, akik az emléktáblát állították.

Lőrincz Beáta

*

Kedves tisztelő egybegyűlteket, Kedves Barátaim!

A magyar tánckincs, a magyar nép tánc kultúrája szinte egyedülállóan gazdag a világon. Ez tény. S ennek a felkutatása is, mondhatjuk azt, a néprajzi tánc kutatásnak a legszebb virága. Magyarország ezen a téren első helyen van, ugyanúgy, ahogy Bartókkal és Kodályval egy olyan népdalkincset gyűjtött össze, ami nálunk négyszer-öttször nagyobb népeknek sincsen.

Ennek a csodálatos tánckincsnek gyűjtője, kutatója Martin György volt. Nem akarom a tudományos munkáját itt méltatni, hosszú lenne ez is, bár csak töredéke készült el annak, ami – hogy így mondjam – benne volt. Hiszen alig múlt ötven éves, mikor elhagyott minket. Óriási gyűjtőmunka volt mögötte, melynek csak egy kis része jelenhetett meg kötetekben, de ezek is a nemzetközi tánc kutatásnak legszebb darabjait, egyedülálló darabjait jelentik. És ez a műhely itt, ebben a házban, találkozó pontja volt nemcsak a tánc kutatóknak, hanem mindannak, amiből a tánc kutatás kinőtt. Annak a felelősségnek, tudásnak, elszántságnak, hogy a magyar népi kultúrának kell újra egyesíteni a magyarságot. A magyarság elmúlik, eltűnik innen, ha ezt az óriási kincset nem használjuk fel. A reformkorban ezért kezdtek gyűjteni népköltészetet. Nem önmagáért a költészetért, hanem, hogy valami összefogja ezt a népet, ami széthúzásában, tragikus sorsában szintén párját ritkítja ebben a világban.

Martin György megjelent munkái csak kis töredékét mutatják meg annak, amit ő tudott.

Én egy másik értékről beszélnék: a barátságról. A legtöbb, amit az ember adhat embertársának, barátjának, az a szeretet. Ő ezt bőven adta. Voltak szerető munkatársai, Jolán és barátai, Pesovár Feri, s sorolhatnám tovább. A középpont Martin György volt. Én is sokat köszönhetek neki. A barátságot, a szeretetet, ami biztatott minket a munkára, amibe nagyon sok kudarc is fűződött. Ő bátorított, ő lelkesített, ő mutatott utat sok későbbi kutatónak, koreográfusnak, tánckutatónak, s a magyarságért aggódó embernek. Tudott lelkesíteni, a maga szerény modorával – szinte mindig a háttérben – hibetetlenül nagy erőt tudott átadni nekünk. Ehhez kellett ez az otthon itt fent. Ezért van itt ez a tábla. Bizony sorolhatnánk neveket, amelyeket most már a világ is tisztel, akik itt merítettek, itt kaptak biztatást, itt kaptak lendületet. Említsem Kallós Zoltánt? Bizony, Martin Gyurkának a szeretete volt az, ami itt sokunkat életetett, lelkesített, s a mi munkánkban több időnk volt rá, hogy ezt le is írjuk. Láthatatlanul is, de sokszor meghivatkozva is ott van ő, és végig mellette álló munkatársa, Borbély Jolán. Ezt ünnepeljük most itt. Köszönjük a sorsnak, a Jóistennek, hogy adta nekünk, mert a szeretetével sokunkat, az egész nemzet lényeges kérdéseivel foglalkozó embereket tudott felderíteni, munkára ösztönözni, hivatást adni nekik, és ez nem mindenkinek adatik meg az életben. Hálával tartozunk neki. Én magam is. A magam tudományos eredményeinek egy nagy része vele való beszélgetések során kristályosodott ki. Martin Györgynek a táblája hirdesse az összefogást, a szeretet ajándékának a nagyszerűségét, mert mi, magyarok csak ebből támadhatunk föl.

Köszönöm!

Andrásfalvy Bertalan

*

Martin György, Tinka, az itt jelenlévők közül sokaknak volt mestere. Akkor is mesterünknek mondhatjuk, ha nem állami oktatási rendszerben tanított minket. Nagyon sokan vallhatjuk azt, hogy tőle tanultuk annak a szakmának az alapjait, amelyből később akár meg is élhetünk, annak mindenfajta érdekességét, különlegességét, mindazt, ami egy egységes kultúrát képez. Amikor megismerkedtünk vele, mégsem azt éreztük, hogy itt van egy tanár, aki minket tanít, hanem azt éreztük, hogy itt van egy ember, aki barát, aki mindannyiunk barátja, mindannyiunk támasza. Mintha szakmai értelemben édesapánk lett volna, és tőle örökölhettünk rengeteg mindent.

Hallatlanul nagy önzetlenséget tapasztalhattunk a részéről. Az 1970-es évek fiataljai, határokon innen és határokon túl, próbáltunk ismerkedni a magyar népi kultúrával, és hogy, hogy nem, mind önáló köztöttünk ki. Ma már van ilyen tudomány, hogy hálózatelmélet. Martin György a maga idejében nem ismert hálózatelméleteket, de a lelke és a gondolkodásmódja egy széleskörű emberi, szakmai hálózat létrehozását termelte ki. Az volt a célja, hogy a határokon túli és azokon belüli fiatalok megismerjék ezt a kultúrát, maguk is részt vegyenek ennek a feltárásában, és megismertessék a következő generációkkal. Tulajdonképpen egy újhullám jött létre, a táncház-generáció. Sebő Feriéknek is ő mutatta először a széki felvételeket, amelyek nyomán egyáltalán megszólalhatott olyan zene, ami alapja lehetett a városi táncművelésnek.

Mindannyian azt éreztük, hogy hallatlan türelme volt hozzánk. Ha megérkezett valaki közülünk – akár a Felvidékről, akár a Délvidékről, akár Erdélyből –, rendszerint reggel a pályaudvarra, s föl hívtuk őt, akkor az első szava az volt, hogy „Tanács körút 20, gyertek ide!”. Idejöttünk, és olyankor rendszerint aznap nem ment be munkába, hanem órákig beszélgettünk zenéről, táncról, táncházról. És arról, hogy mi ott, a határon túl mivel foglalkozunk, s ő itt mit fedezett fel legutóbbi ittjártunk óta. Másnap bevitt a Zenetudományi Intézetbe, és ott rengeteg mindent megmutatott, tanácsokkal látott el.

De nemcsak a népi kultúra, hanem az egész magyar kultúra szerves tartozéka volt a lényének. Amikor 1981-ben megjelent a Vizsolyi Biblia hasonmás kiadása, s éppen megérkeztem hozzá Erdélyből, büszkén mutatta saját példányát, s körülbelül egy fél napig mesélt róla. Elmesélte az eredeti kiadás keletkezéstörténetét, a fordítás problémáitól a nyomda Galgócra Vizsolyba való telepítésén keresztül egészen az 1590-es megjelenésig. Hallatlan nagy rálátással, széleskörű műveltséggel rendelkezett. Önmagában már az is különlegesség, hogy tánckutatóként, a néprajz szak végzettjeként a népzene, a népzene kutatást ilyen mélységben ismerte. A népi tánczene addig hiányzó szakirodalmának alapjait is maga teremtette meg.

Ő volt az, aki sokunk lelkében elültetett valamit, ami miatt egyre többen népzenevel és néptáncsal kezdünk foglalkozni, egyre szakszerűbben, hiszen ugyanolyan fontos volt számára az, hogy kutassuk ezt a kultúrát a terepen, felhasználjuk a táncban és a színpadi táncmozgalomban, mint hogy lejegyezzük, tudományosan feldolgozzuk. Egész lejegyzőcsapatot hozott létre. Az itt jelenlévők tanúsíthatják, hogy majd' mind részei voltak ennek a lejegyzőcsapatnak, és ennél még többen is. Ez volt a magyar népzenei hangszeres lejegyzések virágkora. Ugyanakkor az akkor formálódó, új szemléletű fiatal koreográfusok – Farkas Zoltán „Batyu”, Zsuráfszky Zoltán „Zsura”, Diószegi László „Dió” és mások – mind hozzá fordultak szakmai tanácsért. Azt hiszem, gyakorlatilag nem készültek akkoriban új szemléletű koreográfusok úgy, hogy ő ne tudott volna róluk, ne adott volna tanácsokat.

Sokáig sorolhatnám azokat a tudományos eredményeket, amelyek Martin nevéhez köthetők. Ma már a Táncművészeti Egyetemen és a Zeneakadémia Népzene Tanszékén Martin György művei tananyagot képeznek. Mégis azt tapasztalom, hogy amikor a Zeneakadémiára bekerül egy-egy húszévesekből álló évfolyam, és megemlítem nekik Martin György nevét, kiderül, hogy sokan nem hallottak még róla. Középiszkolai, zeneiskolai tanulmányaikból nem nagyon tudják meg, ki volt. A mi felelősségünk, hogy tovább építsük emléket olyanképpen, hogy egyre többen megismerjék emberi és tudományos hagyatékát, mert öröndes az, hogy léteznek róla elnevezett egyesületek, szakmai versenyek, de amit ő elkezdett, azt nekünk tovább kell építenünk. Akik egykor fiatal tanítványai voltunk, ma már mi sem vagyunk fiatalok, s a stafétát tovább kell adnunk. Azt remélem, hogy aki itt jelen van egykori tanítványai közül, mindent meg fog tenni, amit csak megtehet ezért. Én a magam részéről mindent meg fogok tenni.

Az emléktábla, Martin arcképe né domborműves ábrázolásával Nagy Benedek alkotása. Remélem, hogy leleplezése után a jelenlévők is osztják majd azt a véleményemet, hogy hűen tükrözi Martin György mindannyiunk emlékében élő vonásait.

Befejezésképpen köszönetet kell mondanunk Lőrincz Beának és Sebők Géának, hogy végre méltó emléket állíthattunk ezen a helyen mesterünknek, Martin Györgynek. Köszönöm a figyelmet!

Pávai István

*

Az emléktábla alkotója, Nagy Benedek szobrászművész 1941-ben Il-lésházán született. 1947-ben családját kitelepítették a Felvidékről, így gyermekkorát Rábapordányban töltötte. A pápai tanítóképzőben Cziráki Lajos festőművész irányította a művészetek felé. 1961 és '63 között végezte a Képzőművészeti Főiskolát. 1970 óta Mórton él, tanít és alkot. Kisplasztikákat, érmekeket, megrendelésre köztéri emlékműveket, emlékszobrokat, portrékat, domborműveket készít. Megmunkál fémeket, követ és fát egyaránt. 2012. március 15-én átvehette a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét.

*

Figyelem! Martin György születésének 85. évfordulója tiszteletére a szerkesztőség elérhetőségein ismét megrendelhető – változatlan utánnyomásban – a folkMAGazin 2011-es, „A Martin-legenda – Beszélgetések Martin György életéről és munkásságáról” című különszáma.

A Felvidéktől a Balaton-felvidékig – I.

Apám nővére, egyben keresztanyám, Vágó Józsefné, leánykori nevén Grozdits Olga 1932-ben született Kassán. Amikor én gyermek voltam a '70-es évek végén, ő tanárként dolgozott, így lehetőség volt arra, hogy a nyarak nagy részét együtt töltsük. A szokásos szünidei elfoglaltságok mellett fő szórakozásunk volt, hogy ő a gyermekkoráról mesélt, én meg hallgattam. Nagy kedvvel, szívesen, átéléssel ontotta az emlékeket. Felnőtt koromban ritkábban találkoztunk, de akkor is fontos szerepe volt a régi történeteknek, s hallgatóságként bekapcsolódtak a gyerekeim is, akik 2015 karácsonyán egy üres füzetet adtak ajándékba neki, s arra kérték, hogy írja le, amiket mesélni szokott. Ő lelkesen neki is látott, és hetente megejtett telefonbeszélgetéseink során boldogan mesélte, hogy mennyit írt. Sajnos nem juthatott megszire, mert 2016. február 17-én váratlanul elhunyt. Korábban kellett volna megkapnia azt a füzetet! A harminc kéziratos oldal, amit szűk másfél hónap alatt összeírt gyakorlatilag változatlan formában közölhető. (Grozdits Károly)

Kezdem Semsével. Semse (ma Šemša) Kassa (ma Košice) és Jászó (ma Jasov) között levő kis tót falucska. (Azért írom, hogy „falucska”, mert a szláv emberek szeretnek kicsinyítő képzőket használni, ez kedvesebb és bizalmasabbá teszi beszédjüket). Az ott élő magyarok is átvették ezt. Jászón például a malom előtt elhaladó motorvonatot csak „motorkának” hívták.

Na, de vissza Semsére! Számomra ez egy varázslatos szép kis település, lombos és fenyő-, vagyis vegyes erdő közelségében. Itt születtem, és a háborúig itt éltem – mondhatom – boldog gyermekkoromat szüleim és Grozdits nagymama szerető gondoskodásában.

Apukám, Grozdits Gyula a Semsey grófok birtokán volt főkertész, ahol hatalmas kert, négy részből álló üvegház volt, amit télen két nagy kemencével, fával fűtöttek. Az első rész volt a legmelegebb, ott szaporították a különböző növényeket, a negyedik rész volt a leghűvösebb, ott voltak a nagy pálmafák, citromfák. Télen a barátnőimmal és Tomášch Márta unokatestvéremmel gyakran játszottunk ott „iskolást”: én voltam a „tanító néni”, a polcokon lévő virágok pedig a „gyerekek”. Egyszer egy sor lelógó, fűszerű virágot „copfosra” fontunk. Amikor Bucskó bácsi, a kertíjész észrevette, jól megszidott és kizavart minket. Persze, előtte ki kellett bontanunk, de szerencsére nagyobb bajt nem okoztunk.

A ház, ahol laktunk, a kert elején volt. Ikerház, az egyik része a posta, ahol Manyi néni volt a postavezető kisasszony. (A fényképen ő ül „Gonosz” nevű kutyánkkal a házunk bejárata előtt.) A lakásban három szoba, előszoba, konyha, spájz és fürdőszoba is volt. A fürdőszoba akkoriban ritkaság számba ment faluhelyen, ugyanis vízvezeték csak a kastély közelében lévő épületekben működött.

Grozdits nagymama a grófok szakácsnője volt. Amikor a grófok Semsén, az ősi birtokon voltak, nagymamának sok dolga volt. Szerencsére az én időmben csak egy-két hétig tartózkodtak ott. A „nagykonyha” épülete a templommal szemben volt.

A templom előtt nagy gesztenyefák álltak. Ezt azért említem most, mert nagymama mesélte, hogy amikor Kun Béla ott járt, a grófnéra, akit kegyelmes asszonynak szólítottak, valami csúnya jelzőket használt, és nagymama rászólt, Kun Béla azt mondta nagymamának, hogy csak ne védje azt a ... grófnőt, mert maga is lógni fog vele együtt a gesztenyefán, és a szemben lévő fákra mutatott. Ez aztán felnőtt koromban is eszembe jutott, amikor a bodajki iskolá-

„Szüleink lakodalmán, hajnalban”

ban az osztályom Kun Béla raj lett, és azt énekeltük, hogy „Kun Bélának nincsen katonája, / de van néki elég partizánja, / mindegyiknek rongyos a csizmája, / hideg szélről, fagyos szélről piros az orcája”. Ez volt a raj-induló. Akkor lementem a tanáriba és elmondtam, hogy ha a nagymama ezt megtudja, akkor forogni fog a sírjában.

A „nagykonyha” épületében, a folyosó végén volt Róza néni szobája, a személyzeti ebédlő, Mari kisasszony szobája és egy vízőblítéses WC. Mellette egy nagy fatároló, ahol a felaprított fa volt magasra felrakva, ugyanis mindenütt fafűtéses cserépkályhák voltak, a „nagykonyha” tűzhelyét is azzal fűtötték. A konyha mellett, külön helyiségben, mindig két lány végezte a mosogatást. A konyhával szemben volt egy nagy kamra, annak a kulcsa nagymamánál volt. Ott tárolták a sütéshez-főzéshez valókat. Volt ott hűtőszekrény is, de nem olyan, amilyenek most. Két szekrényrész között jégtartály, abba rakták be a jeget, ami hűtötte a két részt. Kis csap volt a tartályon, azon engedték le az elolvadt jég vizét. A jeget a jégveremből hozták át. Télen a parkban lévő két tó jegéből vágták ki a jégtömböket és szekérral hordták a jégverembe.

Ezt a „nagykonyha”-épületet a „tunel” (kis alagút) kötötte össze a kastéllyal. Mi, gyerekek, nagyon szerettünk ott futkározni. A túldalolon volt a „lámpaszoba”, ahol rengeteg csodálatos, szép lámpa volt. Mivel villany nem volt, ezekkel világítottak. Egy ember csak azzal foglalkozott, hogy naponta feltöltötte őket petróleummal és

„Az ülő asszony Grozdits nagymamám”

tisztította a kanócot, a lámpaüvegeket, burákat. (Felnőtt koromban Zsámbékon a lámpamúzeumban láttam hasonlókat.)

Nagymama háza egy dombon volt, az utolsó ház a falu felső részén, utána szántók és erdő. Ezen a dombon két ház volt csak, a másik házban Szuchyék laktak. Szuchy bácsi volt a komornyik a kastélyban, neki ott is volt egy szobája, apu és a barátai oda jártak kártyázni. Szuchy néni otthon, a háztartásban dolgozott. Nekik három lányuk volt, Etus néni, Paulus néni és Mancsi néni. (Mancsi nénit én már nem ismertem, motorbalesetben halt meg. A kislánya, Soltész Karcsi nagyjából velem egyidős volt.) Etus néninek négy gyereke volt: Laci, Magdus (ők nagymama keresztgyerekei) és Pali, aki egy-két évvel fiatalabb nálam, meg a kis Elluska, aki két-három éves lehetett, amikor eljöttünk. Paulus néni Diósgyőrben élt, egy gyerekük volt, Taigiszter Jenő (ő Palival volt egyidős). A háború miatt, mivel Taigiszter bácsi bevonult katonának, Paulus néni Jenővel hazajött a szüleihez.

A nagymama házában két szoba, előszoba, spájz volt, ahonnan falépcső vezetett a padlásra, és vastag, kétrészes, nehéz fa ajtó vezetett le a boltíves pincébe. Ide az ablakon keresztül öntötték le a krumplit télire az egyik sarokba, homokban volt a zöldség, körben a falon, a polcokon pedig a kertben megtermett téli alma és körte.

Az udvaron volt egy deszkaépület, amit „hadikonyhának” hívtak, mert az első világháború idején ott főztek a hadifoglyoknak és ez volt az ebédlőjük. Két deszkafal közé 10-15 cm fűrészport tömítettek, ezzel volt szigetelve a hideg ellen. Ez a szomszéd ház, azaz Szuchyék falához volt építve. Az udvar végén fáskamra volt, és disznó- meg tyúkólak. Az udvar füves volt, kitaposott utacskák ve-

zettek a kapuig és a kiskert felé. A kerítés mellett orgonabokrok, az ablak alatt a kutyaház, a Misa nevű farkaskutya lakhelye.

Egy terebélyes hársfa alatt volt a „butykánk”, azaz a kis kerti házikónk, amit nagymamával eszkábáltunk pár deszkából. Mohát raktunk a tetejére. A berendezése: sámlí, hokedli, és kaptár (ez volt a szekrény), rongyszőnyeg a földön. Oda vittük ki a babáinkat, ott főzőcskéztünk, kis üvegecskébe „befőztünk”. Egyszer a kiskert kerítésére felfutott kis tököket szedtük le, a kicsent gyaluval szépen legyalultuk, és annak rendje és módja szerint az üvegecskébe raktuk. Nagymama csak egy hét múlva vette észre, hogy nincsenek ott, és azt hitte, hogy ellopták, de egy idő múlva bevallottuk, hogy mi „főztük be”, hogy ne gyanúsítson alaptalanul senkit.

A fáskamra ajtaján volt a hintánk. Az is igénybe volt véve, különösen nyaranta, amikor Balmazújvárosról Tóni bácsi (nagymama idősebbik fia) a nyári szünetre felhozta Mártuskát. Az egész nyarat együtt tölthettük ott. Sokat jártunk a parkba, az erdőbe málnát, szamócat, gombát szedni. Nem egyszer láttunk őzikéket, amikor az Orr-hegyről jöttünk le a patakocskához inni.

Nagyon élveztük a halastó feletti „nagyhídon” való sétát, és onnan csodáltuk a tóban lévő kis szigetecskét, ahol a fák között egy kis rönkházikó volt, amit csak télen, amikor a tó befagyott, tudtunk megközelíteni. Akkor ott csavaroztuk fel a korcsolyát a magas szárú korcsolyacipőinkre. Én öt éves koromban kaptam karácsonyra korcsolyát, és akkor tanultam meg korcsolyázni. A telek akkori mindig szépek, havasak voltak, a dimbes-dombos park remek szánkázási lehetőséget kínált, amit mi, gyerekek ki is használtunk.

A karácsonyok is nagyon szépek voltak. Először nagymamához jött a Jézuska, a szobában, az ablak előtt állt a szépen feldíszített karácsonyfa a kisasztalon. A plafonig ért, és alatta az ajándékok. Az asztal már meg volt terítve. Mivel az étel nem nagyon érdekelt, nem emlékszem, mi volt a vacsora. Róza néni, egy német kisasszony is ott volt velünk. Aztán a nagymama elzárta a cserépkályhát és együtt mentünk Róza nénihez. Ott is volt egy kis karácsonyfa, alatta nekem és az öcsikémnek, Károlykának ajándék. Róza néninél németül énekeltük a „Stille nacht, heilige Nacht...” és az „Oh, Tannenbaum...” kezdetű énekeket. Róza néni is elzárta a cserépkályhát, és velünk jött hozzánk, ahol az ebédlőben állt a legnagyobb karácsonyfa. Ebben a szobában csak karácsonykor fűtöttünk, és akkor égett a „nagylámpa”, ami az asztal fölött lógott. Sokszor eszembe jutnak azok a karácsonyi énekek, amiket ott énekeltünk. Akkor mehettünk be a szobába, amikor meghallottunk a csengetést. Először imádkoztunk, közösen énekeltük a „Mennyből az angyalt”. Szenteste sokáig fenn voltunk, mert a felnőttek éjfél misére mentek (később mi is). A szüleink játszottak velünk az új játékokkal. Egyszer Károlyka, az öcsikém kapott egy szép, nagy, lapos elemmel működő versenyautót, én meg egy csodaszép babát. Mondogatták neki: „menj oda a fa alá, tied az az autó”, de ő csak állt, és a babámra mutatott: „ottan Jézuska”, és attól volt megilletődve. Károlyka sokáig selypítve beszélt, az „r” hangot szinte hat éves koráig nem tudta rendesen kimondani. Mivel akkor még a logopédust nem ismertük, mi gyakoroltuk vele a „répa, reték, mogyoró...” mondókát. Mire iskolás lett, jól ropogtatta az „r” hangot. Ő nagyon aranyos, göndör hajú, szép kislány volt. Kassán született. A szomszédban lakó cseh csendőr családnak volt autója, azok hozták őt és anyukánkat haza. Csodálkoztam, hogy hozzánk hozzák, mert nekik nem volt gyerekük. Úgy gondoltam, örülnének neki. Aztán „felvilágosítottak”, hogy ő az én kistestvérem, és nálunk a helye.

Az ő születése után már felmehettem nagymamához aludni. Nagyon szerettem ott lenni. Nagymama sokat mesélt, de nem csak meséket, hanem régi történeteket, például „Linkáról”, a kis őzikéről, akit ők neveltek fel, üvegből cumiztatták, és felnőttként is velük maradt. Ha a kapu nyitva volt, kiment az erdőbe, de ami-

kor hívták, és meghallotta a nevét, hazajött. Nagymama sokat olvasott, főleg a grófi könyvtár magyar és német nyelvű könyveit, még a gót betűt is. Róza nénivel mindig németül beszéltek. Én mindent megértettem, de nem voltam hajlandó németül beszélni, amit később nagyon megbántam. A szlovákot bezzeg már kicsi koromtól fogva beszéltem, az ottani gyerekektől megtanultam, de ez nem az az irodalmi szlovák nyelv volt, hanem ahogy ott mondták „po šemeciki” (semseiesen). „Dz”-t használtak. Például a „gde?” (hol?) helyett úgy mondták, hogy „dže?”. Anyukám nem tudott szlovákul, és egyszer, amikor éppen szlovákul „povedáltam” (beszéltem), megkérdezte az ott álló szlovákul beszélőtől: „jól beszél a kislányom?”. Az meg megnyugtatta, hogy jól, mint a többi tót gyerek.

Anyukám csak magyarul és mántául beszélt, ugyanis mecenzéfi mánta szülők gyereke volt. Ez a nyelv egy kifacsart német nyelv a nagymamám szerint, úgy tudom, csak Mecenzéf (ma Medzev) és környékén beszéltek. A mama mántául Mota, az apa Fota. Ezt azért írom le, mert a jászói nagymamát mi is, és mindenki Motának hívta. A nagyapákról azért nem írok, mert nem ismertem őket, nagyon kicsi voltam, amikor meghaltak, mindkét nagyapám ötvennyolc éves korában.

A mánta nagyapánk molnár volt. Eleinte bérelt malmokban dolgozott. Amikor anyukám, Netti született, akkor Stószon (ma Štós) volt bérleményük. Stósz is csodaszép hely, hegyekkel, erdők között. Később kerültek Jászóra, ahol a premontrei papoktól bérelték, majd meg is vették a malmot. (Itt jegyzem meg, hogy Schwartz Kató gyógyszerész, az unokatestvérünk a patikát is a premontreiektől vette meg pár éve. Ő Fota egyik unokája.) Fota halála után Mota és két fia, Hanes és Géza – ők ketten molnárok lettek – vezették és bővítették tovább a malmot. A háború után államosították, vagyis elvették a malmot, de Géza tovább is dolgozott még ott.

A jászói nagyanyánk, azaz Mota, tizenegy gyereket szült, de négyen csecsemőként meghaltak. Négy leány és három fiú maradt életben. Összetartó, jó testvérek voltak. A legidősebb, Ilonka néni 1900-ban született, utána Mariska néni, Lojzi bácsi, Hanes bácsi, Netti (az anyukám), Giza és Géza. Hanes bácsi harminc-valahány éves korában halt meg. Szép, nagy család lévén, tizenötven voltunk unokatestvérek. Mindenkiel tartottuk a jó rokoni kapcsolatot. Ilonka néniéknek (Bálinték) Jászón volt textilboltjuk és szabóságuk. Ilonka néni vezette a boltot, a férje, Imre bácsi, az én keresztapám, a szabóságot. A szabóságot korai halála után az idősebbik fia, Imri vitte tovább. A kisebbik fiuk, Endre most is Jászón él.

Biztosan tudjátok róla, hogy őt otthonról vitték el az oroszok tizenkilenc éves korában a többi jászói és környékbeli fiatallal együtt. Majd tíz évig voltak a Szovjetunióban, Vorkután, hadifogságban, ahol szénbányában dolgoztatták őket. 1953-ban, Sztalin halála után szabadultak, addig életjelt sem adhattak magukról. Az édesanyja, Ilonka néni elgyászolta, évente misét mondatott érte, a fényképe előtt kis villanyfeszület égett mint örökmécses. Hát gondolhatjátok, milyen örömteli meglepetés volt a hazatérése. Persze, ez sem volt egyszerű, ugyanis Miskolcra hozták őket, és nem mehettek haza Csehszlovákiába, mondván, Magyarországról vitték el őket. Én akkor voltam Pesten főiskolás. Miskolcon Endre találkozott egy ismerőssel, attól tudta meg, hogy Balsay Guszti bácsi Budapesten él, még a címét is megkapta. Így Endre Budapestre utazott. A Keletiben Grozdits Mártuska és én vártuk. Mi megismertük, de ő meg-

„Anyukám (X) a tánciskolában”

kérdezte: „kik vagytok?”. Ugyanis kislányként látott minket, és felnőtt nagylányként nem ismert meg. Balsay Guszti bácsiéknál laktam akkoriban, onnan jártam főiskolára, ahol örömmel újságoltam, hogy kilenc év után megjött az unokatestvérem, és szeretnék elkéredzkedni egy-két napra, mert a csehszlovák konzulátusra járok vele, hogy kapjon útlevelet a hazatéréshez. Jekatyerina Bocsárynikova, orosz irodalmat és lexikát tanító tanárnő a folyosón félrehívott, és azt mondta, hogy ezt ne nagyon hangoztassam. Nem értettem, hogy miért. Elengedtek, de a konzulátuson nem sok eredményt értünk el; nem tudták, hogyan kezeljék az ügyet. Végül azt tanácsolták, hogy szökjön át a határon, és ott, a saját településén már nem lesz bántódása. Hát így is történt.

Mariska néniék (Tomáschék) Semsén laktak, ők voltak ott a boltosok. Mariska néni a boltban, Viktor bácsi, a férje, a kocsmában. A bolt és a kocsmák épülete egy volt és ott is laktak. A Tomásch unokatestvérekkel szinte együtt éltünk. Léne volt a legidősebb, aztán Jenő és Márta, aki csak pár hónappal volt idősebb nálam, így együtt jártunk iskolába, együtt jártunk mindenhol, együtt játszottunk.

Lojzi bácsi és felesége, Zelma néni Jászón laktak, nekik nem volt gyerekük. Lojzi bácsi Jászón volt tanító, nyaraltam egyszer náluk. Zelma néni testvére és anyja is velük lakott, az emeletes iskolaépületben volt nagyon szép lakásuk.

Hanes bácsi felesége, Ica néni, a debrői molnár lánya volt. Nekik két gyerekük volt: Nusika és Jenőke. Ők is Jászón laktak. Velük nyaranta játszottam, amikor anyukám „rábeszélte” a jászói nyaralásra. Olyankor a malomban voltam Motával. Bevallom, nem szerettem ott lenni. Nekem a semsei csend, nyugalom után túl zajos és mozgalmas volt minden. A malomban zakatoltak a gépek szinte éjjel-nappal. Állandóan sok ember volt ott, akik a környékről hozták a gabonájukat őröltetni. Mota nem ért rá velünk foglalkozni, nem csak a családra főzött, mert ott étkeztek a segédek, inasok, a kocsis is. Szóval én őt csak dolgozni láttam.

A malom egy hatalmas szikla közvetlen közelében állt, közel a cseppkőbarlang bejáratához, előtte a Bódva folyó. Jászó magyar község volt, ahol főleg iparosok éltek. Volt orvos, patika, cukrászda, két-három vegyesbolt, ruházati bolt, hentes, vendéglő, posta, két templom, iskola, óvoda. Jászóváralján pedig a premontreiek rendháza nagy, barokk templommal, könyvtárral, mellette hatalmas park halastavakkal, erdővel.

Géza felesége, Mancika, a jászói kályhámester lánya volt. Nekik is két gyerekük volt: Mancika és Gézu.

Giza férje Schwartz Jenő volt. Ők is Jászón éltek, ahol vegyeskereskedésük volt a háború előtt, amit aztán szintén államosítottak, vagyis elvették tőlük. Nekik négy gyerekük lett: Karcsi, Katóka, Péter és Pali. Karcsi már meghalt, Kató Jászón él, patikus, Péter és Pali Kassán laknak. Pali orvos, a felesége Drahuša is orvos. Nekik két lányuk van. Ezt csak azért említem, mert Drahuška, a kislányuk hatéves korában nálunk nyaralt Révfülöpön azért, hogy magyarul tanuljon, mivel otthon szlovákul beszéltek az anyuka szlovák volta miatt.

Az anyai ági rokonságot nagyjából bemutatattam. Azokban a családokban, ahol a szülők mánta származásúak voltak, a gyerekek három nyelven (magyar, szlovák, mán-ta) beszéltek.

Apai ágon kevesebben vagyunk. Apámnak egy testvére volt, Tóni bácsi. Az ő felesége, Toporcsák Giza is jászói lány volt. Nekik két gyerekük volt: Mártuska és Gyuri. Balmazújvároson laktak, Tóni bácsi ott volt tanító, majd később tanár, mert elvégezte az egri főiskolán a matematika-fizika szakot. Gyuri Sopronban volt erdőmérnök hallgató. 1956-ban az egész erdőmérnöki kar tanároszul elhagyta az országot, Kanadában végeztek. Ő most Amerikában él, feleségét, Juditot és fiát, Greget ti is ismeritek. Gyuri a soproni egyetem díszdoktora, tanévnyitókra rendszeresen hazajár.

Gyuri nővére, Mártuska, gyógyszerész lett, a férje, Bartal Zoltán is gyógyszerész volt. Debrecenben éltek, ott volt patikájuk. Két fiuk van, Zsolt és Péter, mindketten fogorvosok.

Most pár szó az iskoláimról, amik nem éppen szokványosak.

Semsén jártam szlovák óvodába, apácákhoz. Nagyon szerettem őket, így, amikor a felnőttek kérdezték tőlem, „mi szeretnél lenni?“, azt válaszoltam, hogy apáca. Amikor erre azt válaszolták, hogy „arra születni kell“, akkor lemondtam róla, mert úgy gondoltam, hogy én nem születtem „kisapácának“, akkor én nem lehetek az. Ezen később jót derültem.

Ugyanott kezdtem szlovák iskolában az első elemi. Szlovák volt a tankönyvem, de hamarosan magyarra cseréltük, mert 1938 őszén a Felvidéknek ezt a részét visszacsatolták Magyarországhoz. Magyar iskola lett Semsén is, ahol még egy-két évig az apácák, „keresztes nővérek“ tanítottak minket. (Zsámbékon volt a központi rendházuk, ha jól tudom, ma is létezik). Aztán valamiért megszűnt a semsei zárda, és tanító nénik jöttek, meg tanító bácsi a népes családjával, ugyanis vagy négy gyereke volt.

A semsei iskola részben osztott iskola volt. Együtt tanultak az 1., 2., 3. és 4. osztályok, és együtt az 5., 6., 7., 8. Minden reggel imával kezdünk és imával is fejeztük be a tanulást. A szlovák iskolában és a faluban is „Dicsértessék a Jézus Krisztus“ volt a köszönés. Szlovákul is leírom: „Pochvalen Pán Ježiš Kristus!“.

Az elemi után Kassára, a Szent Orsolya-rendi polgári iskolába kerültem, ahol kedves, de szigorú apácák tanítottak minket. Az osztályfőnökünk máter Teréz volt, így kellett szólítani. Szigorú előírás szerint öltözködtünk: fekete vagy sötétkék harisnya, cipő, köpeny, az ünnepekre matróz vagy Bocskai ruha, a hajviselet leginkább két copf, sötétkék masnival. A télikabátom sötétkék Bocskai-zsinóros volt. (Ennek a háború után szomorú sorsa lett, majd leírom később).

Eddig Tomásch Márta unokatestvéremmel együtt jártunk minden osztályba. Sajnos nem ültünk egymás mellett, mert ő jóval ma-

„Grozdits Gyula, Netti és Oli, azaz én, kb. 1933-ban“

gasabb volt, én meg kicsi. A kassai iskolában ő az utolsó padban ült, én meg nem egészen elöl, mert elöl a bentlakók ültek. Mi bejárók voltunk, busszal mentünk. Már reggel fél nyolckor Kassán voltunk, délután három és négy között értünk haza. Télen ilyenkor már sötét volt, villany nem volt a faluban, lámpa mellett tanultunk.

Reggel, a tanítás előtt beugrottunk a templomba egy-egy rövid fohászra, vagy csak megsimogattuk Szent Antal lábát a domban és rohantunk a tantermünkbe. A buszmegálló a Fő utcán volt, nem messze a híres kassai dómtól, mögötte, a parkban a színház épülete. Ott voltam először színházban, nagymamával a *János vitéz*t néztük meg. Páholyban ültünk, onnan csodáltam a gyönyörű színpadot, a nézőteret, a színészeket. Nagy hatással volt rám.

A színház után volt az orsolyák zárdája, de a bejárat nem a Fő utcán, hanem egy kis utcácskán, az Apáca utcán kellett befordulnunk és a másik oldalon lehetett bemenni az iskolába. A Fő utca másik oldalán van a premontrei templom, az ő rendházuk és iskolájuk. Oda járt Tomásch Jenő és Bálint Endre gimnáziumba.

Ez már háborús időszak volt, Kassa bombázása után. Az iskolában gyakoroltuk az óvóhelyre való vonulást (ez a zárda pincéje volt). Ha bementék a légiveszélyt, haza kellett mennünk, a bejáróknak is gondoskodni kellett olyan helyről, ahová ilyenkor mehetek. Mi, Mártával egy közeli, Fő utcai családhoz (Toporcsák Pista bácsiékhoz) mentünk. Gyakran ott is aludtunk. Ők pont a dóm-mal szemben laktak. A dóm tetején volt a sziréna, amikor az megszólalt, akkor rohanni kellett az óvóhelyre, a pincébe. Egy éjszakai szirénázáskor a háziak ébresztgettek minket, mert olyan jól aludtunk, hogy még ezt a közeli szirénát sem hallottuk meg. Amikor, felébredve már mi is hallottuk, úgy megijedtünk, hogy azt sem tudtuk hirtelen, hogyan kell öltöznünk. Én például a pizsamámra húztam pont a harisnyát, amikor Márta figyelmeztetett, hogy ez így nem lesz jó. Én meglöktem, hogy ne szóljon bele, ő meg vissza. Ahelyett, hogy siettünk volna az öltözködéssel, veszekedtünk. Pista bácsi erélyesen ránk szólt, elszégyelltük magunkat. Mire leértünk a pincébe – hál' Istennek! – lefújták a riadót, és visszamehettünk a szobánkba. Mivel ez már éjfél után volt, másnap nem kellett iskolába mennünk, aminek – természetesen – örültünk.

Vágó Józsefné Grozdits Olga
(folytatása következik)

Kibővült a válaszúti Kallós-múzeum

Fotó: Bíró István

Június másodikán, pénteken nyílt meg Válaszúton a Kallós Alapítvány új épületrésszel kiegészített múzeuma. Mondhatjuk azt is – és ez az igazság –, hogy ez a kiállítás Kallós Zoltán csodálatos tevékenységével eltelt életének anyagi és szellemi fáradságot nem ismerve összegyűjtött népművészeti kincstára. Az új épületrész a magyar kormány segítségével épült fel. A kitűnő tervezők nem ragasztották az újat a műemlék jellegű, régi kúriához, hanem egy függőfolyosóval kötötték vele össze. A Kallós Alapítvány vezetői nagyszerű emberek. Balázs Bécsi Gyöngyi elnök, Balla Ferenc igazgató, Német Ildikó gazdasági vezető – és sokan mások – nem csak az alapítvány „nagy” dolgait (iskola, kollégium, múzeum, tánc- és népművészeti találkozók) gondozzák nagyszerűen, hanem nagy-nagy szeretettel vigyázzák és segítik a kilencvenegy éves Kallós Zoltánt is.

Boldog vagyok, hogy Stoller Anta „Hubával” részt vehettem a kifogástalanul szervezett és lebonyolított ünnepségen. Két napig voltunk ott. Minden reggelinél és vacsoránál együtt ültünk Kallós Zoltánnal. Végre alkalmunk volt felidézni a régi történeteket.

A magyar kormányt Hoppál Péter és Potápi Árpád János államtitkárok képviselték. Ott volt Kelemen Hunor, az RMDSZ elnöke is. Fontosnak tartom, hogy Pozsony Ferencnek, a Babeş-Bolyai egyetem professzorának a megnyitón elhangzott köszöntő beszédét a folkMAGazin közvetítésével itthon is megismerhetik.

Novák Ferenc

*

Mélyen Tisztelt Kallós Zoltán! Hölgyeim és Uraim!

A BBTE [Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár] Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, valamint a Kriza János Néprajzi Társaság munkatársainak nevében mindenkit tisztelettel köszöntök a mai ünnepi eseményen.

Az európai felvilágosodás idején elsősorban az elit kultúra és művészet tárgyi emlékeit (régészeti emlékeket, szobrokat, festményeket) gyűjtötték össze akkor alapított, különböző múzeumokban.

A népi kultúra iránti érdeklődés szintén a XVIII. században alakult ki Nyugat-Európában, ahol a gyors urbanizáció már akkor gyökeresen átrendezte a falusi életvilágokat, hagyományos kultúrát.

Múzeum szavunk a görög *muszeion* szóból ered, amelynek alapjelentése *múzsák helye*. Éppen ezért a múzeumok kezdetben csak az esztétikai értékekkel, minőségekkel rendelkező tárgyakat mutatták be az érdeklődőknek.

A magyar néprajzi muzeológia 1872-től, majd 1896-tól bontakozott ki, amikor a szecessziós kultúraszemlélet jegyében elsősorban a gazdagon díszített tárgyakat gyűjtötték össze a Kárpát-medencében, és állították ki különböző országos és nemzetközi kiállításokon.

Az etnográfusok, történészek és szociológusok csak a két világháború közötti évtizedekben fordultak a mindennapiság felé. A XX. század közepén és második felében a népi kultúra elemzői azt fogalmazták meg a békebeli korszak gyűjtőmódszereivel kapcsolatban, hogy a magyar néprajztudomány indulásakor kimondottan romantikus világ- és kultúraszemlélettel rendelkezett, képviselői pedig megszépítették a korabeli népeletet.

A mai napon Kallós Zoltán tárgyi gyűjtéseinek újabb szintézisét láthatjuk kiállítva ebben a válaszúti sokfunkciós intézményben. Kiemeljük, hogy Kallós Zoltán már fiatal korától kezdődően csak az egyértelműen esztétikai minőségekkel, értékekkel rendelkező javakat gyűjtötte össze: drámai népballadákat, lírai és zenei alkotásokat, néptáncokat, díszes textíliákat, ünnepi viseleteket, rituális és díszkerámiát, festett bútorokat stb. Tehát, tudatos szelekciót alkalmazott terepkutatásai közben, megfontoltan gyűjtötte össze a falusi népelet szellemi és tárgyi javait. Megjegyezzük, hogy fiatal, néprajz-szakot végzett muzeológusok Kallós Zoltán terepkutatásaiból eddig több mint hatezer tárgyat leltároztak be, fényképeztek le és írtak le szakszerűen.

A mai napon megnyíló kiállítás rendre bemutatja Kallós Zoltán életpályájának legfontosabb állomáshelyeit: Mezőséget, Kalotaszéget, Moldvát és Gyimést. Öröm számomra, hogy a kiállítás rendezői ezt a képzeletbeli utazást olyan Kallós-szobával indítják, amelyben kolozsvári lakásának pár elemét, gyűjtőeszközeit, legfontosabb kiadványait, kitüntetéseit, kortársait és szakmabéli barátait mutatják be.

A tárlat betekintést nyújt a mezőszegi, kalotaszegi, moldvai és a gyimesi magyar, valamint az erdélyi román és szász családok privát életterébe, elsősorban tisztaszobák segítségével. A látogatók előbb a mezőszegi (széki, válaszúti, belső-mezőszegi, szépkenyerűszentmártoni), majd a nádasmenti kalotaszegi, györgyfalvi, továbbá moldvai csángó, erdélyi román és szász lakásbelsőikkel, enteriőrökkel ismerkedhetnek meg.

Ezek a tisztaszobák elsősorban a falusi emberek ünnepi, rituális életterét varázsolják elénk, amelyek árnyaltan reprezentálják az erdélyi, a gyimesi és a moldvai földműves famíliák különleges esztétikai érzékét, jellegzetes színhasználatát és formakultúráját. Kiemeljük, hogy ezeket a gondosan díszített tárgyakat a legtöbb faluban ügyes kezű asszonyok és lányok helyben készítették, vagy falusi és városi specialistáktól, kézművesektől rendelték. Éppen ezért híven tükrözik a tárgyak és az alkotóik, továbbá a tárgyak és a használóik közötti különleges, személyes kapcsolatokat is.

Ezeket az enteriőröket ciklikusan átrendezték a naptári év és az emberélet ünnepi során. Karácsonykor szöttek abroszokkal gondosan feldíszítették az ünnepi asztalt, halál esetén pedig régebben fehérbe, később feketébe öltöztették a mezőszegi vendégváró tisztaszobát. Kihangsúlyozzuk, hogy az erdélyi és a moldvai magyar családok a keresztény kalendárium nagy ünnepeit (karácsonyt, húsvétot, pünkösdöt) sohasem szűk körben, hanem az egész lokális közösség szintjén éltek meg, amikor hívás nélkül be lehetett lépni a családi, privát terekbe. A vendégek tapasztalatai pedig jelentős mértékben hozzájárulhattak a háziasszony és a nagyleány lokális presztízsének, munkaszeretetének, esztétikai érzékének megfogalmazásához és megerősítéséhez.

A Kallós Zoltán gyűjteményéből kiállított viseletek pontosan tükrözik hajdani viselőik nemi, nemzedéki, etnikai és társadalmi hovatartozását, tehát ez a díszített tárgykultúra árnyaltan reprezentálja az erdélyi és a moldvai falusi magyarság jellegzetes, absztrakt formavilágát és ornamentikáját, sajátos színvilágát, esztétikai érzékét és kultúráját, valamint az elit, nemesi kultúrával való szoros kapcsolatát.

Öröm számunkra, hogy a háromszáz négyzetméterrel kibővült felületek Válaszúton most már teret biztosítanak arra is, hogy az ide látogató diákok, fiatalok és felnőttek különböző múzeumpedagógiai foglalkozások keretében, cselekvően megismerkedhessenek ezzel a kivételes, egyetemes értékű esztétikai minőségekkel rendelkező tárgyi és szellemi kultúrával. Az itt szervezett táborok, képzések arra is jó alkalmat, kiváló keretet kínálnak, hogy a hasonló érdeklődésű, szemléletű emberek találkozhassanak, megismerjék a hagyományos magyar népi kultúra és népművészet közösségi jellegét, közösségformáló erejét, szerepét és hatását.

Meg vagyok győződve arról, hogy ez a gyűjtemény, intézmény soha sem létszen élettelen tárgyak érinthetetlen szentélye. Hiszek

abban, hogy a következő évtizedekben is jelentős közösségformáló erővel fog rendelkezni, összefogja és összetartja a hagyományos magyar népi kultúra és népművészet iránt érdeklődő, arra fogékony egyéneket, miközben karakterisztikus kulturális és etnikai azonoságtudattal fogja ellátni, gazdagítani őket.

Kallós Zoltán egész egyéni és szakmai életműve voltaképpen a magyar, román, szász, cigány közösségek, kultúrák találkozása, öszszefonódása mentén bontakozott ki. Ez a hatalmas, gondosan öszszefüggő néprajzi kollektív ezeket a természetes erdélyi etnikumközi kapcsolatokat, találkozásokat is reprezentálja, erősíti.

Kihangsúlyozzuk, hogy ez a gyűjtemény nemcsak erdélyi magyar, hanem öszsmagyar és európai értéket, örökséget képvisel, tartalmaz. Kallós Zoltán voltaképpen szerencsés ember és gyűjtő volt: míg Nyugat-Európában már a XVIII. századtól kezdődően gyors polgárosodás és urbanizáció bontakozott ki, itt nálunk, Erdélyben és Moldvában mindezek a modernizációs és akkulturációs folyamatok viszonylag megkésve és átrendeződve jelentkeztek. Éppen ezért – még a XX. század második felében is – ez a régió kiváló lehetőséget kínált a megszállott kutatóknak arra, hogy élő és szerves formában vizsgálja meg a falusi földműves kultúra egyetemes értékű és jelentőségű elemeit.

Köszönjük az erdélyi és a moldvai falusi, földműves családoknak, hogy egészen napjainkig ilyen egyetemes értékű tárgyi és szellemi kultúrát, örökséget alakítottak ki, éltették és őriztek meg.

Köszönjük az öszszgyűjtőnek, a kilencvenegy éves Kallós Zoltánnak, akinek az új tárlat megnyitásakor is jó egészséget, hosszú-hosszú életet kívánunk.

Köszönjük az itt dolgozó fiatal néprajzkutatóknak – Mogyorósi Ágának, Kató Máriának és Tar Virágnak –, hogy ebből, a Kallós Zoltán által öszszgyűjtött hatalmas etnográfiai anyagból korszerű, látványos kiállítást szerveztek és rendeztek. Köszönjük az új épület-szárny tervezőjének, Szeredai Lórántnak, az építő cégnek, valamint a Kallós Alapítvány vezetőinek, Balázs Gyöngyinek, Balla Ferencnek, Németh Ildikónak és öszszes munkatársuknak a szoros határidőn belül is szakszerűen elvégzett csapatmunkát.

Nem utolsósorban a szakma nevében köszönjük a magyarországi és a hazai politikai élet vezetőinek, hogy folyamatosan és önzetlen módon támogatták ezt a központot, kiépítését, gyarapodását és működtetését. Hiszem azt, hogy itt, Válaszúton az eddig elnyert jelentős támogatást a Kallós Alapítvány vezetői becsületesen és szakértelemmel használták fel.

Köszönet az érdeklődőknek, hogy ezt a szakmai rendezvényt népes jelenlétükkel közösségi ünneppé varázstolták.

Áldott pünkösdüi ünnepeket kívánok mindenkinek!

Pozsony Ferenc

(Elhangzott a Kallós Zoltán Múzeum és Népművészeti Központ avatásán, Válaszúton, 2017. június 2-án)

Kíméletes leányság – II.

Megyünk szántani a gazdával a mezőre, ahol nincs fiú-szolga. A gazda most vett egy Vilma nevű lovat, de olyan lusta, mint a bűn. A két karunk fáj, annyit kell, húzogassuk a kantárt. De így van a szántásnál is. Én megyek a barázda szélén, s a ló a barázdában, közel egymás mellett. Fogom a szájánál a kantárt, meg-megrázom: – Gyí, ne!

Gazdám hátul fogja az ekeszarvát. Így szántogatunk napestig. Mellettünk két lóval szánt egy ember, vele van két fiú. Ott túl, nem messze tőlünk, egy idősebb asszony segít. Ugyanúgy jár a barázda tetején, szélén, mint én. Azok is egy lóval szántanak, de elég nem messze tőlük a Csíki két ökrével is szánt valaki. Nem Jóska. Az ökrök csendesen mennek, ő dudalászik. Füttyürülés, dúdalás, beszéd, káromkodás egybeolvad. Ostor, korbács-csapás, mintha a határ zümmögne. A szél meg-megkavarja a zajt, hol halkul, vagy éppen hallik, mit is dúdal a széki fiú az eke szarvánál.

*Csikorog a szekér, hat szép ökör húzza,
Mellette egy szolgálégyen könnyeit hullatja.
Könnyeit hullatja, sírva panaszolja,
Nincsen neki édesanyja, aki pártját fogja.*

Ez régimódi dúd, de szép.

Eleg hidegek, ködösek az őszi napok, asszonyom kérésére jól felöltöztem. Egy nagy, kitaposott csizma van a lábamon, evvel szokott asszonyom járni a kertbe. Egy bő, nagy kabát, jól le van fogva a vállamon. A derekamon át van kötve, hogy egy kicsit hozzám lapuljon. Rövid kabát, de nekem háromnegyedes. A széki fersingem két arasznyira kilátszik alóla. Ahogy lépek, bő csizmám szára bé-bekapja a fersingem alját. A tegnap a két térdem olyan volt, mint a piros posztó, úgy kicsípte a hideg. De ma egy pizsamagatyát adott asszonyom: – Vedd fel, ne fagyoskodj! Nem nézik, hogy használt, csak tiszta legyen. – Na, most még az is idegesített. Ha egy kicsit lehajolok, kilátszik. Nem vagyok vele megszokva, úgy érzem, le vagyok nyugözve. De hát ezekkel megkímélem az én ruháimat. Ez is valami!

Nézegetem magamat. A kezemen fel van tűrve a kabát ujjja, mégis le van folyva a kezem fejére. Úgy nézek ki, mint egy búzacsovó. A gazdám az eke szarvánál elkacagja magát: – Csípd ki magad, te kicsi Rózsi! Jön a legény leánynézőbe! Jön leányt kérni! – mondja nekem gazdám. Úgy képzelem magam, mintha tinóborjú lennék, azt szokták úgy nézegetni: „Há’, gyere, koma, gyere, szomszéd! Nézd meg, mennyit érne ez a tinó? Tetszik nekem! Te mit szólsz hozzá, sógor?”

Ez a mokány Csíki, ez a legnagyobb gazda a Hóstátban, aztán a nagyobb gazdák még a szegény hóstátiakat is lenézik. Hát akkor minket, szolgáló, cselédlányokat! Csak úgy fitymálva beszélnek az emberrel. Utálom ezeket a káromkodó, gögös embereket, én csak ilyen szerény, kisebb gazdáknál érzem jól magam.

– Vilma, ne! Vilma, gyí! – rángatom a kantár szarját kínomban. Egész közel jött hozzánk egy középkorú, derék piros ember. Már jó napot is köszönt, de a szemét rólam le nem veszi. Én pirulva még mindig a kantárt húzogatom, pedig szólt gazdám, hogy álljak meg.

Én szégyellem magam, nem akarom, hogy nézzen. Egy lépést hátrálok, s egész közel búvok a ló fejéhez. Hol a kantárt igazí-

tom, hol a lovat cirógatom. Gazdám az ekeszarvára támaszkodva, úgy beszélgetnek, hogy megy a szántás...

– Na, mi van, te széki leány? Jól felvágta az Úristen a nyelvedet a csókra, jól elbolondítottad a nagy szolgálómat.

– Hagyd! Érzékeny leány – mondja halkán gazdám.

– Nagyon ügyes fiú volt négy évig. Most nem akar hálni a pajtában a priccse, azt mondja, bűdösség van. Benn hál a konyhában. Napszámos fiút kellett fogadjak szántani! Elküldeném, de nem megy, azt mondja, Kolozsvárt akar ülni. Aztán egyszer-egyszer még sajnálom is. A kutya mindenit ennek a szerelmes világnak! Na, mit mondasz te, csókra termett szájú? Csak az orrod hegye látszik – jött felém. – Na, mit üzensz Jóska-nak? – kérdezte, s a karomon felcsípte a bő kabátot.

Én kipirulva felcsattantam: – Mit képzel rólam, Csíki bácsi? – s már sírtam is. – Három éve itt szolgállok, de még egy ujjal nem nyúlt hozzám gazdám, nem biza! Vilma, ne! – rángatom jobban a kantárszarját. – Vilma, ne!

Szántottunk tovább...

Eljött a vasárnap. Megyünk a cirkuszba Gyuri, Mihály, Jóska, én, meg a barátnóm, Rózsi. Nálunk a faluban az volt a szokás, ha más utcai fiú jött le Forrószegre, szólt egy fiúnak, hogy beszéljen azzal a leánnyal, hogy nem lenne kedve szóba állni vele.

– Te, Rózsi, Jóska mondta, hogy beszéljünk veled. Még az Úristen is megver, ha ellököd magadtól. Már annyit itatott bennünket, s mind a te egészségedre ittunk. Ne számítsd, hogy nyolc évvel is nagyobb, mint te.

A cirkuszban én elől ültem Jóska-val. Rózsi a két fiúval pont a hátunk megett ültek. Jóska feltette a vállamra a kezét, s közel bújt hozzám. – Szeretlek. Én még sosem voltam szerelmes, nem ismertem ezt a boldogtalan érzést. Nincsen kedvem az élethez, minden gondolatom nálad van. Milyen jó itt melletted ülni!

– Halkabban, Jóska, mert meghallják! – mondtam.

– Mit bánom én! – mondta hangosan, s rántott egyet a vállán. Körülöttünk egy páran odafigyeltek.

Én nagyon szeretem a cirkuszt, de hiába mondtam neki, hogy figyeljen ő is oda, nem ért semmit. Fújta a magát: – Szeretlek, boldog vagyok, nem is szégyellem! – De nagyon nehéz a keze, egészen rám van támaszkodva.

A hátunk megett Gyuriék kacagnak, meg-megráncigálják az inge ujját, meg mondják is: – Agyon öleled Rózsit! – Ilyenkor még feljebb-feljebb rakja a karját, még jobban hozzám simul. Engem kezd már idegesíteni. A hátunknál már nem a cirkuszt nézik, hanem minket. El-elkapom az orcámat. – Ne mind csókolj, ‘sze szégyen ez! – A három széki a pántlikámat, keszkenőmet huzigatják, azt mondogatják halkán, amit Jóska majdnem hangosan súg a fülemben: – Szeretlek, még soha nem voltam szerelmes, én házasodni akarok.

A három fiún jól érzett a pálinkaszag, biztos most is az én egészségemre ittak. A szünet után helyet cseréltünk, de nem ért semmit. A három fiú jól be volt csípve, végig mind bennünket bosszantottak. Hazafelé mendegéltünk. – Jóska, hát szép volt a cirkusz? Vagy neked Rózsi volt a cirkuszod? – kérdi Gyuri. Gyuri jól meglökött, vagy két lépést tettem előre. Jóska hátrafordult, mérte az öklét Gyurinak.

– Jóska, mit csinálsz? Gyuri viccelt – ugrottam oda. Elmaradtunk Gyuriéktől, ketten mendegéltünk lefelé a Magyar utcán.

- Én, én megölöm Gyurit! - mondja Jóska.
- Há' mért? Gyuri vicces fiú, te ne legyél bolond! Én félek tőled. - El akartam futni, de a kezem után kapott. - Ne félj, szeretlek erősen. Haragszom Gyurira. Minden aljasságot reád mondott, amikor hántottátok otthon a málét.

- Hát én nem is voltam otthon máléhántáskor. Mit beszélsz? Jóska egész közel jött hozzám. - Én, én féltetek. Nem akarok hallani semmi rosszat rólad. Ez fáj nekem. Nem tudom, mi van velem. Ugye, eljössz hozzám feleségül? Szeretlek.

Újból ott állingáltunk a nagy hóstáti kapu alatt, de ma egy hete Pista volt itt, s most Jóska van. Nem akartam többet hozzábújni, nem akartam, hogy szenvedjen. Átjárta a szívemet a szerelmes vallomása. Ő bűjt hozzám, érzem, könnyes a szeme. Ne akartam, de mintha evvel még tartoznék neki, megcirógattam az orcáját. Jaj, de sovány, a szeme be van esve. - Szervusz, Jóska - mondtam.

- Szervusz, kicsi Rózsi! Álmodj szépeket, álmodj velem. Szervusz, drága! - Még mindig a kezemet fogta, pedig már az utcaajtót kinyitottam.

Milyen szép, teli képű volt ez a Jóska, mikor megismertem. Most még a szeme körül is ráncos, de már huszonnyolc-huszonkilenc éves.

Bémentem, az asztalon egy levél várt. Mártontól kaptam. Az volt beléírva: „Jövök szabadságra szerdán vagy csütörtökön. Várjál, s kérezz el, hogy mind a ketten menjünk haza a falunkba. Alig várom, hogy lássalak. Ez a két vagy három nap életemnek a leghosszabb napja...”.

Asszonyomnak szóltam: ha három nap múlva nem jövök, fogadhat más cselédet. Ők azt mondták, öt nap múlva fogadnak más cselédet.

Mártonnal mentünk hazafelé, de már az úton összevesztünk.

- Ez a fiú is járt hozzád, az is. Ezt mondták, azt mondták...
- Márton, én nem gyászolok téged. Az a két év sok idő, ki tudja, mit forgatsz a fejedben. Odajönnek fiatal, szép leányok, akkor meg te fordítsz hátat nekem. Aztán nem is szokás várni. Mindegyikünk járt tánkra, bálba. Nem vagyok én semmi neked, menyasszonyod se. Aztán hagyj nekem békémet! Anyád tilt tőlem, s én gyászoljalak téged?

- Rózsi, én megpróbálom meggyőzni anyámat, s ha nem ért meg, többet nem anyám!

- Márton, mit gondolsz? Még mostantól ne szeressen, 'sze nem is ismer. Én ahhoz a házhoz nem megyek!

- El akarok venni, szeretlek. Én nem azért tapodtam azt a nagy sárt három évnél is többet érted. Ha esett, ha csorgott az eső, én jöttem. - Szorosan ölelt, csókolott.

- Hagyj békémet! - Apámék beszélgetni voltak a szomszéd-
ba, de ez így szokás. A lányt a fiúval hagyják, hadd beszélges-
sék ki magukat.

- Eressz el, te kegyetlen! Én nem ismerek egy fiút sem, mit jár a szád? - sírtam. - Hogy vártalak, hogy gyere haza! Ezért jöttél haza?

- Szeretlek, kicsi Rózsi, ne sírjál! Gyere vissza az ölembe. Lá-
tod, Rózsi, a legjobb kollegámmal is összevesztem érted.

- A másik Márton mellett ülhettem volna nyugodtan. Te, te fújtál közénk. Az is egy esztendeig járt hozzám, s te azért vettél el tőle, hogy csúfolódj velem?

- Te, te kicsi Rózsi, én azért vettem neked annyi mindent? Ugye, még cipőt is vettem.

- Hagyj békémet! Visszaadom, amit vettél. - Újból kitépáz-
tam magam az öléből. Felmásztam a ládára, hogy elérjem a pol-
cot. Ott volt egy kisebb porcelán tálacska, két kisebb tányérral,
ezeket ő vette, meg valami fersingnek való.

- Kelj fel a kanapéról, vegyem ki azt az anyagot!

- Dehogyan kelek! - s újból az ölébe mutatott.

Künn esik az eső, béhallik, hogy csepeg le a cserépről a föld-
re.

- Szeretlek, el akarok venni feleségül. Ugye, eljössz?

- Hát persze, hogy elmegyek, tán azért jöttem haza veled.

- Újból kezdődik, szorosan ölel és csókol. Úgy érzem, mintha
percek alatt sötétedne és virradna egyszerre.

- Az enyém kell hogy legyél!

- Igen, ha megesküszünk - mondtam. - De hagyj békém,
igazán!

Ott vergődünk a kanapé szélén.

- Ha! Jönnek anyámék! Eressz, eressz!

- Hazudsz, Rózsi!

- Menj, Márton, menj! De ne lássalak újra! - megfogtam a
porcelán tálacsát a két tányérral, s elejébe csaptam. - Nesze,

vigyed, ezt is te vetted! Vigyed! - Ezerbe ment az edény, ő na-
gyot káromkodott, s kiment. De úgy becsapta az ajtót, hogy azt
hittem, földre kerül az a pár paraszt-tányér is, ami az ajtó fö-
lé volt felakasztva. Én sírva gyújtottam meg a lámpát, összesep-
pertem a cserépdarabokat. Vége mindennek. Hogy is mondta
néném? „Fogd ezt a fiút, mert hét darab marhával járnak itatni.
Az is valami!”

Megvettem az ágyamat, s lefeküdtem. Vajon jól tettem,
vagy nem tettem? Ha csak azért hagyott itt, menjen az ördög-
be! Néztem az órára. Fél tizenegy. Jönnek apámék a beszélge-
tésből. Rám is förmedtek: - Há' hol van Márton?

- Elment.

Csak tizenkét vagy egy órákor szokott elmenni a fiú a leányos
háztól. Én bebújtam a pokróc alá, ne lássák, hogy sírtam.

- Apám, milyen az a Jóska? - kérdeztem.

- A Felszegen, a Székely utcán lakik.

- Hát az a Pista, aki most jött haza a fogságból?

- Te Rózsi, nézd meg, nem lázas ez a leány? - szolt apám
anyámhoz, s nagyot csapott öklével az asztalra. - Há' miért
ment el Márton? Azért, mert neked mind újabb s újabb szerető
kell?

Én most megmondtam: - Ha akarják keetek, hogy tisztán,
ártatlanul maradjak meg, miért nem ügyelnek keetek is a le-
ánygyermekre? Ne adjanak annyi alkalmat nekünk! Mihelyt
megérkezik a szeretőm, máris kettesben hagynak! - De ezt csak
gondoltam, szégyelltem mondani.

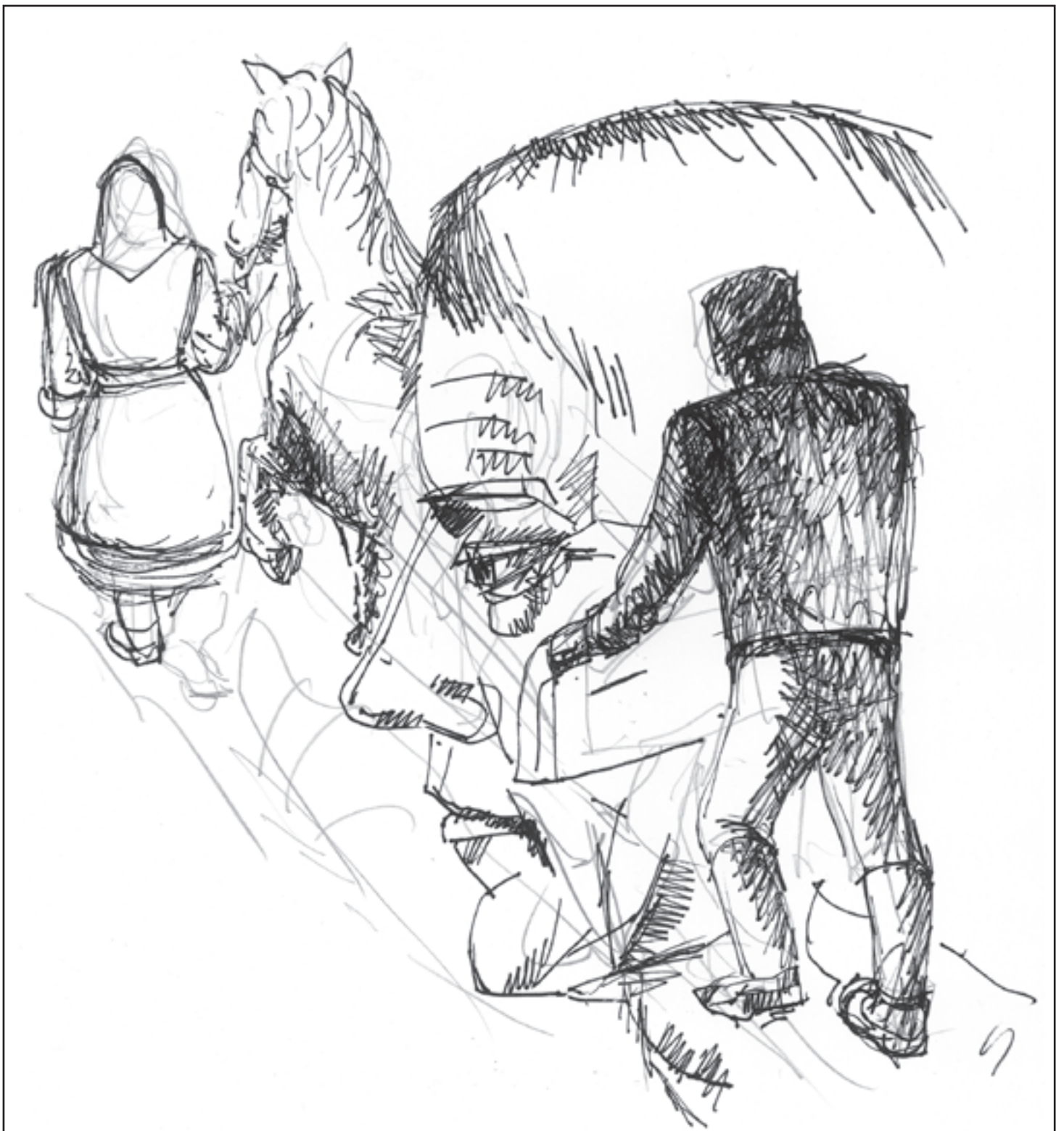
- Ha meg akarod tudni, Jóska nem neked való. Nyolc vagy
tíz év van köztetek, s aztán van annak egy beteg, bolond testvé-
re - magyarázza apám. Anyám int, hogy igen. Ne beszéljek ve-
le, mert akinek a családjában van egy ilyen betegség, attól őriz-
kedni kell. Kiüthet a gyermekeken.

- Apám, édesapám! - Kihúztam egy levelet a párnám alól,
ott dugdostam, hogy meg ne lássa senki. - Márton küldte, aki
visszamaradt a katonaságtól. Tudja, kee, ez volt a legelső szere-
tőm. Én, én elmennék hozzá, édesanyám, apám. Írok neki leve-
let. Ő azt írja, szeret, s csak egy szavamba kerül. Én is szeretem.
Fizetése is van, elég jó. Meg tudnánk élni belőle. Édesapám, ne
mondja kee, hogy nem. Szeretem én, úgy szeretem, mint kicsi
koromban.

Leszöktem az ágyról, apámnak a vállára tettem a két keze-
met.

- Édesapám, ne mondja kee, hogy nem, ha egy kicsit szeret.

- Óh, leányom, ne vedd a nagyvilágot a nyakadba. Elmen-
nél vele az idegenségbe? Itt hagynád öreg apádat, anyádat? Az
édes testvéredet? Aztán az a fiú szereti a pálinkát is. Te ellök-
ted magadtól azt a fiút, azt mondtad: káromkodik. Nem félsz,

Grafika: Juhos Kiss Sándor

hogy visszakapod, s csúfságot űz belőled? – Apám ezeket szelíden, halkán mondta. – Nem látom ezt se jónak. Mártonnal beszélgethetsz, ez a fiú jár a kedvedben.

Eljött a szombat este. Márton kacagva lépte át a küszöböt, jóestét köszönt, s leült mellém. Újból ketten maradtunk. Ma szép szombat este van. Egy kicsit még varrdagáltam, s elfújtam a lámpát. A holdvilág bevilágított az ablakon.

– Tudod, kicsi Rózsi, beszéltem anyámmal. – Ott üldögélünk a kanapén egymás mellett. – Elhagyja, elvegyelek. Holnap este elloplak.

– Jó, jó – mondtam, s egy hatalmas nagy csókolózásba fogtunk.

– Holnap este az én asszonyom leszel! – Az ölébe húzott.

– Eressz, nem akarom, hogy kitépjed a szívemből a legtisztább érzést. Ahogy vártál három évig, most várhatsz egy estét. Nem akarom leelőlegezni magamat, nem tudnám átlépni a templom küszöbét tiszta szívvel többet soha.

A karszék a nagyjágy mellett van, vele szemben. Most ott üldögélek egyedül. Ő is egyedül van a kanapén. Ott duzzog, motyog.

– Na, tud meg, mindenkinek azt mondtam, hogy egyek vagyunk. Én már szégyellem magamat. Van, aki alig jár egypár hónapot, máris megteszik. Az a Pista, még két éve sincs, hogy jár Marihoz, s el kell hogy vegye. Nagyon is van. Te, te nem is

szeretsz. Ha szeretnél, nem így viselkednél. Három évnél is tovább kínoztál. Mondd, hogy nem szeretsz, és kész.

Annyit mond, hogy kezdem hinni, neki van igaza. Hozzám jött, leült mellém.

- Ha nem veszel el feleségül, jó. Nekem így is jó - mondtam. Csend volt egy darabig, én a kanapéról a ládára ültem. Itt ki lehetett jól látni, s pont az orcámra sütött a holdvilág.

- Jaj, de szép ez a holdvilág, Márton. Nézz oda, hogy bújkál a fellegek mögött, mintha ő is szégyellné magát.

Most én ültem a Márton ölébe, s megöleltem. Mondta is nekem: - Te, te kicsi hízelgő! - s puhán ő is átölelt. Összedugtuk a fejünket, s az ablakon keresztül bámultuk a holdvilágot. - Tudod, Márton, a legszentebb tanú a holdvilág. Majd, ha egyszer csalódik az ember a szerelemben, tőle vissza tudjuk kérni ezt a tiszta szerelmet. Ül le! Nem azért ültem az öledbe. Na, megharaptam a kezed. Ez nagy véték leányfővel! Né, még a holdvilág is kérdi, há' mi van?

- Menj, te, te rafinált hízelgője! Minden hájjal meg vagy kenve! - Ellökött az öléből. - S ha nem vislek el holnap, nem is szeretlek - mondta.

Visszamondtam én is. - Én sose is szerettelek, csak tudtam jól táncolni veled. Mehetsz haza, nem akarom, hogy mostoha legyen a szép piros pántlikám. Üres legyen az a szó, hogy „leányság”. Így nyugodtan kinyithatom a templomunk ajtaját, s nem ordít fel a lelkem, ha szüzekről, leányságról prédikál a pap. Szelíd, tiszta fiatal akarok lenni még, ne csak a nevem legyen leány.

Most ő jött közel hozzám. Leült mellém. - Szeretlek - mondta.

- Én is szeretlek - mondtam.

- Ne haragudj, alig tudok magamnak parancsolni. Szeretlek, kicsi Rózsi. Csak jöjjenek haza anyádék, megbeszéljük. Holnap az én drága feleségem leszel, még ma éjjel elviszlek.

Édesapámék hazajöttek. Lett nagy vita. Apám azt akarta, ha férjhez megyek, legyek férjhez menve. Felkontyolnak, és várjam meg itthon, amíg ő katona lesz, és hazajön újból? Még szolgálni se menjek? Ezt én se akartam.

Márton pattog: - Én nem akarok elmaradni Rózsitól. Anyám se akarja házasságomat, csak ha leszerellek.

Csak hogy azt nem mondta apámék előtt, hogy nem kellek az anyjának. Most én csattantam fel. - Ha nem kellek az anyád-nak, te se kellesz, s nem teszem fel a kontyot a fejemre. Se künn, se benn nem leszek.

- Márton báty', keedtől függ az egész életünk. Hagyja kee, üljön itthon Rózsi.

- A te anyád üzenget, hogy az én leányom így nem kell, úgy nem kell. S én értem kössöm le a leányomat, zárjam bé a házba még egy évig? Menj, leányom, szabad vagy, mint a pillangó. Van nekije olyan szeretője, akinek a szülői örömet fogadják. Most én is meguntam ezt a sok mendemondát. Ha szeretted igazán Rózsit, miért nem győzted meg anyádat? Egy szülő meg kell értse a gyermekét.

- Nem mindegyik érti meg a gyermekét - mondja Márton

- Na, hanem egy év nem a világ - mondja apám. - Most én is azt mondom, ha akar, menjen férjhez, s ha neki úgy tetszik, megvár.

Anyám is közbeszólt: - A fene egye meg a földeteket, marhátokat, csak bosszúság van értük. Nem szemérről szeditek össze ezt a leányt. Nekem is kedves az én gyermekem.

- Rózsi néni, ne haragudjanak keetek rám! Bár keetek értenek meg, ha már az édesanyám nem ért meg - mondja sírva Márton.

Apám jön-megy a házban, egyik szivart a másik után csavarja, szívja. Édesanyám a kemencénél álldogál karba tett kézzel.

Nekem minden gondolat megfordul a fejemben. Egy kicsit búsulok, még könnyem is jön. 'Sze azért jöttem haza, hogy férjhez menjek. De mégis boldog vagyok. Megvan a tisztaságom, leány vagyok. Nem tudok hálát adni a jó Istennek érte, milyen nagy harcon mentem keresztül vele. Ő tudta jól, hogy a házasságból nem lesz semmi, s mégis le akart venni a lábamról. Mondtam is neki. Összevesztünk megint, de mégis, amikor ment haza, kikísértem egész az utcaajtóig. Boldogok voltunk, alig tudtunk elválni egymástól.

*

Eljött a vasárnap. Délelőtt a templomba megyek. A hosszú piros pántlikámat boldogan kötöm be a hosszan befont hajamba. Műk leányok elől ültünk a templomban. Sosem értékeltem úgy a pántlikámat, mint most. Délután a lányokkal lakodalmast nézni megyünk. Szent Isten! Szinte felkiáltottam, mintha kést ütöttek volna belém. De ezt nem szabad tudja senki!

Pista házasodik, az, amelyik fogságból jött haza. Egy szép szőke lány a menyasszonya. Lehettem volna én a menyasszonya, csak üzeni kellett volna a testvérétől. Úgy éreztem, mintha kiesett volna a kezemből. Mindenkit eltaszítottam magamtól, bíztam Mártonban. „Apám, apám, senki nem tetszett neked, s én mégis hallgatok reád!” Ott mentek el mellettünk, mint bokrétás vőlegény, s én gondoltam: „Isten adjon neked boldog házasságot, Pista!”

Délután gyűlt be a tánc. Márton egy kisebb fiút küldött el utánam, egy Víg Márton nevezetűt, hogy vigyen el a táncra. 'Sze új leány vagyok! Akik a szolgaságból hazajöttek, azok után hívogatót, kicsi fiút küldtek.

A táncon a legtöbbet táncoltam a szeretőmmel. Jól éreztük magunkat együtt, de meg is kérdezték, miért nem megyek férjhez utána.

- Há' mért hogy menjek, amíg ti a táncon vagytok? - mondtam a barátnőimnek. Nem árultam volna el magam, hogy én elmennék, de nem kellek az anyjának.

Műk boldogan táncoltunk, össze-összedugtuk a fejünket, nem győztük kibeszélni magunkat. Mintha csak éreztük volna, hogy soha, de soha többet nem szabad beszéljünk egymással.

Hétfő reggel mentünk mind a ketten. Én mentem vissza szolgálni, s ő pedig ment vissza a katonaságba. Utolsó szavai ezek voltak:

- Várjál meg, amíg leszerellek. Boldogok leszünk. Nézzél engemet. Én szeretlek, ne hallgass a sok mendemondára. Szeretlek, Rózsi! Még egy kérés van. Nem menj Mártonhoz, az első szeretődhez. Tudod, mennyit veszödtünk, verekedtünk érte. Ha nem lehetsz az enyém, az övé se legyél. Én megbosszulnám, ha hozzámennél. Várjál meg!

Még asszonyoméknak is mind hagyatkozott, hogy ügyeljenek rám.

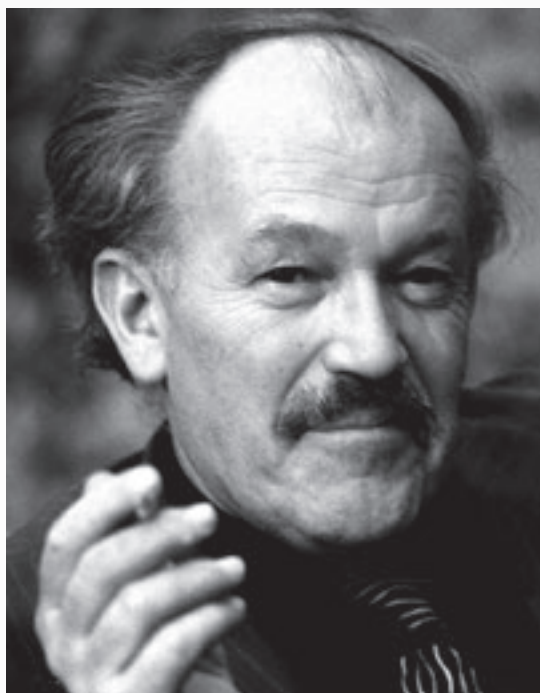
Én olyan tisztán tudtam ölelni, csókolni. Nem is tud olyan forrón szerelmes lenni, csak a szegény falusi leány. Úgy dédelgetjük, úgy vigyázunk a lányságunkra, mint legdrágább kincsre, hogy megmaradjon sértetlenül a tiszta szép szerelmünk. Ez volt a testünk, lelkünk felett a vagyonunk, ez a megkímélt leányság.

Kocsis Rózsi

(Remények és kétségek között - Egy asszony életútja. Székelyudvarhely: Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 1997)

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János

Emlékezés Maácz Lászlóra

fotó: Mezey Béla

AJÁNLO

Maácz László születésének [1929] 85. évfordulója alkalmából jelenik meg ismét, immár egyetlen kötetbe szerkesztve önéletrajzi-tánc történeti visszaemlékezéseinek sorozata [és hajdani munkatársainak írásai]. A „Találkozások a táncsal” című visszatekintést nyolc részletben, 1981 és 1990 között adták közre a Táncművészeti Dokumentumokban, így a nagyközönség nem ismerheti ezen irodalmi értékű confessiót. Maácz László az általa mélyen szeretett és tisztelt Rábai Miklós tanítványaként találkozott a magyar néptáncsal. Az ELTE BTK-n szerzett néprajzos-muzeológus diplomát, munkássága azonban messze túlnőtt eredeti képzettségén – a tánc szenvedélyes szeretete, hihetetlen gazdag műveltsége, mikszáthi íráskészsége a hazai táncszakírók talán legjelesebb személyiségévé emelte. A művelődést kutató történész szemléletmódja szerint megfogalmazott – gyakran szarkasztikus megállapításokkal is megtűzdelt – mintegy 900 tudósítása, kritikája, recenziója jelent meg napilapokban, folyóiratokban, szakkiadványokban. Elméleti-tudományos munkássága, mint például a „Szerartásos lakodalmi táncaink” háromrészes sorozat, a Tánctudományi Tanulmányokban látott nap-

világot, a Kaposi Edittel közösen jegyzett „Magyar népi táncok, táncos népszokások” kötet a könyvtárak féltett, pótolhatatlan kincse.

Az 1977-ben újraindult Táncművészet folyóirat Aranytollal kitüntetett főszerkesztőjeként kérlelhetetlen következetességgel követelte meg munkatársaitól az alaposágot, a magyar nyelv tiszteletét, a sajtó-tiszteletet. Szigorral és szeretettel kritikusok nemzedékét nevelte ki maga mellett. Személye felejthetetlen – erről tanúskodnak a jelen kötetben olvasható hajdani munkatársak, tanítványok, barátok megemlékezései. Egy sem hagyja említetlenül fergeteges humorát, anekdotázó kedvét, melynek „termékei” ma is közzsájon forognak a táncművészet szeniorjai köreiben.

A „Találkozások a táncsal” sokkal több mint önéletrajz vagy tánc történet. Szeretettel-dühvel-humorral megírt személyes kordokumentum a XX. századi magyar művelődés történetének közel hat évtizedéről, a sokszor feledésbe sodródott kis és nagy művészekről, a tánc hazai világának előtérben és háttérben lezajlott eseményeiről.

Kövágó Zsuzsa

Nincs másik

Írta: Fuchs Livia

Az alább következők nem rólam szólnak, de elkerülhetetlenül személyes emlékeket rögzítenek. Így talán megengedhető, ha azzal kezdem: aki ma vagyok, azt biztosan két szakmai műhely inspirációjának köszönhetem. Ezek egyike a *Táncművészet* néhai szerkesztősége volt, az az apró közösség, amelynek felejthetetlen szakmai és emberi atmoszféráját a főszerkesztő, Maácz László személyisége szabta meg. Fura egy „egyetem” volt az az öt év az életemben, amit mellette töltöttem, rögvest a bölcsészkar elvégzése (közben és) után. Mert az Uránia mozi oldalsó helyiségébe szorult kis csapat – sosem voltunk többen, mint négyen-öten, beleértve a legendásan tragikomikus, félig süket kézbesítőt és a mindvégig tisztázatlan státusú ukrán-magyar hölgyet – látszólag naphosszat mást sem tett, mint pletykálgodott. És közben szinte megszakítás nélkül röhögött, hallgatva a Laciból egyre áradó, a sok-sok mesélés során mesterire csiszolt, frappáns történeteket önértékelési hiányban tobzódó, felvuvalkodott táncosokról, tehetségüket felragyogtató vagy épp elpazarló valódi zsenikről, elhivatott, mégis esendő kutatókról, korlátolt politikusokról, nagyhatalmú, de műveletlen hivatalnokokról – múltból és jelenről, a táncszakma csodálatos és rettenetes panoptikumáról. Ez a vidám társaság így, egy – sajnos rögzítetlenül maradt – „oral history project” részese lehetett, miközben mellékesen megtanult mindent, amit újságírásról, lapkészítésről és sajtóetikáról tudni kell és érdemes. Mert ezeket az együttléteket – hogy a szerkesztőség munkahely, és amit ott teszünk, valójában dolgozás, fel sem merült bennem, napról-napra olyan élvezettel jártam be a Rákóczi úti mosókonyhába – mégiscsak az eleinte kéthavonta, majd havi rendszerességgel megjelenő *Táncművészet* kitalálása, megírása-íratása és szerkesztése fogta össze. Amikor pedig a lapról volt szó – bármilyen problematikusnak is tűnnek a mából nézve a harminc évvel ezelőtti lapszámok – előkerültek a kemény, néha viharos összeveszésekbe torkolló viták. Mert Lacinál lehetett olyan nívós szerző felkérése mellett érvelni, akit személyesen ki nem állhatott, olyan témákat ajánlani és megírni, amikért aztán neki kellett a hátát tartania, vagyis lehetett nem egyetérteni vele számos szakmai kérdésben. Ez a légkör tette picinyke elíziummá ezt a szerkesztőséget a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján, az autoriter vezetési metódusok és az egyetlen „hivatalos” vélemény nyilvános szajkózása közegében. Holott Laci egyáltalán nem volt sem ellenzéki, sem bátor, sőt. Azt hiszem, folyamatosan rettegett abban a szakmai dzsungelben, ahol ugrásra kész sakálok, kegyetlen farkasok, undorító csúszó-mászók, galamboknak álcázott keselyűk, szint váltó kaméleonok, mindenre elszánt véredek és néhány emberforma között szeretett volna önmaga maradni. Olyan kételkedő és sebezhető, de önállóan gondolkodó egyéniség, aki nem bújjik a mindenkori érdekközösség által kicentizett, mintegy szentesítetté vált „hivatalos” vélemény mögé (ma is kiráz a hideg, ha azt hallom, „objektív”...). Rettegphetett is, hiszen több komoly kísérlet történt arra, hogy a lap bárd-

latlan, de mégiscsak független arcát a „kiegyensúlyozottságot” hiányolva átszabják. Persze soha nem nyíltan, de-hogy. Kifinomult, „fedett” módszerekkel, az önzetlen segítőkézség álarcában, a szakmai cenzúrát egy-egy szerkesztőbizottság ráerőltetésétől remélve. Ezért is volt fontos számára a mi belső lojalitásunk, bár külső drukkeri és pártfogói is akadtak, mindenekelőtt a Lapkiadót lezser toleranciával irányító Siklósi Norbert, aki a korabeli kereteken belül garantálta a lap függetlenségét.

Eljövetelem a laptól szerencsémre nem okozott közöttünk sem szakítást, sem elhidegülést, bár Laci egy ideig érezte velem csalódottságát. De nyilván tudta és meg is tapasztalta, hogy nem vesztettem el lojalitásomat az általa teremtett és vezetett műhely iránt. És mégis el kellett jönnöm, mert egyre erősebb volt bennem az önállósodás vágya, hogy olyan munkám legyen, amiért személyesen én felelek. És a Táncarchívum akkor ilyennek tűnt, hiszen az elődeim által összegyűjtött csodálatos anyagnak én lehettem az első „hivatalos”, azaz állami státust kapott vezetője.

A váltásra még valami ösztönzött, amit nehéz lett volna épp neki elmondani. Laci olyan közel engedte magához azokat, akikben bízott, hogy látni engedte szakmai korlátait és – akkor még közel sem riasztó – emberi gyengeségeit is. És az ő esztétikai ideáljai, úgy láttam, erősen beszűkítették azt a mezőt, amin belül felismerte és értékelte a művészi teljesítményeket. Bár akkoriban még sejteni sem lehetett, hogyan robban majd szét az a monolit művészeti világ, amiben éltünk, az ő látókörébe a múltbéli és jelenkori kísérletek, újítások elfogadásából alig fért bele valamicske. És ezt a keveset is gyanakodva, szélhámosságot emlegetve fogadta, bár eltiporni, kirekeszteni – mint oly sokan körülötte – sosem akarta, mert hiszen örökké kétkedni tudott – saját magában is.

*

Utóirat

Talán nem blaszfémia, ha leírom: Laci temetésén rettegetem körülnézni, mert féltem, ha valakivel „közülünk” összekapcsolódik a pillantásunk, óhatatlanul elröhögjük magunkat. Mert azt hiszem, mindnyájunknak, akik rövidebb-hosszabb ideig mellette éltünk, az járt az eszünkben, miféle szellemes, vitriolos és szarkasztikus kommentárt fogalmaz éppen odafent erről az életvidámságához anynyira nem illő eseményről és rólunk, amint végigtekint ellenfelei és barátai csoportján, szerettei és megvetettjei tarka tömegén.

És azóta is, ha szóba kerül „közöttünk” feledhetetlen, mackós, hümmögős, önironikus alakja, a beszélgetés pillanatokon belül vidám emlékezésbe, feledhetetlen sztorik, a Laci által kreált s egy-egy karaktert túpontosan leíró epitheton ornansok felidézésébe, egy szinte titkos szerkesztőségi nyelv újraéledésébe – és önfeledt röhögésbe csap át.

In: Maácz. (szerkesztette: Fügedi János – Szélpál-Bajtai Éva.)
L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Zenetudományi Intézet,
Budapest, 2015. 370-372. oldal

„Szék nélkül nincs az életem”

50 éve készültek Korniss Péter első széki táncház-fotói

Korniss Péter fotóművész pályakezdése akaratlanul is egy tündérmesébe illesztette magát. Az értékes, gazdag és megérdemelten sikeres pálya nemes szövetét azóta is a mesével ölelkezve járó csoda aranyfonalai erősítik. Vannak még csodák!

1961-ben Novák Ferenc „Tata,” a Bihari Együttes koreográfusa, a *Muzsika* című lapban meglátta a Balettintézet vizsgálódásáról készült Korniss-fotókat. Fogta magát és besétált a szerkesztőségbe megtudakolni, hogy ki az a Korniss Péter. A Fényképező Szövetkezetbe irányították. Ott azt mondták, hogy a fiatalember most éppen katonai szolgálatát tölti, még három hónapja van hátra. „Miért keresi?” – néztek lenézően az érdeklődőre. „Szeretném, ha ő fényképezne a táncegyüttesemet!” – hangzott Tata határozott válasza. „Adunk helyette egy szakembert, Korniss csak segédmunkás a szövetkezetünkben, s különben is csak három hónap múlva...” „Nem baj!” – szakította félbe az irigykedők mondókáját Novák Tata. – „Én mégiscsak megvárom azt a Korniss Pétert.”

Itt eldőlt a fiatalember élete, csak ő még nem tudott róla. Leszerelése után elkezdte fényképezni a Bihari Együttest. Bár Erdélyben, Kolozsváron született, a paraszti kultúráról, Székről az égvilágon semmit sem tudott. Ezekkel a Bihari Együttesben ismerkedett meg. Hála Tatának! Feleséget is a Bihariban szerzett, egy táncos lányt. Ötvenegy éve élnek boldog házasságban.

„Te, Péter, elviszlek Székre, ahol olyat fogsz látni, hogy kétfelé áll majd tőle a szemed!” – mondta 1967-ben Tata. És elmentek. Az első mellbevágó élmény Felszegen, a híres mesemondó, Győri Kali néni táncházában érte. Azt hitte, megállt a világ vagy csodát lát, netán ő repült vissza a múltba. Dobos Károly bácsiék muzsikáltak az emel-

„Holland Mihály” (Michel van Langeveld) és Korniss Péter
(A Táncház és Fonó Múzeum megnyitóján, Szék, 2017. június 24. – fotók: Vogt Gergely)

vényül szolgáló „cigánypadon”, és aranyló szalmakalapok, piros pántlikák forogtak körülötte. Hajnalban hazamentek vendéglátójukhoz, Zólyomi Gyula iskolaigazgatóhoz. „Tata” másnapra megbetegedett, lázasan feködött az ágyban, Péter meg „lázasan” sétált fel-alá a szobában és azon morfondírozott, hogy mindaz, amit látott, el fog tűnni. A világ átalakul, meg kell örökíteni, erre találták fel a fényképezőgépet! Korniss Péter ekkor harminc éves, nagyon lelkes és ambiciózus volt. (Azóta is. Töretlenül!)

„Meg kell mutatnom a képeimet!” – Aztán 1968-ban a fotóművészek negyedéves

pályázatára beadta őket. Nyilvános zsűri-zés folyt akkoriban, oktató-nevelő jelleggel. Párbeszéd a „sötétséggel”...

*

Elnök: Itt vannak Korniss Péter fotói. Nagyon szép sorozat az Állami Népi Együttesről.

Korniss: Ez nem az Állami Együttes.

Elnök: Hanem? Melyik együttes?

Korniss: Ezek nem táncegyüttesről készült fotók. Ez Széken van, egy erdélyi faluban

Elnök: Így beöltöztek neked?

Korniss: Nem öltöztek be. Így élnek, így öltözködnek.

(Korniss Péter nem adta fel. Mappájából előhúzott egy széki udvarról készült fotót, de ezzel sem győzött. Az elnök jelét sem mutatta annak, hogy tudatlansága megbotránkozottaná, tovább kételkedett.)

Elnök: Ezt bárki meg tudta rendezni.

(Végül elővette azt a képet, ahol széki gyerekek fociznak.)

Elnök: Így már elhiszem, hogy nem öltöztetted be a gyerekeket. Mert nincs az az idióta, aki szalmakalapot, kék posztólájbít, posztónadrágot ad a focizó gyerekekre!

*

Ettől kezdve elhitték, hogy a valóságot fotózza.

1974-ben volt az első kiállítása. Akkor a Nők Lapjánál dolgozott és annak címlapján jelent meg egy gyönyörű, kalotaszegi pártás lányról készült portréja. A lap belső oldalain néhány széki táncházbeli fotójával is találkozhattak az olvasók. Főszerkesztőjétől

„Futballozó fiúk” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Az osztályteremben” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Lányok a tánc szünetében” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Mulató legények” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Lámpás táncház” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Hármasban” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Kali néni” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Táncházban” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

megkérdezték a vállalat vezetői, hogy „ezek kicsodák?”. A főnök, akit Péter csodálatos embernek tartott, azt mondta nekik, hogy „ezek olyan népszokások, mint például nálunk a locsolás. Szeret ilyeneket fotózni a fiatalember.”.

*

Miközben Korniss Péter képei bejárták a világot, a széki tóban sem poshadt meg a víz. Volt bőven olyan esemény, ami felkavarta.

Egy fiatal lány, akit tiltottak szeretőjétől, egy viharos éjszakán kútba vetette magát. Széki végtisztesség szerint menyasszonyi pártában, muzsikaszóval temették el.

Egy katona fiú nem akart meghalni, Tövis közelében mégis elérte a végzet, kidobták a robogó vonatból, mert magyarul énekelt. Őt völgyéni bokrétaival zárták koporsóba, szeretője menyasszonyi ruhában kísért utolsó útjára.

Zólyomi Gyula iskolaigazgató „útban volt”, hamis pert indítottak ellene. Azzal vádolták, hogy a második világháborúból megtartott puskát és tölteket rejteget, amit az éber titkos szolgák hamarosan „meg

A Táncház és Fonó Múzeum megnyitója, Szék, 2017. június 24. – fotó: Vogt Gergely

is találtak,” de Gyula bácsi szerencséjére homokszem került a gépezetbe. A nagy kapkodásban nem figyeltek arra, hogy az 1944-ből származó kibelezett puskát, a „nagy fogás” előtti napon megjelent, Scinteia újságba pakolva rejtették az iskola deszkapadlójá alá...

A derék széki férfiak tovább „hányódtak” az ország különböző építőtelepein, „sánterein”, keresetükből minden apró banit leadvá otthon, mert kellett a ház befejezésére, az asszonymnak, lánykának szatén és bársony kelmékre, lakodalmi mutatásokra, no meg költő- és „cigánypénzre” a legénykének.

E bajokat kövérítvén, a helyi milicista fenyegetni kezdte az asszonyokat, hogy a Nagy-patakban vígan úszkáló piros csőrű, fehér kacsáik szárnyairól haladéktalanul tüntessék el a zöld színű jegyet, fessék át barnára vagy tépjék ki...

A „fentről jövő pötytyözések” közepette is egyre többen szereztek tudomást a Korniss Péter fotói által megörökített „új-régi” világról, Székről, ahol a jól eresztő szilvából készült „kóst” sok mindenre volt gyógyír...

A világra szóló, nagy széki lakodalmakban, a muzsikások arra kérték a Jóistent, hogy ne a rézhúros csárdás vagy a „vasmagyar” dallamainál szakadjon el a húr, mert e két dallamban akkora erő egyesül, hogy szinte a levegőbe emeli a táncosokat; kényyszerű lehúzásuk tönkretenné az egész mulatságot.

*

Korniss Péter 1971-től haza jár Székre. Ekkor mutatta be neki Kallós Zoltán Boldizsár Marit és Balog Mártont, mint fiatal párt. „Azóta egy család vagyunk. Rokonimmal sem vagyok jobban, mint Péterrel!” – mondja komaasszonya, Boldizsár Mari a Korniss Péterről készült dokumentumfilmben. Tudomásunk szerint Mari soha nem járt Londonban. De egyszer valahogyan mégis...

2010-ben rendezték meg az Angol Királyi Művészeti Akadémián a XX. századi magyar fotóművészet című kiállítást. Brassai, André Kertész, Robert Capa munkái mellett Korniss Péter 1967-ben készített széki táncházi fotóit is megtekinthették a tárlatlátogatók. Vásáry Tamás zongoraművész

KORNISS PÉTER

1937. Megszületik Kolozsváron, Erdélyben (Románia)

1949. Családja Budapestre költözik

1955. Felvételt nyer az ELTE Jogi Karára

1956. Eltávolítják az egyetemről

1956–1958. Segéd munkás különböző munkahelyeken

1958–1961. Segéd munkás a budapesti Fényképezés Szövetkezetnél

1961. Fényképezés szakvizsgát tesz

1961–1991. A Nők Lapja szerkesztőségében dolgozik: fotóriporter, majd képszerkesztő is

1962. Néptáncot kezd fényképezni a Bihari Együttesben

1967. Először fényképez Erdélyben, amelynek falvaiba azután évtizedeken keresztül visszajár a hagyományos paraszti életforma és kultúra megörökítésére, s az átalakulás folyamatának dokumentálására.

1974. Megnyílik első kiállítása a budapesti Múcsarnokban

1974. Megjelenik első könyve „Elindultam világ útján” – Magyar népszokások címmel

1974. Balázs Béla-díjjal tüntetik ki

1975. A Honvéd Művészegyüttest fényképezi. Ez a munkakapcsolat – később a Honvéd Táncszínházzal – évtizedekig tart.

1977. Meghívják az amszterdami World Press Photo zsűrijébe

1981. Az amszterdami Internationaal Danstheater társulatát fényképezi. Ez a munkakapcsolat 2000-ig tart.

1983. Tagja lesz az amerikai W. Eugene Smith Memorial Fund nemzetközi tanácsadó testületének

1983. Érdemes Művész címmel tüntetik ki

1984. Tagja lesz az amszterdami World Press Photo nemzetközi tanácsadó bizottságának

1988. Megjelenik *A vendégmunkás* című könyve, amely egy ingázóval folytatott tízéves munka eredménye. A képekből kiállítás nyílik a budapesti Múcsarnokban.

1991–1999. Képszerkesztő a Színház című folyóiratnál

1995. A Magyar Művészetért díjjal tüntetik ki

1996. A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével tüntetik ki

1998. Három évtized erdélyi képeiből nyílik kiállítása a budapesti Múcsarnokban

1999. Kossuth-díjjal tüntetik ki

2004. Pulitzer-éremmel tüntetik ki

2004. A Prima Primissima Prima díjjal jutalmazták

2010. Magyar Örökség díjjal tüntetik ki

2012. A budapesti Várfoke Galériában 45 éves munkásságából nyílik kiállítás

2013. Kölcsey-emlékplakettel tüntetik ki

2014. A Nemzet Művésze díjjal tüntetik ki

2014. Életmű-díjat kap Prágában a Czech Press Photo-tól

[Forrás: webdesign.hu/pkorniss/]

*

Az utolsó tatárbetörés 300. évfordulóján a széki túlélőkre emlékezés, valamint Korniss Péter első széki fotójának 50 éves jubileuma mellett további jeles alkalom kínálkozik az ünneplésre. Meleg szeretettel, nagy megbecsüléssel és örök barátsággal köszöntjük Korniss Pétert nyolcvanadik születésnapján!

A Táncház és Fonó Múzeum megnyitója, Szék, 2017. június 24. – fotó: Vogt Gergely

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNC HÁZ ALAPÍTVÁNY
 FOLK MAGAZIN SZERKESZTŐSÉG
 1011 Budapest,
 Szilágyi Dezső tér 6. I. em.
 Tel.: (1)-214-3521
 Interneten megrendelhető a
www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA
 1137 Budapest, Katona József u. 21.
 Tel.: (1)-239-1199

ÍRÓK BOLTJA
 1061 Budapest, Andrásy út 45.
 Tel.: (1)-322-1645

KALÁKA ZENEBOLT
 Bp., V. ker., Deák Ferenc tér 4.
 Tel.: (1)-267-5331

A FOLK
 1074 Budapest, Dohány u. 84.
 Tel.: (1)-351-3341

MESTERPORTA
 1011 Budapest, Corvin tér 7.
 Tel.: (70)-244-8432

és felesége is megtisztelte a kiállítást, akiket Péter örömmel üdvözölt. Személyesen nem ismerte a jeles vendégeket, de azt tudta, hogy Boldizsár Mari és lánya náluk takarítanak. Bemutakozás után csak annyit kérdezett tőle a mester, hogy Londonban él-e? „Nem. Néhány képem van itt kiállítva.” „Igen?” „Igen!” Ezután érdektelenségbe ágyazott mély csend következett. „Ha ez nem elég, mondok én mást is!” – pattant ki a következő gondolat Péter fejéből. „Én vagyok a széki Boldizsár Mari komája, s a »kicsi« Mari keresztapja!” Mintha acélrugót helyezett volna az érdektelenségbe ágyazott mély csend alá. Ezután már csak állnia kellett az egymást követő vállveregetéseket, és hallgatnia az áradozásokat, lelkendezéseket. A „kicsi” Mari és a „nagy” Mari dicséretéről szólókat.

„Holland Misivel” (Michel van Langeveld) való találkozása is az élet csodái közé tartozik. A Hollandiában élő gyámügyi előadónak sem magyar rokonsága, sem Erdélyhez való kötődése nem volt, mégis, egy amszterdami antikváriumban megakadt a szeme az „Elindultam világ útján” című Korniss-kötet német nyelvű kiadásán. Felkeltette az érdeklődését, majd a „Fal” leomlása után elindult Székre. Beleszeretett a faluba. Minden évben visszajárt, magyarul tanult, nyaranta széki öltözetben járt, mert

először csak nyárira futotta. Aztán vett egy házat, hogy legyen hova jönnie. Csak öt nap múlva tudta meg, hogy az ő háza régebben a csipkeszegi tánc ház volt. (A csodák sohasem fogynak el, mindig születnek újak!) A régi házból múzeumot csinált, a telekre lakóházat épített magának. Édesanyja elhunyt után mindenét pénzzé tette, és végleg Székre költözött. A csipkeszegi vegyes boltban udvarolni kezdett a két fúgyermekével özvegyen maradt csinos Erzsikének, akit aztán hamarosan feleségül vett. 2012-ben megvásárolta a legendás hírű forrószegi tánc házat. A végpusztulás előtt álló épületet lebontotta, anyagát átvitte Csipkeszegre, majd múzeumával szemben, az út túloldalán felépítette. Hitelesen, tornáccal, nádtetővel, és a szobákban, Korniss Péter tiszteletére, mert megváltoztatta az életét, állandó kiállítást rendezett be. Így kerültek oda Korniss Péter 1967-ben készült, első széki tánc ház-fotói.

E tündérmese széki kalapjára Korniss Péter tűzi fel a bokrétát: „Nem csodálatos, hogy ez a Szék hogyan változtatja meg az ember életét? Az enyémet alapvetően, de Holland Mihályét is! Szék nagy változáson ment át. Ahogy a mi életünk is, csak az nem olyan látványos. A világ változik, ami elmúlik, nem szabad siratni, csak megőrizni, ami értékes!

Széki Soós János

„ALLEGRO BARBARO”

Jandó Jenő és a Muzsikás koncertje – Pécs, 2017. május 30.

A koncert vége felé vagyunk. Jandó meg-görnyedve – szinte magába roskadva – ül a zongoraszéken, bal keze a kottatartó előtt, a zongorán. Tőle alig pár lépésre a Muzsikás játssza eredetiben azokat a dallamokat, amiket aztán Bartók kiemelkedő műveiben szereplőkként ismert meg a világ.

Nem a hatvanöt év, nem a millió leütött zongorabillentyű, amitől itt az ember magába roskad, hanem az a ritka pillanat, amikor géniuszok találkoznak. A parasztzene mint szinte megismételhetetlen zenei remekmű. A huszadik századi zene egyik óriása, Bartók, aki a paraszzenéből koncerttermek katarziszt alkotta meg. És a Muzsikás, akiknek zenéje az évekig érlelt, minden ízében rendkívüli bor.

A legnagyobb koncertek nem csak zenei események, amikor az adott város, település úri, avagy szélfútta zeneértő közönsége beül a súlyos függönyök és fények közé. Ez a koncert szertartás, mágia, felmagasztalás, átváltozás.

Olyan történik, ami a mindennapokban ritkán, talán néha egy-egy emberi élet során, talán még a hit bizonyos templomai-ban. Ott és akkor, a helyszínen átélethető a csoda. Ott és akkor, a partitúrák hangjegyei (sokaknak csak hieroglifák) elszabadulnak a papírról és áradó, szívünket betöltő zenévé lesznek.

Fotó: Opitz Tamás

Éri Péter csak fogja a hosszúfuru lyát és megfújja, de a hang nemcsak az övé. Valamikor somogyi pásztorok, egykorvult világ béresei, földművesei ülnek ott azokon a nyári esteken, mikor már jut egy kicsi idő ilyen bolondságra is, mint a muzsika. Sipos Mihály sem marad fehér hajával szárnyaló önmaga a gyimesi virrasztások dallamait hegedülve, hanem ő lesz „a” Halmágyi, „a” Zerkula, ott áll a halott mellett és zenél az élőknek, hogy el tudják viselni a fájdalmat,

hogy először még jobban fájjon, aztán lassan tűnjön el, mert élni kell tovább. Porteleki László az erdélyi Mezőség porából hozza és húzza azt a zenét, ami a leglassúbbtól az eksztázisig fokozódik. Hamar Dániel egygyé válik böggövel és gardonnal. Amikor meg beszélni kell, a dolgokat helyükre tenni, a rendet áttekinteni, akkor beszél és a szavai szigetnek a zene tengerében.

Petrás Mária, bárhol énekeljen, katedrális teremt. A mezítlás szegénységből, a számkivetettségből, az évszázadok mélyéről jön a moldvai ballada, éneklés és zene. Isten áldjon benneteket! – ez az ő üzenete, és mire lehet a mai káoszban nagyobb szükségünk, mint áldásra?

Batyú és Fecske, „Magyarország táncospárja”, a jó itatóspapír, amibe a zene felszívódik és gyönyörködtező látvánnyá alakul. Ők sem egyszerűen jelen vannak, ők sem csak táncolnak valami zenére. Ők ugyanott vannak, ahol a múlt század elején az a mardárcsontú, budapesti tanárember, aki este felé, amikor már elpakolta a fonográfot, s hengereit, elment a táncba, a multságba, és látott, és értett. Ő csak lelkében táncolt és a fekete-fehér billentyűsoron. Táncospárunk viszont átváltozik, eltávolodik tőlünk, hogy elérjen hozzánk a tánc, a mozgás sodrásával.

Így ingázott az est minden szereplője múlt és jelen pillanatai között. Emlékeztünk egy emberre, aki a száműzetésben, New York-i lakásából kipillantva poros falusi utcákat látott, és fájó, gyönyörű dallamokat hallott: „Elindultam szép hazámból...”

Nekünk kell tennünk, hogy a haza haza maradjon.

Szávai József

24. SZOLNOKI ORSZÁGOS NÉPTÁNCFESZTIVÁL (2017. MÁJUS 26–27.)

EGYÜTTESI DÍJ:

I.: Szentendre Táncegyüttes

II.: Jászság Népi Együttes; Angyalföldi Vadrózsa Táncegyüttes

III.: Corvinus Közgáz Néptáncegyüttes

KOREOGRÁFUSI DÍJ:

I.: Fundák-Kaszai Lili és Fundák Kristóf

II.: Lévay Andrea és Ágfalvi György; Kocsis Enikő és Fitos Dezső

ZENEI DÍJ:

I.: Szabó Dániel és Tókos Attila

II.: Samu Zoltán és zenekara; Buda Folk Band

III.: ifj. Csoóri Sándor és Berecz István; Kovács Márton

TÁNCOS SZÓLISTA DÍJ:

Tókos Attila; ifj. Zsuráfszky Zoltán; Kádár Kata

A „LEGDERÜSEBB PERCEKÉRT” A DUNA MŰVÉSZETI TÁRSASÁG ALKOTÓI KÜLÖNDÍJA:

Lévay Andrea és Ágfalvi György

MAGYAR TÁNCMŰVÉSEK SZÖVETSÉGE KÜLÖNDÍJA:

Gödöllő Táncegyüttes Nagykamasz Csoportja; Angyalföldi Kis Vadvirág Táncegyüttes

HAGYOMÁNYOK HÁZA KÜLÖNDÍJA:

Tisza Táncegyüttes

CSÁNGÓ FESZTIVÁL ALAPÍTVÁNY KÜLÖNDÍJA:

Bihari János Táncegyüttes

FOLKPÉDIA KÜLÖNDÍJA:

Gödöllő Táncegyüttes női kara

FOLTIN JOLÁN-DÍJ:

Vasas Művészegyüttes női kara; ELTE Néptáncegyüttes női kara; Fundák-Kaszai Lili

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI KÖZGYŰLÉS KÜLÖNDÍJA:

Tisza Táncegyüttes

Gondolatok a Legényesverseny kapcsán

Ez év április 29-30-án rendezte meg a Bartók Kulturális Tánc-egyesület a Budapesti Művelődési Központtal közösen a huszadik, jubileumi „Tedd ki a pontot!”, nemzetközi legényesversenyt, amelyhez első alkalommal „Fordulj egyet előttem!” címmel nemzetközi párostánc-verseny is kapcsolódott. Izgatott várakozással tekintettem az esemény elé. Úgy éreztem, hogy az azt megelőző, „kvázi” beharangozó „LegényEst – Tedd ki a pontot!” kiállítás-megnyitó és emlékműsor, valamint annak megismétlése a XXXVI. Országos Táncbámuló és Kirakodóverseny keretei között felkeltette az emberek érdeklődését, bizonyos értelemben felkavarta a kialakult állóvizet.

A versenyen viszont – amelyen volt szerencsém zsűritagként részt venni – örömöm ürömbé fordult.

A Bartók Táncgyűttes egyik vezetője, Sánta Gergő a megméretetés kötelező táncainak egyikét, az inaktelki táncos, id. Kalló Ferenc két legényesét, párostánc kategóriában pedig egy mérái házaspár, Tötszegi Károly és felesége csárdásának és szaporájának egy-egy részletét írta ki. (Kalló Ferenc a Nádás menti legényeshagyomány egyik utolsó ikonikus alakja volt. Ajtaja mindenki előtt nyitva állt. Kifogyhatatlan kíváncsisággal faggatta a betérőket, önzetlenül világosított fel mindenkit, aki érdeklődött élete, táncos és egyéb tudása iránt. A magyar táncfolklorisztika több mint fél évszázadon keresztül gyűjtötte, rögzítette, archiválta táncrögtönzéseit, táncokkal kapcsolatos intencionális megjegyzéseit. Legényesei annyira kiválóak, koncentráltak, ugyanakkor dinamikusak és játékosak voltak, hogy amikor Martin György felfedezte a kalotaszegi legényes legfőbb formaalkotási elvét, a kombinációt, a rendelkezésére álló, több mint hatszáz filmre vett legényes folyamatból éppen az övét választotta ki elmélete bizonyításául.)

Utólag derült csak ki, hogy a szervezők által kiírt kötelező legényes táncok egyike sem volt Feri bácsi teljes, minden hitelessé-

gi szempontot kielégítő táncrögtönzése. Mondhatjuk azt is, hogy mindkettő hamisított volt.

Az első kötelező folyamat két részletét 1943-ban Molnár István rögzítette. Már a felvétel körülményei sem voltak mindennaposak, alaposan előkészítettek. A gyűjtő éppen Inaktelkére gyalogolt, amikor szembetalálkozott az egeresi vasútállomásra igyekvő Kalló Ferencel. A felvétel ott, találkozásuk színhelyén, a „Csutkó-dűlőn” készült. A táncos – kényszerűségből – saját füttyére és belső táncérzetére támaszkodva járta legényesét. Molnár rugós meghajtású kamerájával csak cca. 40 másodpercnyi filmet tudott exponálni. Az ilyen körülmények között és ezekkel a technikai eszközökkel készített két rövid táncrészlet szakmailag felbecsülhetetlen értékű ugyan, de csak motívikai, pontszerkezeti vizsgálatra alkalmasak, teljes táncfolyamatára már nem.

A verseny főszervezője és a kötelező táncok kiírója viszont a két táncrészletet felcserélte, s kihagyta az első snitt kezdő pontját. Hogy mi célból? Nem tudni.

A második kötelező tánc manipulálásában még ennél is továbbment. Martin György és gyűjtőtársai 1963. december 27-28-án igen alapos, intenzív táncgyűjtést végeztek Inaktelkén. Három helyszínen kilenc táncostól tizenhat legényes folyamatot rögzítettek 16 mm-es filmszalagra. Az MTA BTK ZTI Néptánc Archivum Ft. 541. sz. film első három snittje Kalló Ferenc és bátyja közös udvarán készült ugyanabból a kameraszögéből. Feri bácsi playback zenére táncolt. A táncok mindegyikét sikerült teljes egészében rögzíteni: nem hiányzik a tánc kezdése és vége, nincsenek képugrások. Mégis – a versenyt kiíró szerkesztő egyikkel sem volt elégedett. Pedig a harmadik folyamat volt az, amelyiket Martin az „Egy improvizatív férfitánc struktúrája” című tanulmányához is illusztrációul választott. Sánta Gergő a három teljes folyamatból összevágott egy negyediket. Sőt, nem elégedett meg pusztán a pontok egymáshoz

Martin György: A mezősegi sűrű legényesek védelmében

Az erdélyi legényes táncok – mint a régi magyar férfitánc-stílus legfejlettebb családja – méltán váltották ki a néptáncosok különös érdeklődését. A tánc vérepszdító zenéje, gazdag és virtuóz formakincse, zenéhez igazodó, nyolcütemes pontokba tömörülő, fejlett, de világos szerkezete, s többi táncainktól eltérő különös ritmikája a művészi értékek olyan skáláját jelenti, mely többi táncainkban nem jelentkezik ilyen tömören sűrűen. E vonzó táncanyag iránt érdeklődők azonban nem mindig a megfelelő alázattal közelednek ehhez a csodálatos táncanyaghoz. A felületes megismerést követő, minél előbbi gyors bemutatásra való törekvés nem a néptánc megbecsülését, hanem olcsó lejáratását eredményezi. („Ha nem tudom megtanulni, legfeljebb megváltoztatom, akkor legalább nem mondják, hogy másolok, hanem elismerik, hogy alkotok!”)

A népművészetben rejlő csodálatos, regionális-történelmi-stílusbeli sokrétűség felületes, vegyes svédasztalhoz hasonló tállalása megálazza azt. A valódi népművészet, a „tisztá forrás”, az „anyanyelvi kultúra” és a „magyar tánc egyéni rögtönzésének” jelszavával bűnösen visszaélnék mindazok, akik fel-

készületlenül, felületesen, gyengén elsajátított, többféle vidékről összeválogatott táncok, zenedarabok és helynevek sokaságával árasztják el a közönséget. A népművészet évszázadok alatt számtalan tehetség sora által kicsiszolt alkotásait csak igényes válogatásban és megformálásban, tipikus vonásait művészien kidomborítva, a szenzáció keresése nélkül, kiértelt, stílusos előadásban szabad csak előadni, tanítani és népszerűsíteni, nem pedig aprópénzre váltva, lehetőleg minél kevesebb munkával, egymással versenyt futva, minél gyorsabban, olcsón és hűgán kiárusítani. Egy-egy kiváló, megcsodált paraszttáncos vagy muzsikus sokszor csak élete derekára, több évtizedes, gyermekkortól való állandó, kemény táncolás, táncgyakorlás, hosszú muzsikálás során jutott el arra az érettségi fokra (még a 2-3 táncból álló szerény falusi táncrészlet és néhány műfaj esetében is), ahogy ma a gyűjtők vagy autós, vasárnapi turistatáncosok szeme elé kerül. Ezt a hosszú idő alatt megérett és felhalmozott értéket a koreográfusok, táncosaink és zenészeink egy része mohó, ma már nem ritkán üzleti céloktól is sarkallt, sikerhajhászó becsvágya néhány hét, hónap alatt akarja könnyen, gyorsan, mindenkit megelőzve előadni. Ráadá-

sul rendszerint nem is egy-két, hanem egyszerre többféle típus, stílus, dialektus és ciklus anyagának felsorakoztatására vállalkoznak, pedig ezek mindegyike rendszerint külön művészi világot jelent, s így nagyfokú, komoly elmélyülést, belső azonosulást és átélést igényel. Nem is lehet alkalmas mindenki mindenféle típus, stílus elsajátítására és előadására.

A magyar népművészet, s benne a magyar táncgyagyomány éppen olyan gondos filológiai tanulmányozást követelhet meg magának a népszerűsítés, a továbbadás és közvetítés nehéz és felelősségteljes munkájában, mint bármelyik nagy költőnk vagy írónk életműve, melyet nem lehet felelőtlenül megkurtítva, felhígítva és összekeverve, önkényesen megváltoztatva kiadni, kinyomtatni vagy előadni.

Csak a nép művészi alkotásait nem védi a megbecsülés, a törvény és józan ész diktálta nemzeti érdek? Pedig e művészet előtt Arany János, Petőfi Sándor, Bartók Béla s hozzájuk hasonló szellemóriások hajtottak fejet.

(In: Martin György: A mezősegi sűrű legényes. Népművelési Intézet. Néptáncosok Szakmai Háza. Budapest, 1985. 70-71. oldal)

illesztgetésével sem, egy esetben a periódus belsejébe is belenyúlt, azaz a kompilált kötelező táncfolyamat III. periódusának nyitófigurája az Ft. 541. 1. sz. táncból, gerinc és záró motívuma ellenben az Ft. 541. 2. sz. folyamatból származik.

A párostáncok szerkesztésében is hasonló módszert tapasztaltam.

Tötszegi Károly és felesége, Kozma Anna 1963 szeptemberében többedmagukkal Budapesten jártak, ahol Martin György és munkatársai – élve az alkalommal – majd' 300 méter filmet exponáltak táncikaikról. A mérai házaspár két lassút és szaporát, valamint egy lassú csárdást táncolt (Ft. 529. 5., 8–9.). A kötelezően előírt páros-tánc-folyamatok ezeknek a filmrészleteknek az összevágásából születtek. Abban már csak reménykedni merek, hogy a montírozás során a vágómester a típushatókat nem lépte át, azaz nem kerültek a lassú csárdásba szapora részletek és fordítva.

Azon is el kellene gondolkodni, hogy improvizatív párostáncokat fel lehet-e használni egy ilyen jellegű versenyen. Ellentétben a legényesekkel, ezek a táncok nem bemutató funkciójúak: szerkesztjük, motívumhasználatuk, páros viszonyaik inkább a pillanatnyi szituációnak, a helyhasználatnak, a párok összehangoltságának függvényei, mintsem az előre tervezett figyelemfelkeltésnek. Az ilyen laza felépítésű, szórakozó funkciójú tánc típusokat nehéz produkciós jellegű színpadi műfajként alkalmazni.

Annak idején – éppen húsz éve –, amikor Borbély Jolánnal, Pálffy Gyulával megálmodtuk a legényesversenyt, Martin Györgynek a mezőségi sűrű legényesek védelmében született írása lebegett szemünk előtt. A kutató itt arra hívta fel a figyelmet, hogy a tudományos és közművelődési célú folklór művészeti alkotások közreadásának is megvannak a szigorú szakmai és etikai szabályai.

De, úgy tűnik, néptáncmozgalmunk szemléletében nem múlik az idő.

Mintha nem múlt volna el több mint másfél évszázad. Ahogyan Arany János mondja: „... a legjobb gyűjtő sem vehet magának szabadságot arra, mi a hivatott mesélőben nagy érdem, hogy a mese anyagát megváltoztassa, még lényegesebb részeket toldjon bele, szóval, hogy a meseköltés folyamatában, mint tényező szerepeljen.”.

Mintha nem múlt volna el háromnegyed évszázad azóta, hogy Pesovár Ernőék (Martin Györggyel és Lányi Ágostonnal közösen) Lugossy Emmának a Magyar Népzene Tára III/B kötetében megjelent „Táncok” című dolgozata bírálatában leírták: „Való igaz, hogy a rögtönzött táncokban a táncosok egyéniségük szerint úgy táncolnak, »ahogy kedvük tartja«, de a rögtönzés is bizonyos törvényszerűség szerint történik. Éppen ezért tudományos igénnyel nem léphet fel az a közlés, amelyben a törvényszerűségek megállapításához szükséges egyszeri formákat minden alapot nélkülöző általánosításokkal írják le. A folklórnak sajátos jellemvonása a többé-kevésbé rögtönzött forma, mégsem találkozunk olyan lejegyzéssel egész meseirodalmunkban, vagy olyan siratóközlést sem láttunk még, ahol csak a motívumot, vagy egy-egy dallamsort jegyzett le a gyűjtő, de a motívumok és sorok egymás utáni sorrendjét tetszés szerintinek állapítja meg.”.

Mintha nem múlt volna el bő négy évtized azóta, hogy Martin György a mezőségi legényeseket féltve leírta: „A felületes megismerést követő, minél előbbi gyors bemutatásra való törekvés nem a néptánc megbecsülését, hanem olcsó lejáratását eredményezi.”.

Mindezekről egy régi – több mint ötvenéves – történet jutott eszembe. 1963 decemberében Mátyás István „Mundruc” és Martin György két alkalommal tanította Budapesten a magyarvistai legényest magyarországi koreográfusoknak, együttesvezetőknek. A kurzus eredményeképpen született is egy koreográfia. Mikor legközelebb, 1967 szeptemberében Mundruc újból Budapesten járt, Martin György elvitte annak az együttesnek a próbájára, amely műsorán tartotta ezt a koreográfiát. Táncosunk megtekintette a számot,

„TEDD KI A PONTOT!” XX. NEMZETKÖZI

LEGÉNYESVERSENY

- *Közönségdíj – Sikentánc Szilveszter felajánlásából: Saróka Bence*
- *Vajdaszentiványi tábori részvétel – Varga János felajánlása: Juhász Zsombor Bence*

- *Válaszúti tábori részvétel – Kallós Zoltán felajánlása: Mir Dávid*
- *Kalotaszentkirályi tánc-tábori részvétel – Kallós Zoltán felajánlása: Didici Norbert*

- *Iffjú tehetség különdíja (megosztott díj) – az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület jóvoltából:*

Didici Norbert, Juhász Zsombor Bence és Mir Dávid

- *Küldöndj – a Táncpedagógusok Országos Szövetsége felajánlásával: Papp András*

- *Kalló Ferenc inaktelki legényes táncának újraalkotója – a Táncpedagógusok Országos Szövetsége felajánlásával – Gazzi László*
- *Kalló Ferenc inaktelki legényes táncának egyéni megformálója díj – a Táncpedagógusok Országos Szövetségének felajánlásából:*

Szeverényi Barnabás

- *2017. év legényes táncosa (megosztott díj) Kalló Ferenc inaktelki legényes táncának előadásáért – a Fonó Budai Zeneház felajánlásával: Bordás Barnabás*

- *2017. év legényes táncosa (megosztott díj) Kalló Ferenc inaktelki legényes táncának előadásáért: Németh Antal*

„FORDULJ EGYET ELŐTTEM!” I. NEMZETKÖZI

PÁROSTÁNC-VERSENY

- *Közönségdíj – a Táncpedagógusok Országos Szövetsége felajánlása: Tomory Kinga és Rideg Tibor*

- *A Budapesti Művelődési Központ különdíja:*

Velner Anna és Széles Kristóf

- *Küldöndj – a Martin György Néptáncszövetség felajánlásából:*

Marosy Gerda és Józsa Tamás, Tomory Kinga és Rideg Tibor,

Velner Anna és Széles Kristóf

- *Tötszegi Károlyné Kozma Anna táncának hiteles előadója – az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület felajánlása: Németh Eszter*

- *2017. év kiváló páros táncosai (megosztott díj), Tötszegi Károly és Tötszegi Károlyné Kozma Anna mérai csárdás és szapora táncának előadásáért – a Fonó Budai Zeneház felajánlásával:*

Gál Nóra és Gera Zoltán; Dajka Ilka és Szeverényi Barnabás

s a „maga református módján” megdicsérte a táncosokat, elmondta, hogy mennyire örül, hogy ilyen ügyesen elsajátították a legényest. A próba után Martin György felhívta lakására a koreográfust, hogy szűk körben folytassák az eszmecsérét. Mundruc ekkor már nem volt annyira udvarias. Őszintén elmondta kritikai véleményét, szigorú megjegyzéseket tett a legényes szerkesztési elveivel, előadói stílusával kapcsolatban. Az együttesvezető-koreográfus mindezekbe nem nyugodott bele. Hosszasan gyözködte a táncost a maga igazáról, de érveit Mundruc – a kalotaszegi legényes legavatottabb ismerője – sorra megcáfolta. A parttalan beszélgetés hajnalba nyúlt. Művészünk ekkor már elvesztette türelmét és bevetette végső érvét valahogy így: „István bácsi, te ehhez nem értesz, mert nem vagy színházi szakember, koreográfus.”. Mintha a szavak mögött ez hangzott volna el: „Te egy buta paraszt vagy, aki ehhez nem ért, akinek a magas művészetre nincs is rálátása.”. A meddő vita itt véget ért, mindenki elindult pihenni. Másnap Mundruc kicsit elérékenyülve odafordult Martin Györgyhöz, mondván, ha ő kéri, bármikor eljön táncolni a kamera előtt, mert az nem tűnik el a múlt időben, fennmarad az utókornak. De nem szeretne még egyszer koreográfusokat, együttesvezetőket tanítani, pláne azok műveit megbírálni. Martin György lelkébe mélyen beleívódtak ezek a szavak. Nemcsak tudományos munkásságával, kutatási-művelődéspolitikai tevékenységével, hanem a mezőségi sűrű legényesek védelmében írt kiáltványával is harcolt e régi, begyöpösödött szemléletű művészet-felfogás ellen.

Kár, hogy utódai, követői csak nevét tüzték zászlajukra, elveit, a vizsgált és megismerni kívánt csodálatos folklórkincs iránti alázatát már nem.

Karácsony Zoltán

SZENT LÁSZLÓ A KÉPES KRÓNIKÁBAN

A KUNOK DÚLJÁK MAGYARORSZÁGOT

[...] A pogány kunok áttörték a gyepüket, és a Meszes-kapu felső részénél berontottak Magyarországra; Bihar városáig kegyetlenül végigprédálták az egész Nyírséget, véghetetlen sokaságú férfiakat, asszonyokat és állatokat vittek magukkal, várakozás ellenére átkeltek a Lápos patakon és a Szamos folyón, majd visszahúzódtak. Így tehát Salamon király és Géza herceg, öccsével, Lászlóval, összeszedték seregüket, nagy sietve elindultak, és áthaladtak a Meszes-kapun, még mielőtt a kunok átkelhettek volna a hegyeken; Doboka városában közel egy hétig várakoztak a pogányok érkezésére. A kémek közül az egyik, az Újvárból való Fancsika nevezetű, csütörtökön tudatta a királlyal és a hercegekkel, hogy közeledik a kun sereg. A király és a hercegek seregükkel a közeledők elébe nyargaltak, és éjszakára a kunok közelében telepedtek meg. Pénteken kora hajnalban fölserkentek, mind az oltáriszentség vételével erősítették meg magukat; elrendezték csapataikat, és ütközetre vonultak a pogányok ellen. Amikor ezt meglátta a pogány harcosok Ozul nevű hadnagya, aki Gyula kun vezér embere volt, mivelhogy a gögösség igen előntötte, és nagyon sokat tartott magáról, így szólt embereihez: „Menjenek az ifjak a gyámmoltalan magyarok ellen, és csak úgy játszva vívjanak velük!”. Nem hitte ugyanis, hogy bárkinek is van bátorsága eléjük állani. A pogányok tehát kivonultak a magyarok ellen, és látták, milyen rettentő seregekkel jöttek; azonnal megjelentették ezt a hadnagyuknak, Ozulnak. Ez összegyűjtötte a vele levő kun sereget, és hamar egy igen magas hegy tetejére húzódott; gondolta, ott van leginkább biztonságban, minthogy a hegyoldalon igen nehéz a feljárás; a lakosok Kerlésnek nevezik ezt. Az egész magyar sereg a hegy lábánál gyűlt össze. Salamon király vitézei mind egyforma patyolatzászlót hordoztak. A pogányok már mind a hegy tetején tömörültek össze; bátrabb, vakmerőbb íjászaik leszálltak a hegy lejtőjének közepéig, hogy a magyarokat a lejtőről távol tartsák. Mint a záporosó, oly sűrűn hullottak nyilaik a király és a herceg csapataira. Némely jeles magyar vitézek azután rárontottak ezekre az íjászokra, és közülük sokakat megöltek a hegyoldalon, csak nehezen és vajmi kevesen hághattak fel újra társaikhoz – íjukkal verték, úgy ösztökélték lovaikat. Salamon királyt heves lelkiülete, bátorsága elragadta, és csapatával a legmeredekebb hegyoldalon hatolt fel a pogányokhoz; azok meg sűrűn szórták rá nyilaik záporát. Géza herceg, amilyen óvatos volt, mindig a menedékesebb lejtőn hatolt fel, nyilakat szórt a kunokra; öccse, László, az első támadásnál négyet ölt meg a legvitézebb kunok közül, az ötödik nyilatól súlyosan megsebesült – utóbb ezt is megölte –, Isten irgalmából aztán hamarosan kigyógyult sebéből. A magyarok tehát kegyetlen halállal szorongatták a pogányokat, futottak is nyomorultul, de a magyarok még gyor-

(Kálti Márk: *A magyarok régi és legújabb tetteiről, eredetükről és növekedésükről, diadalaiukról és bátorságukról*. Képes Krónika. 1358. Fordította Geréb László. Magyar Helikon, Budapest, 1971.)

sabban üzték őket, vért szomjúhozó, éles kardjukat a kunok vérével részegítették. Kardcsapásokkal hasogatták a frissen beretvált kun fejeket, akár az éretlen tököket.

Szent László herceg meglátott egy pogányt, aki lova hátán egy szép magyar leányt hurcolt magával. Azt gondolta tehát Szent László herceg, hogy ez a váradi püspök leánya, és ámbár nehéz sebben volt, mégis nagy hamar üldözőbe vette lova hátán, melyet Szögnek nevezett. Midőn azután lándzsavégre megközelítette, semmire sem ment vele, mert az ő lova sem maradt vissza semennyit sem; így mintegy kartávolság volt a lándzsa hegye és a kun háta között. Rákiáltott tehát Szent László herceg a leányra és mondta: „Szép hűgám! Fogd meg a kunt övénel, és vesd magad a földre!”. Az meg is tette. Mikor a földön hevert, Szent László herceg közlőrl át akarta szúrni a lándzsával; a leány akkor nagyon kérte, ne ölje meg, hanem bocsássa el.

Ebből is kitetszik, nincsen hívség az asszonyokban, bizonyára fajtalan szerelemből akarta megszabadítani. A szent herceg azután sokáig mérközött a férfiúval, majd elvágta inát és megölte. De az a leány nem a püspök leánya volt. A király és a dicső hercegek így majdnem az összes pogányokat megölték, megszabadították mind a keresztény foglyokat, és diadalmas győzelemmel, örvendezve tértek vissza az egész vidám magyar haddal. Nagy volt az örvendezés Magyarország-szerte, szent énekekben és imádságokban magasztalták Istent, aki győzelmet adott nekik.

*

KIBÉKÜLÉSÜKRŐL

[...] A király és a herceg [Géza] kemeji csatája nagybőjt előtt esett, ama vasárnap után való csütörtökön, amikor énekelik: „Exsurge!” [Ébredj föl!] Ebben a csatában a Vencellin neméből való Márton fia Opos, a dicső vitéz, a herceg Pé-

ter nevű bátor vitézét – aki sötétbarna ló hátán járt a többiek előtt, és fénylő páncélba, aranyozott sisakba öltözve párviadalra hívta a vitézeket – párviadalban győzte le. Fakó lován, csuklyás bőrvértjében Opos egymaga ugrott ki Salamon csapatából az említett vitéz elé, és lándzsájával mint a villám döfte át vértjét, úgy szúrta Péter szíve közepébe. A csatában pedig Opos kardjával oly szaporán vagdalkozott, hogy a sűrű csapástól keze megmerevedett, és szinte odatapadt a kard markolatához. Salamon király csodálta a csatában Opos erejét és bátorságát, de kivált a németek bámultak.

Győzelmet nyervén a király, Kotajdnál átkelt a befagyott Tiszán, és megszállt Péterfia házában; ott hallotta meg, hogy Géza találkozott László és Ottó [morva] hercegekkel, akik nagyszámú harcossal érkeztek hozzá. A nyomorult Vid ily szavakkal sürgette a királyt: „Seregét minap levertük, főembereit megöltük, őt pedig megfélemlítettük; most szolgálait szedte össze, kaszás parasztjait gyűjtötte egybe, ezekkel vétette magát körül: ezektől ugyan nem kell tartanunk, mert egy pillanat alatt fölfaljuk őket. A cseh csapatot pedig hamarosan halálba küldöm én magam a bácsiakkal; társaink csak hadd pihenjenek addig.” Ennek hallatára Ernye, aki mindenkor a békességet szerette, sírva fakadt. Látta sírását Salamon, és szólt: „Ernye ispán, úgy látom, te a herceg híve vagy, csak színlelésből maradsz mellettem.”

Válaszolta neki Ernye: „Nem én, uram! De nem szeretem, hogy testvéreiddel harcolsz, és hogy kedvük ellenére öljék egymást a vitézek: fiú az atyját és atya a fiát.” Majd Vid ispánnak mondta Ernye: „Te javallod urunknak a testvérharcot, és azt mondod, kaszások meg villások vannak vele ottan. Meglásd, amit ezer kaszás levág, tízezer villás se szedi össze, és a veszteségnek csak Isten a megmondhatója. Hozzánk illő, hogy meghaljunk a királyért, de vajha jobb tanács után indulnánk!”

A király tehát Vid szavaiban bizván, gyorsan elindult serégyével, és csütörtökön megszállt a Rákoson. Géza, László és Ottó hercegek azonban és mind a velük lévő magyar sereg Vác táján állapodott meg. Nagy erdőség volt ott, senki sem lakott benne, csak egy Vác nevű, szent életű remete. Erről nevezte el utóbb Géza herceg a várost, amely ott épült.

Midőn tehát ez a sereg a szembejövő Salamonra várt, egyik reggel a hercegek lóháton tanácskoztak azon a helyen, ahol most Szent Péter apostol kőkápolnája áll; fontolgatták, miképpen harcoljanak. Hát amint itt álldógtak, világos nappal mennyei látomás jelent meg Szent Lászlónak; mire szólott bátyjához, Géza herceghez: „Látál valamit?”. Felelé az: „Semmit.”. Mondotta ekkor Szent László: „Amidőn itt álltunk és tanácskoztunk, íme, az Úr anyaga leszállott az égből, kezében aranykoronát hozott, és azt a fejedre illesztette; nyilvánvaló ebből, hogy minékünk adatik a győzelem, Salamon pedig legyőzve, számkivetve futamodik ki országából, a királyságot és a koronát pedig neked adja az Úr.”. Mondotta erre Géza: „Ha az Úristen velünk lesz és megoltalmaz ellenségeinkkel szemben, és ez a látomásod teljesül, egyházat építünk itt ezen a helyen az ő szentséges szűz anyjának, Máriának.”

Így szólván tábornok bontottak, és megszállottak egy helységnél, melynek Cinkota a neve. A két sereg közt a Mogyoród nevű hegy feküdt. Felvirradván a pénteki nap, meg akartak ütközni, de a sűrű köd olyan homályt borí-

tott reájuk, hogy nem tehetők. A következő éjjel paripáikat kantárszáron fogva várták a napfölkeltét. Szombaton virradóra azután a király elrendezte csapatait, átlovagolt a mogyoródi hegy gerincén; poggyászvivőinek pedig meghagyta, hogy húzódjanak a hegy oldalába; hadd gondolja az ellenség, ha megpillantja őket, hogy nem poggyászhordók, hanem őrcsapatok. Vid pedig így szólt: „Ha csak meglátják seregünket, máris megfutamodnak.”

De hajnalhasadáskor a hercegek is elrendezték hadsoraikat. László, mikor felöltötte fegyverzetét, leborult a földre, kérte a mindenható Isten kegyelmét, és fogadalmat tett Szent Mártonnak, ha az Úr győzelmet ad neki, egyházat épít azon a helyen Szent Márton tiszteletére. Úgy is történt. A bihari dandár közepén, a balszárnyon László helyezkedett el, Ottót a jobbszárnyra rendelték, Gézát pedig a nyitrai dandárral középütt állították. Egyébként mindkét részen háromszor három csapat állt, négysoros vonalban. Midőn a király leereszkedett a hegyről, Gézának alacsonyabb helyen álló serege úgy látszott, mintha fentebb volna Salamon összes csapatainál. Ennek láttára így szólt Vid ispánhoz Ernye: „Csoda volna, ha azok a dandárok elfutnának színünk elől, mivelhogy a Dunát hátuk mögött hagyták; inkább azt hiszem, úgy határoztak, hogy győznek vagy meghalnak.”

László herceg magas lovon ült serege előtt, és körbelovagolt, hogy buzdítsa és lelkesítse embereit. Mikor lándzsájával megzörrentett egy bozótot, csodálatosképpen egy fehér hölgyeményt ugrott lándzsájára, végigfutott rajta, és a herceg kebelébe menekült. Mikor azután megkezdődött a csata, a csehek első csapásra nyomorúságosan letiporták Vid ispánt és a bácsiakat. László herceg pedig fölcserélte zászlaját Géza herceg zászlajával abból a célból, hogy Salamon bátrabban támadjon erre a csapatra, ahol Géza zászlaját hordozzák, abban a hitben, hogy a Géza dandára, melyet a minap legyőzött.

László herceg ugyanis oltalmazni akarta bátyját, Géza herceget Salamon támadásától, ezért inkább maga felé irányította a csata első rohamát. A király tehát, amikor László dandára elé érkezett, ráismert, megrémült, és megparancsolta a zászlótartóknak, fordítsák a csapatokat Géza herceg csapatai felé.

Látván László herceg, hogy a király féltében elfordul tőle, ő rontott az élen a király dandárára; háta mögött támadásra vágtattak az összes vitézek; másfelől azonban Géza herceg is hevesen rájuk tört a maga népével; László vitézei Salamon ide-oda kanyargó dandárát rémítő kardcsatogással adták kegyetlen halálra. Másfelől Géza vitézei izlettették meg velük a halál keserves poharát.

Hullottak a németek, futottak az olaszok, de nem találtak helyet a menekülésre, és úgy hullottak a magyarok előtt, mint ökrök a vágóhídon. Majdnem minden ember elhullván, Salamon király megfutott, Szigetfőnél átkelt a Dunán, és Márton fia Opossal végül is Mosonba jutott anyjához és feleségéhez; reggeltől napnyugtáig üldözték őt és embereit a hercegek seregei. Ebben a csatában nemcsak németek és olaszok estek el, de mondják, odaveszett Magyarország vitézeinek java része is.

Géza és László hercegek isteni módon diadalmos győzelemre magasztaltattak: a megöltek tetemei fölött háromszor harsogtatták Isten dicséretét. László herceg azonban, amilyen jámbor volt mindig, látván a sok ezer elesettet, noha ellenségei voltak, akiket megöltek, mégis megindult

a szíve rajtuk, siratta őket keservesen, nagy jajában arcát és haját tépve – miképpen anya sír fiai halálán. A tőlük nyert zsákmányból épült azután a mogyoródi egyház. Markart német vezér és Szvatopluk cseh vezér fogságba estek, vitézeiket megölték, maguk súlyosan megsebesültek.

Amikor László sóhajtozva járt a halottak tetemei között, megpillantván Erneyi ispán holttestét, azonnal leugrott lováról, megölelte és sírva mondotta: „Békeszerető Erneyi ispán, siratlak, mintha testvérbátyám volnál, mert szíved és tanácsod békességgel volt teljes.”. Fölemelte a maga kezével, megcsókolta, és meghagyta vitézeinek, hogy tisztelességgel temessék el Vácott.

Másfelé is járt László, és Vid tetemét is megpillantotta, mire így szólt: „Siratom halálotat, noha mindig ellenségünk voltál; vajha életben maradtál és megtértél volna, és köztünk a békét erősítenéd. Csodálom azonban: miért kívántál hercegséget, noha nem származtál hercegek nemzetségéből, miért kerestél koronát, ha nem voltál a királyok törzsökéből! Most látom, lándzsa verte át szívedet, mely hercegségre sóvárgott, és kard hasította szét fejedet, melyre koronát óhajtottál.”. De meghagyta, hogy őt is temessék el.

Géza és László vitézei azonban tele voltak keserűséggel, mert Vid tanácsa okozta a háborút, testvéreik, fiaik halálát; leugráltak lovaikról, és késsel felhasogatták keblét, majd övéik felé fordítva földet szórtak a szemébe, mondván: „Szemed sohasem lakott jól kincsekkel és méltósággal, hát most hadd teljék el szemed és kebled földdel is.”.

A cseh herceg, Ottó, aki életét kockáztatta értük, ezután dúsan megajándékozva tért vissza hazájába. Midőn pedig Mosonba ért Salamon, meglátta őt az anyja, sírva fakadt fölötte, hiszen méltán sirathatta egyetlen fiát, akinek anynyi jószágát vette el Isten; dorgálta őt ily szavakkal: „Kedves fiam, sohasem hallgattál tanácsomra, sem Erneyi tanácsára, sem más híveidre; mindig csak Vid szava után jártál, és íme, tönkretetted magadat meg a tiedet. Nemde mindig javallottam és mondtam: elég neked Magyarország koronája, és add békességgel atyádfiainak a hercegséget. Most aztán Vidből nem lehetett herceg, de neked sem lesz többé koronád.”. Ennek hallatára haragra gyúlt a király, arcul akarta ütni anyját, felesége azonban lefogta a kezét. Megértette már Salamon király, hogy Isten nem segíti háborújában; és már az éjszaka sietve Mosonba és Pozsonyba húzódott; ezeket a várakat már régen megerősítette. Anyját és feleségét is itt hagyta, amikor hadba vonult; ide húzódott hát vissza a hercegektől féltében maga is, legyőzetvén a harcon.

*

GÉZA KIRÁLY KORONÁZÁSÁRÓL

Géza és László hercegek azután seregükkel Fehérvárra mentek; Kapuvárt, Babótot, Fehérvárt és más várakat megrakták igen erős vitézekből álló őrséggel, majd elbocsátván seregüket, Magyarországon lakoztak. Ekkor Magnus herceg, Géza, a magyarok ösztönzésére elfogadta az ország koronáját. Koronázása után elment arra a helyre, ahol a látomás történt, és tanakodott öccsével, Lászlóval, hogy a Szűzanya tiszteletére építendő egyháznak hol vessek meg alapját. És mikor ott állottak Vác alatt, ahol most Boldog Péter apostol egyháza van, egy szarvas jelent meg nekik, szarvai tele égő gyertyákkal; eliramodott előlük az erdő felé, és lábát azon a helyen vetette meg, hol most a monostor van. A vitézek rányilaztak, mire a Dunába szök-

kent, és többé nem látták. Ennek láttára szólott Szent László: „Bizony nem szarvas volt ez, hanem Isten angyala.”.

És mondotta Géza király: „Mondjad, kedves öcsém, mit jelentettek az égő gyertyák, miket a szarvas agancsán láttunk?”. Felelt Szent László: „Nem agancsok voltak azok, hanem szárnyak, nem is égő gyertyák, hanem fényes tollak, lábát pedig azért vetette meg ott, mivel megjelölte a helyet, hogy ott építsük fel a Boldogságos Szűz egyházát, s nem másutt!”. Hogy azonban az első látomás helye se maradjon épület nélkül, Géza király és öccse elrendelték, hogy ott Szent Péternek, az apostolok fejedelmének tiszteletére emeljenek kápolnát. Géza király tehát megalapította és nagy jószágokkal és birtokokkal adományozta meg a váci egyházat, de nemcsak ezt, hanem a budait is; annak adta a pesti vámot meg három falut Somogyban és drága ékességeket. [...]

*

szent Lászlót királyné koronázzák

Amikor a magyar nemesek meghallották, hogy Magnus [Géza] király meghalt, egész sokaságuk öccséhez, Lászlóhoz gyűlt, és egy értelemmel, közös szóval és egyetértő akarattal őt választották az ország kormányzására, vagyis helyesebben buzgó és állhatatos kéréssel rákényszerítették. Mindnyájan tudták ugyanis, hogy fel van ruházva a tökéletes virtusokkal, hite szerint katolikus, kiváltképpen kegyes, bőkezű adakozó, szeretettel jeles. Úgy „ragyogott fel, mint köd közepette a hajnali csillag”, mely elűzi a rőt homályt, „és miképpen a telihold világol a maga napjaiban”, vagy „miképpen a nap ragyog: fénylett népének közepette”, „mint a húsból kiolvasztott zsír”, „oroszlánokkal és medvékkel játszott, miképpen akolbeli bárányokkal”.

Nemde megölte az óriást, és letörölte a gyalázatot Izraelről? Megfutamította mindenütt ellenségeit, és kiirtotta az ellene szegülőket. Magas termetű volt, miképp neve is nagy. Mert hogyha nevének értelmét fejtegetjük: Ladislaus – azt jelenti, hogy istenadta dicsőség a népnek. Laos népet jelent, dosis pedig adományt. Nevének első szótagja: laus – dicsőség.

És, ámbár akarata ellenére választották királyné a magyarok, sohasem tette föl fejére a koronát, mert inkább mennyei koronára áhítozott, semmint még élő király földi koronájára. Nem akarta, hogy törvényszerűen megkoronázzák, és hogy ő viselje a koronát, mert csak jó békességet kívánt, hogy visszaadhassa Salamonnak az országot, és magának a hercegséget tartsa.

Miután Isten rendeléséből átvette az ország kormányzását, szívének egész indulatával nem mulandó és veszendő világi dicsőségre törekedett, hanem a mennyei hazákiérdemlésére. Minden ítéletében Isten félelmét tartotta szemé előtt, kiváltképpen büntetőügyekben, ahol vérontással járó büntetés, vagyis torolás járt.

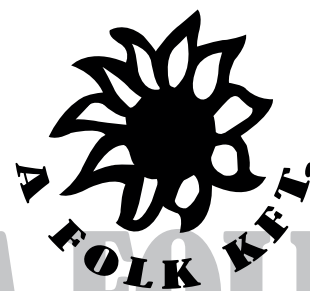
Isteni sugallatból tudta ugyanis, hogy a király nem kormányoz, de maga is kormány alatt áll, ezért minden ítéletében enyhítette a törvények szigorúságát, és mindenkor irgalmas volt és szelíd. Vigasztalta a bajtól sújtottakat, fel-emelte az elnyomottakat, az árvák kegyes atyja volt. Az ország minden lakosa, tulajdon nevét elváltoztatva, csak jámbor király néven emlegette; győzedelmet és tiszteletet nyert, hírneves és fönséges volt, de nemcsak neve szerint, inkább tetteiért, mert Magyarországot gyarapította.

Kóka Rozália összeállítása

Kóka Rozália
Szent László Gyimesben
Gyimes-völgyi mesék, mondák, legendák
(Kóka Rozália – Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2017)

„Kedves Gyerekek!
Szeretettel nyújtom át Nektek
ezeket a Gyimesben született,
gyönyörű legendákat, mon-
dákat, meséket. Salamon Ani-
kó, Magyar Zoltán és Bosnyák
Sándor gyűjtéséből válogat-
tam és dolgoztam fel a legszeb-
beket. Olvassátok el, tanuljá-
tok meg, s ha megnőttök, me-
séljétek el gyermekeiteknek is!
Amint tehetitek, látogassatok el
Gyimesbe, meglátjátok, ez a vi-
lág egyik legszebb helye, ahol
hegyen-völgyön, ékes-szépen,
magyarul beszélnek a gyimesi
csángó emberek!”

Kóka Rozália mesemondó

Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás

Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől

telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042

E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, http://www.afolk.hu

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

Helyreigazítás

Előző számunkban (*folkMAGazin* 2017/2. XXIV. évf. 2. 12–14. oldal) jelent meg Móser Ádám recenziója Kiss Ferenc „*Leánydi-csérő*” című lemezéről. Amint arra Novák Ferenc felhívta figyelmünket, a cikk bevezető részében felidézett 2015-ös, Pesti Vigadóbeli koncertbemutatót – az írásban foglaltakkal szemben – ő „csak” rendezte, a koreográfia Horváth Zsófia munkája volt. Az érintettektől és olvasóinktól elnézést kérünk a figyelmetlenségért, egyben megköszönjük Novák „Tatának” a segítséget.

(A szerk.)

RADZSASZTÁNI TÁNCÓRÁK

KEZDŐ ÉS HALADÓ TÁNCOSOKNAK,
ÁBRAHÁM JUDIT VEZETÉSÉVEL

KÉPZELETBELI UTAZÁS RADZSASZTÁN
VARÁZSLATOS ZENEI- ÉS MOZDULATVILÁGÁBA

INFORMÁCIÓ: 06 20 521 2069 ABRAHAMJUD@FREEMAIL.HU

WWW.JUDITABRAHAM.WORDPRESS.COM

TÁNCHÁZAK ÉJSZAKÁJA

XXVIII. ORSZÁGOS SZEZONNYITÓ TÁNCHÁZ

2017. SZEPTEMBER 9.

FÁKLYA KLUB

BUDAPEST VI. KER., CSENGERY U. 68.

SZÁSZ ROZÁLIA

A „FEKETE VÁROS”

Az öreg, korhadt vadkörtefa ágai között, a megbarnult, rücskös levelek szárnyai alatt, vékonyan csordogált alá a késő őszi napfény. A fa körül, rongyos, elbágyadt utasok kis csoportja üldögélt, akiken meglátszott, hogy sok ideje vándorolnak. Körös-körül csak kopár, csupasz dombok látszottak, sehol egy tanya, ház-féle vagy legalább torony, ami a kietlen tájon, lakott helységekre emlékeztetne. A fától kissé távolabb egy kis patakocska kínlódott, hogy az alján található kevéske vizet tova vezesse. A levegőben egy szemtelen varjú káromgott, alá- s felszállva, körözve a kis embercsapat fölött, s minduntalan bejelentve nekik, hogy kár-kár.

- Kár bizony - mormogta a fa alatt ülő, ősz hajú vénember is -, igazad van, tiszta igazad van. Olyan nagy a kár, hogy ekkora még sose volt...

- Na-na, bapó - szólt oda az öregnek az arrébb ülő lány -, már megint a madarakkal beszélget kend?

- S há' mér'? Tán nem szabad? Avval beszélek, akivel lehet.

- Beszéljen kend inkább velünk! - szólalt meg a fa törzsének támaszkodó, hosszú, fekete hajú, ifjabb ember is. - Mondja kend meg hamarjában, hogy milyen napot írunk a kalendáriomban!

- Én megmondhatom, kántor úr, de nem tudom, minek kéne az, mert nekünk igazán mindegy, akár hétfő, akár vasárnap, akár elseje, akár huszadika.

- Nem! Nem mindegy. A tegnap, a zsúki kollégám, akinél megszálltunk volt, adott nekem egy kalamárist, pennát, s hozzá ívet is, hogy feljegyezzek rá némely dolgokat, s szeretnék már most hozzá kezdeni. - Azzal elő is húzta az övéből az említett kellékeket, hogy máris hozzálásson az íráshoz.

- Na, szóval milyen napot írjak?

- Oktobris 24-e van, kántor uram - s azzal az öreg nagyot sóhajtott. - Éppen két hónapja már... - tette hozzá, és ekkor még nagyobb sóhajlás hagyta el a mellét. A szemét is törölgetni kezdte.

- Na, bapó - ölelte át a vállát, szelíden a lány -, hagyja el kend, ne kezdje megint! Mind tudjuk, amit tudunk...

- Úgy van! - szólt az öreg megadóan - Menj, na, lássad azt a fiút, mint van szegény!

A lány arrébb ment, s letérdelt a fából összetákolt hordály mellé, amelyen egy fiatal fiú nyöszörgött.

- Erősen fáj? - kérdezte tőle, majd lehajolt, és kezével végigsimította a fiú homlokát - Innál egy kis vizet?

- Ha van még... - felelt a fiú bátortalanul.

- Akinek kell, annak van. Mi nem sokat iszunk, hogy maradjon neked, s akinek fontosabb.

- Akkor adjál!

A lány egyik kezét a fiú feje alá tette, megemelte, hogy inni tudjon, aztán szelíden visszaengedte a fekvőhelyre. A fiú, kezével megfogta a lány karját, s kissé magához húzta azt.

- Ne haragudj! - mondta szégyenlősen, szelíden. - Eddig sem tudtalak megölelni, és már ezentúl sem tudlak, soha. Szegény legény voltam, nem mertem én rád nézni sem, más utcai is voltál, de azért ismertelek. Többször is néztelek a templomban, a piacon is láttalak, s a sóskútnál. De sosem gondoltam, hogy egyszer így hoz össze bennünket a sors...

- Ne búsulj, ezentúl másképp leszel! - mondta a fejét szégyenlősen lehajtva, s másfele nézve a lány.

- Másképp - mondta a fiú -, mert ezentúl még sánta is leszek, ha leszek... A bányába sem tudok lemenni. Kinek kell majd egy nyomorék sóvágó...?

- Azt majd meglátjuk! - válaszolta a lány. - Most ne beszéljünk erről! Hozok egy kis vizet a patakából, megnedvesítem a kötést a homlokodon.

Ez idő alatt a kántor kitergette a kellékeit és írásba kezdett:

„Oktobris 24-e, az 1717-es esztendőben. Alulírott, ezenel megkezdem azt a krónikát, amelyben elbeszélem, hogy éppen két hónappal ezelőtt, augusztus havának Szent Bertalan napján, a tatárok felprédálták Szék városát, amikor rajta ütöttek a templomban éppen vasárnap istentiszteleten résztvevő hatalmas tömegben, ott helyben sokakat meggyilkolván, másokat pedig, sokad magammal együtt fogságba hurcolván. A várost teljesen felprédálták, állatainkat is elhajtották, s a házakat mind felgyújtották, úgy hogy ekkora veszedelem soha nem esett még rajtunk. Azt nem tudjuk, hogy hányan maradtak életben otthon, de mi, mintegy hatszázan, akiket elhurcoltak s aztán másokkal együtt Máramarosba hajtottak, a fogságban igen megfogyatkoztunk, s amikor a magyar seregek minket kiszabadítottak, már kevesen voltunk, s azok is szétszéledtünk a közeli erdőkben, ki-ki arra menekülvén, amerre tudott. Már egy hete jövünk, ki-ki ahogyan tud, hazafelé. Az úton összeverődve, én ötödmagammal s két gyermekkel, a tegnap Zsúkra érkeztünk, ahol a kántornál szállást találtunk, valamicskét enni is kaptunk, s egy velünk lévő, sebesült legénynek egy hordágyat is összetákolunk, hogy azon húzzuk valahogy a nyomorultat tovább. Ha Isten is velünk van, estére beérünk szülővárosunkba, ahol majdan a krónikát folytatom, s megírom, amit még másoktól hallok, ha még élő lelket találunk...”

Itt a férfi szeme úgy megtelt könnyel, hogy az írást kénytelen volt abbahagyni s maga körül szétkinteni.

A lány eközben a patakhoz sietett, s megmártotta benne a szakadt rongydarabot, hogy a fiúnak vigye. A patak partján egy vézna, láthatóan elgyötört, fiatal asszony üldögélt, a csoporttól eltávolodva éppen egy csecsemőt szoptatott. Mellette, néhány esztendő, kis fiúcska ácsorgott, s nézte, ahogyan a kicsi szívja az anyja mellét.

- Né, a nyomorult, hogy szíjja! - jegyezte meg bosszúsán. - Bezzeg neki van mit enni örökké, hogy a fene enné meg!

- Ne beszélj így! - szólt az anyjuk szelíden. - Testvéred ő, s örvendj, hogy legalább ti életben vagytok! Jól fog majd neked jönni később, ha lesz valakid... És jó, hogy leány. Szeretni fog az téged, s nekem is lesz valakim, öregségemre. Ha megérem... - tette hozzá fátyolos szemmel.

- Ahhá - felelt a fiúcska, s látszott rajta, hogy az egészből csak annyit ért, hogy a kicsi bezzeg eszik, ő meg nem.

- Fogadj szót anyádnak! - szólt oda a lány. - Segítsek valamit? - fordult a fiatalasszony felé.

- Hát, ha éppen akarsz..., esetleg a csizmámat lehúznám, ha lennél olyan jó, hogy kiöblítsd egy kicsit! - Aztán nagy nehezen lehúzta lábáról a koszos, rongyos csizmát, s odaadta a lánynak, hogy vigye le a patakra. - Itt van né, s öblítsd ki jól, hogy mosuljon ki belőle az aludt vér, mert már bele is bűdösödött!

- Úgy feltörte a lábát? - kérdezte együttérzően a leány, s azzal kezébe is vette a lábballit, hogy induljon vele a vízhez.

- Dehogy-dehogy, nem a lábammal van a baj, belőlem folyik az, le a lábam szárán. Már három hete meg sem áll, csak folyik egyfolytában. Ki tudja, miféle nyavalya került belém... Szegény uram, ha látna, hogy sajnálna, de halálra döfték szegényt, még a templomban.

A lány kissé megremegett, elindult a patak felé, s félig magában mormolta: - Bárcsak belőlem is úgy folyna, mint a patak, de bezzeg belőlem egy csepp sem folyik...

Visszament a legényhez, s rátette a borogatást annak a homlokára. Aztán megállt mellette, mint aki mondana még valamit, de nem tudja, mi legyen az.

- Űlj ide mellém! - szólalt meg a legény. - Beszélgesünk! Vagy énekelj, ha akarsz.

- Énekeljek?! - csodálkozott a leány. - Ugyan mit? Melyik a te nótád?

- Akármit - mondta a legény, - mind az enyém, ahány nóta van. Azt, hogy „Búza közé száll a dalos pacsirta...”.

- Éppen azt? Miért?

- Hát, csak...

A lány tűnődött egy kicsit, de aztán halkán belekezdett az éneklésbe, s közben lehajtotta a fejét, mintha a földön erősen nézne valamit.

„Búza közé száll a dalos pacsirta, / Búza közé száll a dalos pacsirta, / Ha odafenn a két szemét kisírta, / Ha odafenn a két szemét kisírta. / Én is szállnék, száll a lelkem zokogva, / Én is szállnék, száll a lelkem zokogva, / Leszállani nem szállhatok sehova, / Leszállani nem szállhatok sehova.” Itt kissé remegni kezdett a hangja de azért csak folytatta: „Nincs ahova leszállanom kellene, / Nincs ahova leszállanom kellene, / Búzavirág szemű babám kebele, / Búzavirág szemű babám kebele.” Ekkor aztán már elcsuklott a hangja, s arcát kezébe temette, majd felugrott és arrébb szaladt.

- Anyám, anyám - kiáltott bele a csendbe ekkor a fiúcska -, nézzék kendtek, ott jön egy lovas!

A lovas valóban ott ügetett, a domb kanyarulatában, épp ekkor tűnt fel, s egyenesen feléjük tartott.

- Figyeljétek, milyen lájbi van rajta? - mondta izgatottan az öreg, s vele együtt mindannyian akkora izgalomba jöttek, hogy mindenki felállott, s úgy kémlelte a közeledő alakot. Csak a legény feküdt szegény megadóan, csendben, tovább.

- Kék lájbis! - kiáltott fel a fiúcska. - Szíki!

- Szíki! Szíki! - kiáltották már mindannyian, boldogan.

A lovas eközben már oda is ért hozzájuk s leszállt a lóról, amit szőrén ült meg. A kis csapat csalódottan vette tudomásul, hogy csupán egy kis, süldő legényke az érkező, de azért hamar körülfogták, s szinte megfojtották a kérdéseikkel.

- Ennivalót hoztál? - kiáltotta feléje a fiúcska, s megfogta a legényke karját, miként azt a barátok szokták.

- Hát azt nem! - felelte az érkező. - Vízet hoztam, hogy legyen, ha találkozom valakivel, de ennivalót, azt nem adtak, nehogy megegyem. Nemigen van, miből adjanak. Egy nap egyszer kapunk kenyeret, a Sókamaránál sütik az asszonyok, ott osztják ki mindenkinek. Egyszer-egyszer egyebet is adnak, ha főznek valamit, ha be tudunk fogni egy-egy kóbor malacot vagy tyúkot, de ez ritkán van, s akkor is előbb a betegek kapnak belőle, s csak azután a többiek. Tej sincs, mert a teheneket mind elvitte a marhavész. A tanácsos úr határoz, hogy mikor mit főzzenek, s kinek, mit adjanak.

- Hányan vagytok a városban? - kérdezte az öreg.

- Hát, minden nap számoljuk, mert néha megjön egy-egy szabadult rab is, de halnak is meg sokan, főképpen az asszonyok közül, s így, általában nemigen haladjuk meg a száz lelket.

- Házak maradtak-e meg? - fordult hozzá most már a kántor is.

- A falak, nagyrészt azok megvannak, ahol kőből voltak, de fedele egynek sincs; mind egy szálíg leégett, tiszta fekete minden. A bába házát befedték valahogy, abban fekszenek a beteg asszonyok, ott kezeli őket a seborvos, s az egyik bábasszony. Még jó, hogy ők megmaradtak páran, s van, aki istápoljon bennünket. A Bagolyvárban, a rektor úr felesége felügyelete alatt vannak a kisebb gyermekek, a leányiskolában laknak a férfiak, a Sókamaránál vannak azok az asszonyok, akik dolgozni tudnak. Minden reggel összegyűlünk a templomban, ott számba vesszük, hogy hányan vagyunk, s a tiszteletes úr meg is imádkoztat bennünket. Így kezdjük a napot. Aztán csinál, ki mit tud. Van olyan asszony is, aki hiába nem beteg, mégis semmi hasznát nem vesszük, mert csak jön-megy, nyargal egész nap, s mindenkitől azt kérdi, hogy nem látták a gyermekét? Pedig sok dolog lenne. A veszedelemkor megholtakat is csak úgy elföldeltük a templom udvarán, halomba. Elég a többi kivinni a temetőbe, azokat, akiket a pestis visz el.

- Szent isten! - kiáltott fel a kántor. - Csak nem ütött be

közétek is a nyavalya?

- Abbiza' bé - mondta a fiú -, már papunk is három halt meg benne. Őket is csak úgy dobtuk be az emésztő gödörbe, s mésszel leöntöttük. Isten tudja, hányan vannak már abban is.

- Vízetek van-e legalább? - kérdezte kétségbeesetten a kántor.

- Már hogy lenne! A kutak úgy ki vannak száradva, hogy a sütőházhoz is a Csörgő kútról hordjuk a vizet!

- Anyámék élnek? - fordult most a lány is a fiúhoz, s látszott rajta, hogy szinte fél a választól.

- Azt én honnan tudjam - felelte a fiú -, mikor még téged sem ismerlek, s azt sem tudom melyik utcában lakatok?!

- Majd megtudod, ha meglátod! Hagyjad most ezt a felit - mondta az öreg, s karjánál fogva arrébb húzta a leányt, majd halkabbra fogta a szót. - Menj fiam, nézd meg azt a szerencsétlent, mert úgy látom, erősen elüszkösödött a lába, forró a teste is, s mintha nem lenne érzés. Meg kéne menteni! Ember kellene melléd..., s apa a gyermekednek... - tette hozzá még halkabban.

- Bapó - rettent meg a leány -, hát kend tudja?!

- Hogyne tudnám! Nannyádon is örökké megláttam, amikor úgy volt, s anyádon is... Nyugtassa őket a Jóisten. Látom, hogy már egy hete, amióta úton vagyunk, te akkor sem eszel, amikor kapunk valamit. Azt is látom, hogy sárga lett az orcád, karikásak a szemeid. Azt is tudom, mit tettek veled, s a többi leánnyal is, azok a kutyák...

- Bapó - csuklott el a lány hangja -, én mindent megpróbáltam már, de nem akar elmenni. Kutya fajta biz' ez is, hogy enné meg a fene...

- Kapaszkodik az élethez fiam! Nem baj az. Kell az nekünk, így is, úgy is, olyan amilyen. Csak legyen! Hogy többen legyünk! Mert én már öreg vagyok, így is csoda, hogy itt vagyok, aztán neked kell valaki támasz. Nem te vagy az egyetlen, akivel ez esett, hallottad, hogy sokakat kezel a bába. Mások belehaltak az ilyesmibe, még ott, a táborban. Örvendjünk, hogy neked más bajod nem esett s egészséges vagy.

- De bapó, hogy nézzek én majd a böcsőbe' egy fekete, csúf, ferde szemű gyermeket?!

- Jól, fiam! Jól! Mert az a tied lesz, s csak ház legyen és te is legyél egészségben! Ha az Isten megtartja, ez a sánta legény jó társad lesz. A föld megvan, s az ökröket sántán is tudja majd hajtani... Menjünk emberek! - fordult a többiek felé. - Estére haza kéne érn! Na, fiam - szólt a lovas fiúcskához - kössük ezt a hordágyat a lovad után, segíts ki minket, hogy ne mü kelljen tovább húzzuk! Hamarabb ha zaérunk. Gyere fiam te is! - szólt a másik fiúcskához - Segíts, a játéknak úgyis vége van a te számodra, mert ezután már a kicsinek is dolga lesz odahaza, jó sok, mert anélkül nem ülhet senki sem. Aki a böcsőből kikerül, annak dolgozni kell, azt csinál mindenki, amit tud...

- Istenem, mi lesz velünk? Előbb a tatár, most a fekete halál, s ki tudja, még mi minden emészt fel minket? - nézett fel az égbe a kántor.

- Deák uram, itt most nincs helye az ilyesminek! - szólt rá az öreg bosszúsan. - Inkább vegye kend el attól az asszonytól a gyermeket, s hozza, mert kied kell felpártolja a következőkben.

- Én családos ember vagyok, hallja-e?!

- Csak volt, kántor úr, csak volt! Még a kajáni gátnál láttam, hogy a kegyelmed feleségét is levágták, s a gyermeket az öléből a földhöz csapták... Ezentúl az a családja, aki van.

A kántor megtántorodott e szavak hallatán. Minden, amiért idáig küzdött, s a titkos reménysége, egy szempillantás alatt mind-mind semmivé foszlott. Felnézett az öreg vackorfára, s annak ágait olyanformán méregette, hogy vajon megbírná-e valamelyik az ő lesóványodott testét...

- Na, emberek, induljunk, induljunk! - biztatta az öreg egyenként a többieket, ide-oda járva közöttük. Az asszony karjából kivette a csecsemőt s odanyomta a kántor kezébe.

- Úgy-e, látja kend, hogy nem sír, s milyen jó gyermek ez! Induljunk! - s azzal óvatosan meglódtotta a férfit. Az tántorogva, mint egy részeg indult el bizonytalanul a menet után, de azért rakosgatta szép óvatosan egymás után a lábait...

- Nem vagyunk már messze, hallják-e! - szólt a fiú, s felvetette magát a ló hátára, majd annak farára ütött. - Ha jól kilépünk, még ma meghalljuk a székvárosi harangot. Milyen jó, hogy azt legalább meghagyták nekünk! Kondítsuk is napjában eleget.

Az asszony fiacskája boldogan fogódzott bele az anyja fersingébe, mert most már ő is sorra került, nem volt útban a kicsi. - Bár döglene meg a nyavalyás! - motyogta maga elé. Az anyja magához ölelte, mintha értette volna a gyermek titkos gondolatát. - Ne búsulj - mondta neki, - jól leszünk ismét, csak hazaérjünk! A szeretetből nem esel ki te sem, mert abból van nekem elég.

A gyermek megnyugodva simult hozzá. Így már sokkal könnyebben mentek egymás mellett.

A lány a ló mellett haladt, aggodalmasan rá-rápillantva a vontatott ágyon fekvő legényre. Csak most látta, hogy annak milyen szép, csigás, barna hajfürtök hullnak az arcába. Hol is volt mostanáig ez a legény, hogy eddig soha nem látta? Nem egy táncra jártak, s hiába, na, nagy volt akkor Szék városa... Azon töprengett, hogy vajon megmondja neki már most, hogy vele is baj van, s azon nem lehet igazítani? - Ráér az még - sóhajtott fel a gondolat után, hangosan - Érjünk egyszer haza, élve...

Az ősz hajú öreg is odament, szorongó szívvel kémlelte a lehunytt szemű legény arcát.

- Tarts ki, fiam - biztatta -, már közel vagyunk, s nagy a szükségünk reád!

A legény kinyitotta a szemét s bágyadtan nézett az öregre. Mintha hallaná a szavait.

- Bapó - szólalt meg nemsokára halkán -, ígérje meg kend, hogy ha életben maradok, helyem lesz kendteknél, és ha meghalok az úton, akkor ne ássanak el itt a mezőn, idegen földbe', hanem vigyenek engem is haza a templom udvarára, s a többiek mellé temessenek! Ott van az apám, az anyám, s a testvérem, hadd legyenek ott én is, mert nem is tudnék én máshol nyugodni! - a hangja itt erősen elhalult, alig lehetett hallani.

- Én semmit nem ígérhetek, fiam, csak azt, hogy gyermekem helyett gyermekem leszel, de te is ígérd meg, hogy apád helyett apádként fogadsz el, s gondoskodsz rólam, ha oda kerül az üdő...

A fiú nagyon erőtlen volt, csak a szemével intett, hogy így lesz.

Aztán hosszú ideig nem is szólt senki többet. Mentek. Reménységgel lépkedtek, hogy immár egyre közeledik feljűk az otthon. A nap is hanyatlani kezdett, éles, hideg szél csapott az arcukban. Mintha most hirtelen véget ért volna a nyár, az ősz, s minden olyan évszak, amelynek még volt némi kis enyhe.

- Annyit mondhatok - szólott nagy sokára a kántor -, hogy amennyiben egyetlen ember is megmarad a városban, a presbitériumban azt a rendeletet hozzuk, hogy az idők végezetéig, pusztulásunk napjára emlékezni fogunk minden Szent Bertalan napján, amikor háromszori istentisztelettel és szigorú böjttel fogjuk engesztelni a Jóistent, hogy ránk soha többé ilyen csapást ne bocsásson! Ti pedig, asszonyok, öltözzetek e napon tiszta feketébe, s úgy gyászoljatok! Ti pedig, leányok, soha többé pártát ne viseljétek, hanem csak menyasszonyként, egyszer, az Úr színe előtt, és ezentúl, minden napon fekete kendőt kössetek a fejetekre. Így kell emlékeznie mindenkinek arra, ami velünk esett, s így kell ezt meghagyni az utánunk jövőknek is, szigorú esküvés alatt!

- Ezt helyesen gondolá kigyelmed! - helyeselt az öreg. - Bárcsak foganatja lenne, s így tennének a következő ivadékok. Csak azt nem tudom, ugyan jönnek-e utánunk, s vajon lesz-e aki ezeket megtartsa?

- Rajtam ugyan nem fog múlni - mondta szomorúan a leány -, nekem már nem lesz nehéz soha az a fekete keszkenyő. Lesz énnékem, akit gyászolni.

Többet senki sem szólott aztán. Csak mentek szótlanul, fáradt lábukat vonszolva, lépdelték a lovas után, aki ismerte az utat, tudta az irányt, s vezette őket, mint egykor Mózes a pusztában... Haladtak a „Fekete város” iránt, vittek haza összetört testüket, megkérgesedett lelküket, az el nem sírt könnyeket, s egy széki, sóvágó legény megdermedt szívét, az anyaméhben növekvő vágott szemű, fekete magzatot... Haladtak csendesen, s mégis reménnyel a fekete-piros-fekete-piros-fekete... jövő felé.

Utam végén visszaneztek

A „SZÍNDARABOZÁS”

Negyedik osztály végén jó bizonyítványomért megkaptam édesapámtól életem első könyvét, Petőfi Sándor összes költeményeit. Ez volt a házukban a második könyv, hiszen volt egy bibliánk is, amiért édesanyám egy ruhát varrt egy varsádi asszonynak.

Elmondhatatlanul örültem apám ajándékának, nem is tudom, hányszor olvastam el a *János vitézt*, az *Apostolt*, és persze más költeményeket is.

Még azon a nyáron ellátogatott a falunkba a Déryné Színház, a *Marica grófnő* című operettet mutatták be. Természetesen minket a szüleim nem vittek magukkal az előadásra, hanem jó korán lefektettek. A húgom mindjárt el is aludt, de én csak tettem az alvást. Amint édesanyámék kitették a lábukat a házból, utánuk iramodtam. Megvártam, hogy bemenjenek a művelődési ház nagytermébe, s akkor felkapaszkodtam az egyik ablak külső párkányára. Éppen a színpadhoz legközelebb eső ablak volt, ragyogóan láttam mindent. Megbűvölten kuporogtam a szűk helyen, s nem szálltam volna le a világ minden kincséért se, amíg be nem fejeződött a műsor.

Az egyszerű falusi emberek véget érni nem akaró tapsolással köszönték meg az előadást. A színészek nem tudom hányszor énekelték el ráadásként a *Szép város Kolozsvárt*, éjjel volt már, amikor a közönség lassan kikászálódott a teremből. Ügyesen lehuppantam az ablakból s még a szüleim előtt hazaértem. Nem sokára a fejemre húzott takaró alatt hallottam, hogy a szüleim elégedetten megállapították, milyen szépen alszunk.

Olyan elemi erővel hatott rám a színház, hogy napokig nem tudtam aludni. Ha aludtam is, állandóan hallottam a muzsikát, magam előtt láttam a szép ruhákban táncoló, éneklő színészeket. Én is azonnal létre akartam hozni valami hasonlót. Találtam is mindjárt néhány felnőtt szövetségest – köztük nannókámat –, akik biztattak és segítettek tervem megvalósításában.

Pár nap alatt összeszedtem a korombeli gyerekeket és betanítottam nekik a *János vitézt*. A „forgatókönyvet” Petőfi Sándor költeményéből és Kacsóh Pongrác daljátékának dalbetéteiből barkácsoltam. A dalokat már korábban, libaórzés közben tanultam Papp Gizike nénitől, az evangélikus papnétól. Krepp papírból megvarrtam a „társulatom” összes jelmezét, megfestettem a díszleteket is. Magamat csak a tündérorzági „balettkarba” osztottam be néhány perces táncikálásra. Az előadás végi „szédületes piruett” után nagy izgalmamban, a közönség nagy derűségére, hátrafelé hajoltam meg. Forgácséknál, „Iluska” szüleinek tágas kocsiszínjében tartottuk meg az előadást. „Óriási sikerünk” volt, vörösre tapsolták a tenyerüket az utcabeli gyerekek és felnőttek, a tetejében egy egész szakajtó tojást hordtak össze belépési díjként.

Később az iskolánkban is megkezdődött a színjátszás. Előadtuk a *Só* című mesejátékot, amiben én a legkisebb lányt játszottam. Hetedikes koromban Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig* című művét tanultuk meg. Először az iskolánkban a gyerekeknek, majd a művelődési házban a falu népének is bemutattuk a darabokat. Arató Vilmos igazgatónk alakította a vak Pósalaky bácsit, én Bella kisasszony voltam, Kerekes Vili iskolatársam játszotta Török Jánost, a gaz, csaló udvarlóm szerepét. Vilire éppen nagyon haragudtam, mert előzőleg az egyik szünetben jól meg-

tépázott valamiért. Így hát igen rosszul éreztem magamat mellette, bizonyára rosszul is játszottam. Érdekes, hogy soha többet, semmilyen játékban nem éreztem olyan jól magamat, mint az általam „rendezett” *János vitézben*.

Az iskolai előadásokon az volt a legfőbb gondom, hogy ne beszéljek székelyesen. Tanítóim fáradhatatlanul dolgoztak a „kiművelésen”, azon, hogy kiverjék belőlem a tájszólást. Akárhogy igyekeztem, be-becsúszott a beszédembe egy-egy árulkodó elszólás, egy „bémenyek” vagy „kalánval”, máskor a „pityóka”, „tere-buza” (kukorica), „bosztán” (tök) stb. Ezek mellé még édesanyám bácskai tájszavai: „gyün”, „hun”, „píz”.

Leglelkesebb nyelvművelőm Papp Gizike néni volt. Szegény egymás után veszítette el tizenéves kislányát, majd a fiát is. Nagy örömét lelte abban, hogy engem „csiszolgotott”, tanítgatott. Délutánonként a „hostelon” (a ház mögötti kertben) állatokat legeltettünk, ő kecskéket, én libákat őriztem, közben komoly beszédgyakorlatokat folytattunk. Gizike néni a *Toldit* olvastatta velem és rendíthetetlenül irtotta a zárt „e”-imet. Ezen kívül tanított a helyes és előkelő viselkedésre is. Mi illik, mi nem illik. Elolvastatta velem Tutsek Anna *Cilike rövid ruhában* című könyvét is, aminek következtében valami kisasszony félelem kezdtem képzelni magamat. Mindig vasalt ruhában, tiszta cipőben jártam, még akkor is, amikor a libáimat kellett a rétre hajtanom.

*

LÁTOGATÁSUNK BAJMOKON

1944-es menekülésünk után édesanyám évekig egyáltalán nem kapott hírt a szüleiről, ők se rólunk. A levelek elvesztek, Jugoszláviába nem lehetett utazni. Szüleim útlevélkérelmét rendre elutasították. 1956 nyarán váratlanul, édesanyámnak és nekünk, gyerekeknek engedélyezték, hogy két hétre ellátogassunk Bajmokra. Óriási várakozással készültünk az utazásra. Mondhatom, alaposan kiszíneztem előre a nagyszüleimmel, rokonaimmal való találkozás részleteit.

Nagyanyámék a falu közepén, egy egyszoba-konyhás házban laktak. Tágas udvaruk tele volt gangos libákkal, káraló tyúkokkal. A disznóólban kövér hízók rőfögtek, a konyhában, a kamra sarkaiban nagy vesszőkosarakban kotlók vértfogtak. Az udvar végében szalmakazal, szénakazal, kukoricaszár- és napraforgószár-kúpok sorakoztak. Szekerek jöttek-mentek, napszámók munkálkodtak. Nagyapám a cipésműhelyében dolgozott egész nap, nagyanyám akkoriban tanulta ki a papucsos mesterséget. Büszkén árulta a piacon a portékáit. Nagy zseb pénzzel tért haza délutánonként, összemarkolt egy-egy marék gyűrött dinárt és édesanyám orra elé tartotta:

– Nézd, Maris! Píz!

Idegen volt számomra az a világ. Tanulmányaim alapján öreganyámat egyenesen undok kapitalistának tartottam.

Hatalmas rokonságunk volt Bajmokon. Nagyanyámnak még élt tíz testvére, élt még a dédnagyanyám is. Minden nap más családhoz mentünk látogatóba. Éjszakába nyúló beszélgetéseken szörnyű titkokat tártak fel nagyanyám és a testvérei.

Akkor tudtuk meg, hogy apám öccsét, az ejtőernyős nagybátyámat, 1944 decemberében, Keszthely mellett lőtték le. Kóka József nagybátyám Bajmokról vonult be, ezért a bajmoki község házára küldték a halotti értesítőjét. A család székelő ága ak-

kor már elmenekült Bácskából. Egy tisztviselő a községházán ismerte nagyanyámat, tudta, hogy rokonságban van a Kóka családdal, ezért megmutatta neki az iratot. Nagyanyám megjegyezte, hogy Jóska bátyám mikor és hol halt meg. Amikor találkoztunk, el tudta mondani. Sokáig csupán ennyit tudtunk nagybátyám sorsáról. A sírját soha nem találtuk meg, pedig időről-időre valaki – én is – a családból nekiindult, hogy megkeresse. 2014-ben, Pápán megismerkedtem Huszár Jánossal, aki könyvet írt a pápai ejtőernyősökről. Tőle tudtam meg, hogy nagybátyámat az oroszok lötték le Kéthelyen, onnan szállították sebesülten Keszthelyre, ahol két hét múlva meghalt.

Rokonaim sokat beszéltek a '44-es bajmoki vérengzésről, amikor több mint kétszáz magyart kínoztak meg és végeztek ki a faluban a partizánok. A tömegsíjukat a kutyák kaparták ki a hátrában, úgy derült ki, hogy hol vannak eltemetve. Iszonyodva hallgattam a borzalmas történeteket. Nem gondoltam, hogy eljön az az idő, hogy hivatalos meghívottként állok majd a tömegsír szélén, a bajmoki határban egy haldokló, öreg akácfa alatt.

Találkoztam végre a keresztszüleimmel is. Három másodunokafivéremmel jól megértettük egymást. Moziba vittek, fagyaltotztunk, narancsot, banánt ettünk, szentjánoskenyérrel ízesített kalácsot. Ezek a csemegék számunkra akkoriban teljesen ismeretlenek voltak.

Örökre emlékezetes maradt a dédnagyanyámmal való találkozás. Kilencvenéves, ágyban fekvő, töpörödött kis öregasszony volt, nagyhangú akarnok. Lelkesen készülődött a másvilágra, hogy minél előbb találkozzék a dédapámmal, meg az első világháborúban elesett fiával. Lányai körbevették, minden kívánságát teljesítették. Megörült édesanyámnak, mondta a lányainak, hogy mutassák meg nekünk a temetési kellékeit.

Valamelyik ángyunk kihúzgálta a sublótfiókokat, s ő kedvtelven mutogatta a fehér selyem szemfedőjét, hozzátéve azt is, hogy hány dinárba került. Megmutatta a fekete bársony halotti öltözékét is. Büszkén mondta, hogy abban esküdött örök hűséget a dédapánknak. Miután elmentünk tőle, nagy ribilliót csapott, hogy párnája alól elloptuk a pénzét. A pénzes zacskó hamarosan megkerült, de én sírógörcsöt kaptam, azonnal haza akartam jönni. Alig tudtak megvigasztalni.

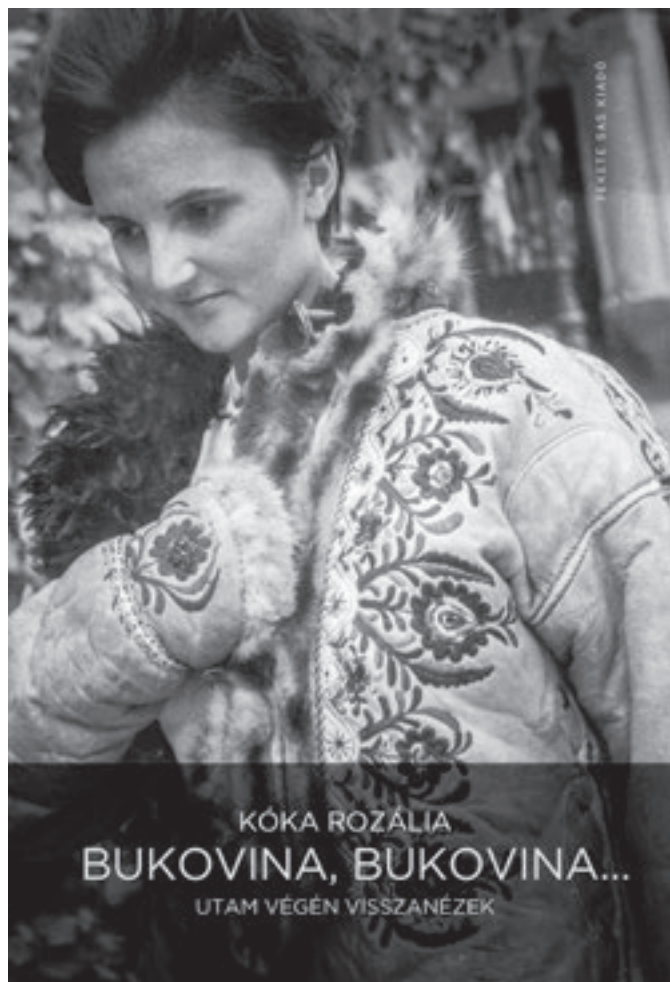
A várva várt látogatás számomra másként is óriási csalódással végződött. Nagyanyám a fülünk hallatára, állandóan gyalázta édesapámat, gyűtmentezte, csángózta, édesanyámnak a helybeli özvegyembereket ajánlgatta: ennyi „főggye”, meg annyi „píze” van! Mi, kislányok, sem tetszettünk neki, elkényeztetett, „kúdbasztá” kölkeknek nevezett bennünket. A kifejezést akkor ugyan még nem értettem, de a hangsúlyból éreztem a mélységes megvetését. Édesanyámat szakadatlan ostorozta miattunk. Különösen dühös volt, amikor a mezőn sem álltuk meg a helyünket. Szelíd nagyapám hiába csitította, édesanyám hiába kérlelte, hogy ne bántson bennünket, veszedelmes szája volt, a háznál ő volt az úr. Ki is vettem akkor, hosszú időre a szívemből.

Ami még nagyon bosszantott Bajmokon, hogy a rokonaim „Títót” – így, hosszú í-vel – mind istenítették, és Magyarországot folyton becsmérelték. Akkor természetesen még nem tudtam, bizonyára ők se tudták, hogy a rettenetes bácskai vérengzések mögött Tito állt, mégis, szörnyen viszolyogtam tőle. Lehet, hogy az akkori, hazai propaganda is munkált bennem. Boldog voltam, amikor végre hazaértünk Felsőnánára.

*

A FORRADALOM NAPJAI

Felsőnána kicsi falu. 1956-ban körülbelül ezeregyszázan éltünk benne. A forradalom alatt a mi falunkban nem történtek nagy dolgok. Egy vöröszászló-égetés a Központon; a bukovinai szé-

KÓKA ROZÁLIA
BUKOVINA, BUKOVINA...
 UTAM VÉGÉN VISSZANÉZEK
 (FEKETE SAS KIADÓ, BUDAPEST, 2017)

Kóka Rozáliát, a Népművészet Mesterét, a közismert mesemondó előadóművészt megérdemelt kitüntetés érte, amikor a Magyar Művészeti Akadémia tagjai közé választotta. Több mint négy évtizeden át elhivatott munkása a magyar népművészetnek. Gyűjtötte, ápolta, terjesztette a magyar néphagyomány értékeit. Felkutatta, feltárta saját őseinek, a szegénységben, hányattatásban, megszegyenítésben szenvedő bukovinaiak kultúráját. Előbb Andrásfalvy Bertalan támogató szavai, ablakot nyitó rendezvényei, majd Várkonyi Imre értékelő buzdításai, aztán Domokos Pál Péter gyűjtésre serkentő útmutatásai nyomán indult el, és lett a tevékenysége egyre gazdagabb, sokrétűbb. Abban a társadalomban vált felnőtté, gondolkodó emberré, amikor környezetében csúfolták a székelyes tájszólást, amikor a hagyományos viselet használatát megvetették, amikor lenéztek a másféle tárgyi kultúrájú ún. „idegeneket, jöttmeneteket”. Fokról fokra erősödött benne a bukovinai gyökerek iránti ragaszkodás. Viszontagságos bukovinai, moldvai, hazai gyűjtőutakon, felszámolásra ítélt, megsárgult kéziratok között, archívumokban, könyvtárakban és mindenütt kereste és meglelte hontalanná vált népe szellemi örökségét. (Dr. Kriza Ildikó)

kely párttitkár gyújtotta fel személyesen. Felborult egy segélyszállítmány a Kétyi-magaslaton. Idegen emberek jelentek meg időnként, szállást kértek, mások élelmet gyűjtöttek és szörnyű dolgokat meséltek a budapesti eseményekről. Néhányan diszsidáltak, köztük Solymosi István keresztpám is nekivágott a nagyvilágnak. Koppány Emil tanító bácsi, aki addig oroszul tanított bennünket, németül kezdett tanítani.

Egy nap a nyolcadikos fiúk elhatározták, hogy megagyabugyalják az egyik verekedős tanárunkat. Padjaikba rejtették a seprűnyél hosszúságú, vaskos, akácfából készített tornabotokat és várták, hogy a tanár bejöjjön. Mi lányok nem tudtuk, hogy mi a fiúk szándéka. Valaki elárulta őket. Amikor a tanárunk belépett a tanterembe, nagyon csendesen csak annyit mondott:

– Úgy hallottam, hogy meg akartok verni. Gyertek, verjétek meg!

Halálos csend lett.

– Álljanak fel, akik meg akarnak verni!

A fiúk mind felálltak.

– Vegyétek ki a botokat a padból!

A fiúk kivették.

– Na, gyertek, verjétek meg!

Senki nem mozdult. Kimeredt szemmel bámultak maguk elé.

– Tegyétek az asztalra a botokat!

A fiúk sorban kilépkedtek a tanári asztalhoz és letették az akácfa durungokat. Tanárunk akkor szó nélkül kiment. Hang nélkül, dermedten ültünk a padjainkban, míg meg nem szólalt a folyosón a csengő. Úgy emlékszem, hogy ennek a kis „lázadásnak” nem lett később semmilyen következménye.

1956-ban nekünk már volt „varázsszemes”, világvevő rádió-ónk. Az országban zajló történelemszerű eseményekről a Szabad Európa Rádióból értesültünk. Édesapámmal éjjel-nappal, fülünket a rádióra tapasztva hallgattuk a híreket.

Egy hét elteltevel az iskolában visszazökkentünk a régi kerékvágásba. Tanultunk és lázasan készülődünk a legkedvesebb tanító nénink és a legkedvesebb tanárunk esküvőjére.

Hideg Irénke és Nagyfalusi Albert az egész nyolcadik osztályt meghívta Szakályhőgyészre, a falunktól tízegynéhány kilométerre lévő településre, az 1956. november 4-én tartandó esküvőjükre és lakodalmukba. Az osztályban pénzt gyűjtöttem ajándéokra és fuvarosra. Úgy emlékszem, hogy harmincöt forintba került a piros diódaráló, amit a helyi boltban vásároltam meg. Tíz forintért megfogadtuk Lovász Antal keresztpámát, hogy lovaskocsival vigyen el bennünket Szakályba. November 4-én reggel, jó korán, mind a tízen négyen felültünk a papírszalagokkal, puszpáng ágacskákkal felékesített, deszkákkal meghosszabbított szekérré.

Ahogy közeledtünk a Kétyi-magaslathoz, egyszer csak a lovak felhorkantak és megálltak. Antal bácsi ütni kezdte őket az ostorral, rángatta a zablájukat, a két sárga feltartott fejjel, vicsorogva újra nekilódult az útnak. Alig mentünk száz métert, a lovak ismét megálltak. Akkor Antal bácsi leszállt az ülésről, megfogta az egyik ló kötőfékét s vezetni kezdte. Cifra káromkodásokkal biztatta a remegő állatokat a továbbmenetelre. Egyszer csak, előbb finoman, aztán egyre hangosabban dübörögni kezdett alattunk a föld. Valahogy kivergődünk a kétyi elágazásig. Szekszárd felől hömpölygő harcokosi-folyam zárta el az utunkat. Olyan volt, mint egy szörnyű rémálom. Ordító, karszalagos civilek és orosz katonák álltak az útkereszteződésben, kis vörös zászlókkal irányították a menetet, bennünket azonnal visszafordítottak.

A Szabad Európa Rádió ontotta a rettenetes híreket. Sortűzekről, menekültekről szóltak a híradások, állandóan hallgattuk az eltávozottak üzeneteit. Éjjelente sírva aludtam el.

Egy este odajött hozzánk Forrai Mózes bácsi, távoli rokonunk, vele jött egy másik falunkbeli ember is, Nagy István. Sokáig tanakodtak apámmal hármában a műhelyben, aztán sietve távoztak. Édesapám azzal jött be a házba, hogy másnap hajnalban indul egy teherautó Nyugatra, még van rajta hely egy családnak, és hogy menjünk el mi is. Pillanatok alatt parázs veszekedés tört ki. Édesanyám semmiképpen nem akart beleegyezni, hogy elmenjünk. Apám erőltette, érveket sorolt fel, hogy milyen jó lesz Kanadában, vannak ott rokonaink, ők majd segítenek. Így, meg úgy, itt már nem lehet élni... És mi lesz még itt ezután! Apám addig érvelt, hogy egyszer csak édesanyám ellenállása megtört:

– Hát, jó, akkor menjünk! – mondta tétován. Kihúzza a nagy vulkánfiber kofferunkat az ágy alól és csomagolni kezdett. Apám az iratokat keresgélte. Egy jó ideig elképedve meredtem rájuk, aztán csendesen megszólaltam:

– Én nem megyek!

– Miii? – csattant fel apám elképedten.

– Nem megyek sehova! – mondtam elszántan.

– A gyerekek odamennek, ahová a szüleik mennek – jelentette ki édesapám.

– Én nem megyek el innen! – kiáltottam. – Nem maguk panaszkodtak mindig, hogy mennyire rossz volt idegen országban élni? Én nem megyek el ebből az országból.

Édesapám egy retteneteset káromkodott, ami pedig egyáltalán nem volt szokása. Teljes erőmből ordítani kezdtem, a húgom felijedt a másik szobában, kétségbeesetten, sírva botorkált ki, hogy mi történt. Édesanyám magához ölelte:

– Nincs semmi baj, kicsim, nincs semmi baj! – nyugtatgatta a testvéremet és lerogyott az ágy szélére, ömlöttek a könnyei. Apám is leült, tanácstalanul nézegetett bennünket. Nem emlékszem, hogy mennyi ideig tarthatott ez a családi dráma, de egyszer csak hallottuk, hogy a házunk előtt megállt a teherautó. Mózes bácsi szinte berúgta az ajtót. Apám felállt, és csak annyit mondott neki:

– Ne haragudj, Mózes, mi nem megyünk! Rózi semmiképp nem akar eljönni.

– Ki? Ki nem akar eljönni? – ordította Mózes bácsi kiduvadt szemmel.

– Rózi, a lányunk! – felelte apám szégyenkezve.

– Istán! Az istenlovadot! Neked a lejánka parancsol? Nem tudsz adni neki egy nagy pufot? Na, Istán, nem gondoltam, hogy te egy ilyen rongy ember vagy! Ptú! – köpött egy nagyot a padlóra.

– Te ezt nem érted, nektek nincs gyereketek. Pistáéknak sincs. Ti ezt nem érthetitek – magyarázkodott édesapám. Mózes bácsi káromkodott egy ocsmányat és bevágta az ajtót. A kapunk előtt felbődült a teherautó motorja. Apám váratlanul hozzám lépett, és lekent egy hatalmas pofont. Én, mint aki halálos veszedelemből szabadult meg, sírva, kacagva borultam édesanyám nyakába.

Amikor megkezdődtek a kivégzések, a rettenetes megtorlások, apám sokszor a szememre hányta, hogy miattam maradtunk itthon. Most milyen jó lenne, ha Kanadában lehetnénk! Milyen jó életünk lehetne!

A következő nyáron váratlanul hazajöttek Mózes bácsiék és Nagy Istvánék is. „Odakünn” nyelvtudás nélkül, szakma nélkül megjárták ők is a maguk keresztútját. Sírva panaszkodtak apámnak, hogy: „Még négeres szögái es vótunk”. Ami kicsi pénzt összegyűjtöttek, hazafelé a hajón ellopták tőlük, itthon az állam elkobozta a házukat. Szabályosan földönfutók lettek. Úgy elmentek a falunkból, hogy soha többet hírüket se hallottam.

(Folytatása következik)

Szalonna – II.

Az előző részben már megállapítottuk, milyen fontos összetevője volt a magyar paraszti táplálkozásnak a zsír és a különféle szalonnák. Foglalkoztunk a szalonna kinyerésének, tárolásának módjaival, a nyersszalonna-fogyasztással, valamint a tepertő- és szalonnasütéssel. Nyár lévén, ezúttal olyan egyszerű, a szabadban is elkészíthető hagyományos ételeket idézünk fel, amelyekben a szalonna a fő alkotóelemek között szerepel.

A hogyan már megállapítottuk, a hagyományos magyar étkezésben a sertészsír és a szalonna a legfőbb „zsírozó”. Ez azt jelenti, hogy a főételek nagy részének készítését szalonnazsír olvasztásával kezdik. Bár hűvös helyen a tepertősütéssel kiolvasztott zsír is eláll valameddig, biztosabban eltartható a zsiradék (füstölt) szalonna formájában, nem beszélve arról, hogy ez utóbbit sokkal könnyebb szállítani is – például a mezei munkák idején, vagy a pásztorok, halászok, vadászok tanyájára.

A konyhán kívüli, szabadtéri sütő-főző mesterség titka az egyszerűségben rejlik. Mivel ezeket az ételeket elsősorban férfiak készítették, ráadásul a munka szünetében, a művelet nem tarthatott sokáig, a legegyszerűbb eszközökkel kellett végezni, végletekig leegyszerűsített technológiával. A mai rohanó világban időhiánnyal küszködő háziasszonyoknak – és természetesen a kirándulóknak is – érdemes ezeket az egyszerű, ám annál finomabb étkeket feleleveníteniük. A nagy „globális” ízkavalkádban kifejezetten üdítők lehetnek az ősi, tiszta ízek. Ahogyan Erdei Ferenc *Néprajzi ínyesmesterség* című könyvecskéjében megjegyzi: „az ízek és illatok a süttő-főzött étel leglényegét jelenítik meg: a hal nagyon hal, a csirke önmaga eszenciája, a marhahús igazán marha, de még az unalmas szalonna is önmaga megszépült másává változik. S mindezt a szabad tűz fanyar füstillata veszi körül és emeli magasabb szintre.”

E szabadtéri sütés-főzésnél fontos, hogy egyetlen eszköz – nyárs, rostély vagy bogrács – elég legyen hozzá, nem számítva a kést vagy bicskát, amit az ember mindig magával hord. „A másik korlátozó feltétel: végletekig leegyszerűsített művelet útján kell ízes ételt produkálni, mert nem olyan alkalmakról van szó, amelyeknél az asz-

szonyi háziiparos konyhában honos pepecselésnek helye lehetne. Tehát egyszerre kell mindent odatenni, egyetlen műveletet kell végigcsinálni, s legjobb, ha eközben hozzányúlni is minél kevesebbszer kell. A legendás halfőző halász úgy készítette a halászlét, hogy mindent beletett a bográcsba, föltette a tűzre és elment hálót te-regetni. Csak azt hagyta meg, hogy égjen a tűz és jó félóra múlva szóljanak neki, mert akkor kész az étel. Minél kevesebb féle anyag kelljen hozzá – ez is fontos követelmény: az alapanyag (hús, burgonya, tarhonya stb.), hozzá só, paprika, hagyma, s csak kivételesen még egyéb is. [...] Minél egyszerűbb tűzhely – ez is hozzátartozik a konyhán kívüli sütő-főző mesterség szabályaihoz. Csak olyan tűz jöhet szóba, amit bárhol, szabadtéren meg lehet gyújtani, akár láng-ra, akár parázsra van szükség. Tehát szabad tűz erdei tisztáson – legfeljebb kövekkel és tégladarabokkal körülvéve –, s ezenfelül olyan elemi építmények, amiket nagyon rövid idő alatt össze lehet állítani akár a pásztorok tanyán, akár a szőlőhegyi présházban, akár a tartósabb munkahely tanyázó helyein.”

Erdei azt is megjegyzi, hogy „a paraszti életben, s ezen túl is, a rusztikus világban az ünnepi ételek főbbjei is így készülnek” – gondoljunk csak például a lakodalmi étkezések üstben, nagy bográcsban készülő fogásaira, vagy nyílt tűzön süttő pecsenyéire. A szerző ezeket a rusztikus ínyesmesterséget a népdalok világához hasonlítja, amelynek éppen ilyen „könyörtelenül szigorú az ökonómiája és szertartási rendje, de ezen az áron éppen olyan varázsa is van.” Ismerkedjünk meg néhány ételtípussal, továbbra is a paraszti világot oly jól ismerő Erdei Ferenc nyomán! (Forrás: Erdei Ferenc – *Néprajzi ínyesmesterség*. Budapest, Minerva, 1971.)

*

A nyársashús

Mindenféle hús alkalmas a nyáron sütéshez, csak megfelelő szeleteket lehessen vágni belőle, és ne legyen túlságosan inas, mócsingos, mert az ilyen a tűzön összerándul. Az sem baj, ha nem egyenletes nagyságúak a szeletek, vagy „rongyosak”, csak türelmesen, sorra kell felhúzni a nyársra, és a nagyon kilógó darabokat le kell vágni. Nagyon jó erre a célra a marha-vesepecsénye, a sertéscomb vagy a karaj, s különösen ízes a kétféle együtt, de nagyszerű a vadhús is, vaddisznó, szarvas vagy őz egyaránt.

*

NYÁRSASHÚS (NYÁRSON SÜLT SZELETEK)

Elkészítés: A hússzeleteket gyengén besózzuk (1 kg húshoz egy csapott evőkanál só elegendő). Ahány hússzeletünk van, feleannyi nagyon vékony, a hússzeletnek megfelelő nagyságú füstölt vagy fehérszalonna szeletet vágunk hozzá! Ezeket váltakozva húzzuk a nyársra két hús – egy szalonna sorrendben, hogy minden hússzelet egyik oldala szalonnával találkozzék! Közbe-közbe húzhatunk egy-egy karika vöröshagymát. Fűszerezhetjük fokhagymával is, de csak mértékkel: néhány gerezd összezúzott fokhagymával a két találkozó hússzelet egyikét picit bedörzsöljük. A hússzeleteket jó szorosan nyomjuk össze hengerré, a szeletek fogpiszkálóval vagy hústűvel rögzítjük.

A nyársra húzást legjobb otthon elvégezni, s úgy vinni ki a „nyersanyagot” a sütés helyére. Rövid fanyárs használható e célra, ami mellé a sütőhelyen bedugjuk a sütéshez használt hosszabb vasnyársat (amenny-

Ebéd-főzés bográcsban, Mezőcsát, 1970. (fotó: Bodgál Ferenc)

nyiben ilyenet használunk). Maga a sütés türelmes és figyelmes forgatásból áll. Ajánlatos eleinte magasabban támasztani fel a nyársat, hogy ne égjenek meg a szeletek kiálló sarkai, később azonban közelebb kell vinni a parázshoz, hogy barnapiros kéreg képződjön a húshengeren, s percegve-sisteregve süljön. Megejtő látvány, s ínycsiklandozó illatozású az ilyen sütés, a tüzet körülálló vagy ülők nem maradnak közömbösek iránta. Ha kész a sütés, az összeállított hús-hengert tátra tesszük, kihúzzuk belőle a nyársat, mire a szeletek szép sorjában elválnak, de rendszerint a vékony szalonnaszeletek és a vöröshagyma-karikák rátapadnak a húsról. Az ilyen nyárson sült szeleteknek az a különös finomsága, hogy körül omlásra-ropogásra sülték, belül pedig ízesen-levesen párolódtak. Szlovákiában a hús- és szalonnaszeletek közé jó nagy gumókból vágott burgonyaszeleteket is tesznek, elég sűrűn. Ez is kiváló, s az így sült-párolódott burgonya minden más módon sült burgonyánál jobb ízű lesz. Ha a sütés kezdetén a húshengert háromnegyed órán át alufóliába csomagolva sütjük, majd az utolsó félórán a parázs felett fólia nélkül pirítjuk, még omlósabb lesz.

Hétköznapi paprikások

A bográcsban főzött paprikás ételek közül a hagyományos étkezésben az olyan hústalanok voltak a gyakoribbak, amelyek burgonyából és tésztaféléből készültek. Ilyeneket főztek a pásztorok, a mezzei munkán kinn tanyázó földművelők, a pályamunkások, a kubicosok, erdei munkások stb. A mai városi embernek is érdemes kipróbálni ezeket: olcsók, ízletesek, gyorsan elkészülnek, és sokunk számára gyerekkori ízeket és hangulatokat idéznek fel. A hétköznapi paprikásoknak sokféle táji változata van az összetevők aránya, illetve aszerint, hogy mennyi vízzel készítik őket.

Erdei Ferenc – természetesen – szülőföldjének paprikásféléit említi elsőnek, amelyeket maga is gyakran főzött. Az észak-alföldi változatok elkészítését a karcagi Györffy Istvántól és a balmazújvárosi Veres Pétertől tanulta el. Ő maga így méltatja ezeket: „hódolattal ismerem el, olyan rideg és szegény vidék egyszerű anyagaiból annyi ízt és olyan változatos ételnemüket megalkotni valóban nagy dolog: népi bölcsesség és szigorú, de nem akármilyen ízlés.”

Mielőtt az egyes ételeket bemutatnánk – már csak fő témánk miatt is –, szólunk kell ezek közös alapjáról. Újfent Erdeit idézve: „E hétköznapi paprikás ételek mindegyike zsírral kezdődik, ám ezt szalonnából jó olvasztani. A hagyomány szerint e célra mindig füstötlen, fehér, sós szalonna szolgált, ami nyárra és ősz felé már megsárgult és megavasodott. De mi így is szerettük. Az avasodás pikáns ízt ad, s aki megszokta, az még külön érdekességet is talál benne. (A gyermekeim már meg nem eszik.)”

Bugaci csárda, OMÉK, Budapest, 1959. (Bauer Sándor / Fortepan)

Bugaci csikósok (forrás: pinterest.com)

Ma már figyelmen kívül is hagyhatjuk ezt. De ahhoz érdemes ragaszkodni, hogy a burgonyás-tészta, paprikás ételek zsírját szalonnából olvasszuk, mert így ízesebb, érdekesebb; a két alapanyag unalmas íze megneemesül, pikáns árnyalatot kap. E célra egyaránt jó a fehér füstötlen, a füstölt vagy a kolozsvári szalonna.

A másik fontos alapanyag a vöröshagyma, amely hozzátartozik az egész paprikás-család lényegéhez. A hagyományos népi konyha a paprikás típusú ételekhez csak kivételes esetben – például a Felső-Tiszántúlon a birkapaprikásnál és a birkapörköltnél – használ fokhagymát, de ott is csak lehetne, hogy gazdagítsa az ízharmoniót és szelídítse a birkaízt. Most, amikor már az átlagember is ismeri, használja a magyar és egzotikus fűszerek egész sorát (nem is beszélve a készen kapható – gyakran ízfokozós – fűszerkeverékekről), érdemes figyelembe vennünk és legalább egyszer be is tartanunk Erdei Ferenc véleményét: „A magyar vendéglői konyhában viszont a paprikásokhoz rendszeresen használják fokhagymát, még a paprikás csirkéhez is. Igaz, hogy gazdagítja az ízt, de tompítja is üdeségét, és zavaróan aláfesti a hús-vöröshagyma-paprika hármasszínű ízharmonióját, mert idegen ízt visz bele. Ezért nem elismert alkotórésze ez a néprajzi paprikásoknak. Én egyetlen paprikásféle esetében sem pártolom – még a birkánál sem –, a halászlével kapcsolatban pedig még rá gondolni is vétek.”

Külön figyelmet érdemel, hogy a Debrecen környéki, hétköznapi paprikásokat hagyma nélkül is készítik. (A Szeged vidékiekben viszont mindig van hagyma.) Tehát – „minimalista gasztrokalandként” – akár hagyma nélkül is kipróbálhatjuk a recepteket.

PAPRIKÁS KRUMPLI MAKÓI MÓDRA (ERDEI FERENC SAJÁT RECEPTJE)

A paprikás krumpli hazánkban mindenütt ismeretes „szegényétel”. Mégis, ha idegenbe szakadt hazánkfiak már nagyon megunták az idegen ételeket, és hazagondolnak, nem utolsósorban a paprikás krumpli jut az eszükbe. Másokat ezen kívül a paraszt vagy munkás apára, anyára, nagyapára és nagyanyára is emlékeztet. Felidéri a gyermekkort, a falut, a tanyát, a pusztát, a munkástelepet, az őseket, akik nehezen, de derekasan éltek.

Klasszikus paprikás módjára készül, de minden alkotórésznek jelentősége van. A burgonya okvetlenül fehér húsu, továbbá se nagyon lisztes, se nagyon „szalonnás” ne legyen! Tehát, ne főjön szét, de ne is maradjon rágós! E célra a güllbaba fajta felel meg legjobban. Azon felül, hogy a zsírját okvetlenül szalonnakockákból kell olvasztani, lehet bele tenni kolbászt vagy virslit is. Az előbbit karikára vágva, a szalonnakockával együtt kell beletenni a bográcsba, hogy süljön egy kissé, és így együtt adjon ízes alapot; az utóbbit a fővés fele idejében kell beledobni, hogy fel is vegye a paprikás ízt, de túl se főjön.

Bármelyik betéttel, vagy anélkül fő is, különösen jó, ha közepesen hosszú szeletekre vágott újbungonyából készül, közepesen hosszú lével.

Olyan jeles magyar étel, ami után mind a tíz ujját megnyalja az ember. Még teljesebb a szem és az íny gyönyörűsége, ha piros csöves paprika is fő benne. Ehető bármilyen salátával vagy savanyúsággal, és mindenféle ital kiválóan ízlik utána.

*

KEMÉNYTARHONYA – KRUMPLIS TARHONYA MAKÓI MÓDRA (ERDEI FERENC SAJÁT RECEPTJE)

A „keménytarhonya” vagy „krumplis tarhonya” jellegzetes dél-alföldi étel. Sokat főzték a makói, szegedi és vásárhelyi tanyákon. Erről szól Móra Ferenc híres novellája, a „Disztinygáljunk”. (A belerepült és belefőtt cserebogarak és a szalonnatepertő „disztinygálása” a téma.)

Ezt is érdemes felújítani. „A hozzá való tarhonya országszerte beszerezhető, mert számos alföldi termelőszövetkezet hoz ilyet forgalomba, mégpedig kiváló minőségben.” [Ezt Erdei írja, ma már természetesen mindenhol kapható ez a fajta szabálytalan alakú házitészta. JK] Paprikás módjára fő ez is. Pontosan úgy kezdődik, mint a paprikás krumpli, csak sokkal kevesebb burgonyával és több lével. A szalonnából olvasztott zsírban fonnyasztott hagymában megforgatott, majd lével feleresztett burgonyához tesszük a tarhonyát, ami, ha megfő, fel is issza a levet, így lesz „kemény”. A szalonnakockákhoz kolbászkarikákat is lehet tenni, ez csak javítja az ízét.

*

LEBBENCSELEVES BALMAZÚJVÁROSI MÓDRA – VERES PÉTER SZERINT

A lebbencseleves alapanyagai ugyanazok, mint a keménytarhonyáé, csak egészen más halmazállapotban. Jellegzetes észak-alföldi étel ez, bár a Duna-Tisza közén is elterjedt. A hagyományos balmazújvárosi főzési mód a következő.

Kockára vágott szalonnából kell a zsírt olvasztani a bográcsban (Debrecen környékén „vasfazék”-nak mondják), s amikor már egy kis zsírban úsznak a tepertősódó szalonnadarabok, hozzá kell tenni a „száraztészta”, hogy együtt piruljon vele. Ez a tészta nem metélt vagy „kockára” vágott, hanem kézzel tördelt „lebbencstészta”. Amikor együtt megpirult a szalonna és a tészta, akkor kell paprikát tenni rá, és kevés burgonyát adni hozzá. Azután vizet kell önteni hozzá, hogy leves legyen belőle, s addig forralni, míg kellő puhára fő az egész. Csöves piros- (vagy zöld-) paprika is való bele. Markáns ízű, tartalmas leves születik így, amivel jól lehet lakni. Elődeink sok nemzedéke kaszált, kapált, végzett földmunkát lebbencseleves ebéddel, vacsorával.

A Dél-Alföldön a tarhonyaleves ugyanígy készült, csak lebbencs helyett tarhonya került bele.

*

ÖREGLEBBENC VAGY SLAMBUC – GYÖRFFY ISTVÁN ÉS VERES PÉTER SZERINT

A dél-alföldi „keménytarhonya” közeli rokona a levetlenre főzött „öreglebbencs”, Debrecen környéki nevén a „slambuc”. Ugyanúgy készül, mint a lebbencseleves, csak kicsit több burgonya kerül bele, és kevesebb lé rá, hogy teljesen elfőjön. Akkor lesz azonban igazi „slambuc”, ha a lé elfővése után ügyesen megpirítják, hogy összeálljon, és pikáns „pörkölt” ízt kapjon. Ennek hagyományos fogásai vannak, amiket nemcsak illik, hanem célszerű is betartani:

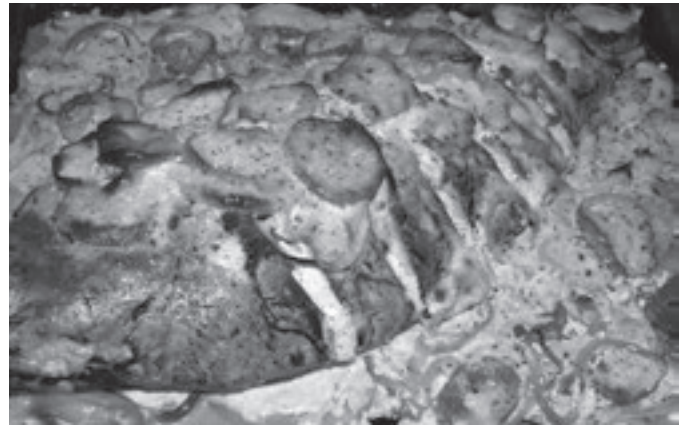
- a félig megfőtt krumplira kell rátenni a száraztészta, és nem kavarni, hanem felül hagyni
- amikor elfőtt a leve, zsírosan csillog a tészta és a burgonya, akkor kell néhány mozdulattal vigyázatosan összekeverni
- azután a bogrács megfelelő riszálásával meg kell forgatni, mégpedig éppen 32-szer, hogy bizonyosan jó legyen.

Jó is lesz. Teljes értékű ebéd vagy vacsora, és mindenféle ital nagyon jól csúszik rá. Sőt, bőségesen kell is inni rá, mert egy kicsit „nyelős”.

*

Kemencés sülttek, pecsenyék – természetesen szalonnával

Gyermekkoromban kedvenc vasárnapi reggelink volt a „tepsis krumpli”, amellyel apánk rendszeresen lepett meg bennünket a té-

Rácponty (forrás: motoroskonyhaja.blog.hu)

li időszakban, a Békés megyei Gyomán. Nálunk a sparhelt sütőjében, később gázsütőben sült ez az étel, azonban kemencében az igazi. Ma már léteznek kiváló minőségű villansütők is, de akinek van fatüzeléses udvari kemencéje (modern és hagyományos változatok is elérhető), megtapasztalhatja, mennyivel jobb az „igazi” kemence, amelyben az említett ételen kívül süthetők különféle pecsenyék, hal, de természetesen kenyér, kalács és egyéb sütemények is.

*

TEPSIS KRUMPLI GYOMAI MÓDRA – JUHÁSZ MIHÁLY, ÉS MAKÓI MÓDRA – ERDEI FERENC SZERINT

Az Erdei család tanyasi reggelije disznóölés után a következő volt: „krumplit szeltünk a tepsibe, rá szalonna- és kolbászdarabokat tettünk, s így sült meg a kemencében. Nemcsak az ifjúságra való emlékezés megszépítő messzesége mondatja velem, hanem a tárgyi való is, hogy igazán olyan reggeli volt ez, aminél jobbat senki nem kívánhat magának.” Erdei Ferenc véleményét magam is megerősíthetem, bár én csak édesapám tepsis krumpliját tudom felidézni, amely – nemcsak disznóvágás után, hanem egész télen – a következőképpen készült. Apám a kb. fél centis vastagságú krumpliszeleteket kizsirozott tepsibe terítette, arra kakastaréj-formára vágott füstöltzalonna-szeleteket, 7-8 cm-es füstöltkolbász-darabokat, esetenként besózott oldalas hússzeleteket helyezt arányosan elosztva, majd a tepsit egyik sarkába még egy jó marék, kicsavart savanyú káposztát is, a tetején egy szelet szalonnával. Mindez egy jó órát töltött a sütőben, pontosabban annyi időt, amíg a krumpli elkészült, mert ekkorra már a feltétek is pirosra sülték, minket pedig a konyhából áradó ínycsiklandozó illat külön ébresztés nélkül is a családi reggelihez csalogatott.

*

KEMENCÉBEN SÜLT PECSENYE (ERDEI FERENC RECEPTJE)

A „kemencébsülthöz” burgonyából ágyat készítünk a beszírozott tepesiben, s arra sertéshússzeleteket és karikára vágott hagymát teszünk. Mi ezt a családban „kemencés húsnak” neveztük, de a gáz- vagy villanytűzhely sütőjében is kitűnően megsül. Pompás, száraz étel és az elkészítése minimális munkával jár. Legjobb hozzá a sertésárja, de a karaj és a comb is megfelel. Mi be szoktuk csipkézni a szélét, de ez inkább hagyományos játék, enélkül is éppen olyan jó. Lehet marha- és juhhúst is sütni így, de akkor szalonnaszeleteket kell mellé tenni.

*

RÁCPONTY KÖRÖSMENTI MÓDRA – ERDEI FERENC TŐL

„Pompásan süthető a kemencében a rácponty. Ennek a módját a Körös partján ismertem meg.” Ez is pontosan úgy készül, mint az előbb leírtak: beszírozott tepesibe krumpliórágyat készítünk, paradicsommal és zöldpaprikával fedjük, majd ráfektetjük a megtisztított és beavagdalt pontyot. Szalonna is okvetlenül kell hozzá: vagy csíkokban, tűzdelve a vágásokba tesszük, vagy szalonnaszeletekkel beborítjuk a halat. Lehet tejfölt is tenni rá, de enélkül „rusztikusabb”.

Juhász Katalin

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 1717 – The last Tartar invasion of Hungary: in August 1717 the Turkish Sultan ordered the Tartar army to invade Hungary from Moldavia. During the invasion the Tartars burned more than 200 villages, killed thousands of people, robbed, pillaged, took hundreds of hostages, caused panic and fear in Transylvania, Maramures and Northeastern Hungary. For example on August 24th the Tartars completely destroyed the village and killed three quarters of the population of Szék/Sic – famous at the time for its salt mine in Transylvania's Mezőség region. However, due to the heroism of peasant and “kuruc” troops, the mountain guards and regional armies, within a few months the Tatars were defeated and driven out. By Nagy Ádám from October 31, 2015 at: magyar-historia.blogspot.hu. The memory of the last Tatar invasion of 1717 is preserved in folk song, folk tales, folk literature: printed here are Szász Rozália's story *A "Fekete város"* [The Black City] and Kovács István's "*Széki ének*" [Song of Szék] – in memory of the last Tartar invasion.

Page 4 Tribute to Halmos Béla (1946–2013) central figure of Hungary's dance house movement; and memories of the early days of the dance house movement in Szeged. By Simoncsics János director of the Szeged International Folk Dance Festival and 2017 recipient of the **Halmos Béla Commemorative Medal**. The Friends of Hungarian Heritage House Association established the Halmos Béla Commemorative Medal to recognize superior professional and/or community activity within the dance house movement.

Page 7 Another Fonó release, **Cserepes Károly's** album "**Blacklake**" made the **World Music Charts Europe toplist**. The prestigious list is generated from votes of 50 world music radio experts from 24 countries. Every month the list is published at www.wmce.de. This is the only Hungarian album on the list for July - and the first Hungarian release to make the list over the last few months. Cserepes Károly's album invites the listener on an imagined walk through the traditional regional market in Transylvania's Feketetó/Negreni. He embeds traditional music in an unusual musical environment. Without changing them, folk music field recordings are woven into a new musical fabric.

Blacklake (Fonó 2016) "...Cserepes Károly takes a different kind of approach to combining the modern and folk cultures, and not just on his new album, because he has already been successful at blending the electronic musical environment with folk music and folk song..." For this recording he used old recordings of music from the Feketetó/Negreni market held

in Transylvania every fall for the last century or so. "...not only do the various ethnic groups' music and songs find each other, but the modern electronic "soundpictures" sound as if a live DJ and the musicians were sensitively reacting to every vibration..." Rácz Mihály's **review** from the blog: langologitarok.hu

Page 10 Memoir: Mrs. Vágó József, Grozdits Olga (1932–2016) wrote down her own story of **growing up in the village of Semse/Šemša near Kassa/Košice, today in eastern Slovakia**, where her family worked for the local noble family and lived at the Semsey Estate. After primary school she went to a Hungarian Catholic school in the nearby city of Košice, later when the Hungarian school was closed, she attended Slovak Catholic school. This is a personal account of what it was like growing up in an ethnically mixed village and how the family lived through the years of WWII. After the war her family moved to Révfülöp on the northern shore of Hungary's Lake Balaton and she continued her secondary schooling in Veszprém, then Szombathely in Hungary.

Page 14 The Kallós Zoltán Museum and Folk Arts Center in the village of **Válaszút/Răscruți, Romania** held opening ceremonies on June 2nd, 2017. Válaszút, Kallós's home village, has been the center of the work of the Kallós Foundation and summer folk music and dance camps for years, but thanks to funding from both Romania and Hungary they have been able to expand and build an additional 300 square meters to house the museum, Kallós's extensive collection and host activities towards preserving local folk arts. Opening speech by Pozsony Ferenc.

Page 20 Remembering the work and personality of Maácz László (1929–1998) – ethnographer, museologist, dance ethnographer, dance historian, journalist, dance critic, editor of the periodical *Táncművészet*. Fuchs Livia remembers working with Maácz (excerpt from Fügedi, Szélpál-Bajtai: *Maácz*). Kővágó Zsuzsa highlights a **collection of Maácz's autobiographical/dance history writings** entitled "*Találkozások a táncsal*" [Meetings With Dance] as excellent examples of Maácz's wit and unbelievably rich knowledge, scholarship and literary skill.

Page 29 Allegro Barbaro – a concert with pianist Jandó Jenő and the Muzsikás Ensemble was held in Pécs, Hungary on May 30th, 2017, with guest artists: singer Petrás Mária and dancers: Farkas Zoltán, Tóth Ildikó. *Allegro barbaro*, BB 63 (Sz. 49), composed in 1911, is one of Bartók Béla's most famous solo piano pieces. Jandó played Bartók's piece, Muzsikás

played the original folk melodies the piece was based on. "The concert was ritual, magical, uplifting, transforming..." Review by Szávai József.

Page 32 Hungary's Saint László – Historical legend about Saint László's deeds, the Kun invasion of Hungary, making peace afterwards, the coronation of King Géza and the coronation of King László. Selected and assembled by Kóka Rozália.

Page 40 Bukovina, Bukovina – Looking back... – Part III: Excerpts from **Kóka Rozália's memoirs**. Rozália (born 1943, Bajmok, Serbia) tells about falling in love with the theatre as a child, about finally getting permission to visit her mother's family in Bajmok, Serbia in 1956 (12 years after her parents had fled to Hungary), about the animosity her mother's family felt towards her father (a "foreigner" from Bukovina), and about how her family experienced the time of Hungary's 1956 Revolution.

Sue Foy

(More English summaries of the articles in this issue and in previous issues can be found at www.folkmagazin.hu)

folkMAGazin

2017/3, XXIV. évfolyam, 3. szám

Megjelenik évente 6+1 alkalommal

Kiadja a Táncház Alapítvány

Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán

Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felélős szerkesztő: Grozdits Károly

Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,

Juhász Katalin, Kóka Rozália,

Juhos Kiss Sándor, Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.

Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153

Tel./fax: (36.1) 214-3521

folkmagazin@mail.datanet.hu

www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda

Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.

Bankszámla-szám: 11701004-20171625

Külföldről: OTP I. ker. fiók,

1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary

Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB

HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap

Népművészeti Kollégiuma

Hátsó borító: „Farakások előtt” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

„Aprók tánca az iskolaudvaron” – fotó: Korniss Péter, Szék, 1967

Korniss Péter: SZÉK, 1967

20173

FOLKMAĞAZIN

nka
Nemzeti Kulturális Alap